## 1 Begrotingen Klimaat en Groene Groei en Klimaat- en Energiefonds 2027

**Voorzitter: Moorman**

Begrotingen Klimaat en Groene Groei en Klimaat- en Energiefonds 2027

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaten van Klimaat en Groene Groei (XXIII) voor het jaar 2027 (37020-XXIII);**
- **het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van het Klimaat- en Energiefonds voor het jaar 2027 (37020-M).**

(Zie vergadering van 4 november 2026.)

De **voorzitter**:
Ik heropen de vergadering. Aan de orde is de begroting Klimaat en Groene Groei. We hebben gister de eerste termijn van de kant van de Kamer gehad en we zijn nu aangekomen bij de eerste termijn van de kant van het kabinet. Ik zie de minister al achter het spreekgestoelte staan. Ook de staatssecretaris is aanwezig. Welkom beiden. We hebben gister goed geoefend met een onbeperkt aantal interrupties in blokjes van drie en met maximaal 30 seconden per interruptie. U heeft ook gemerkt dat ik daar streng op handhaaf. Als die 30 seconden in de buurt komen, begin ik dus al te ja-en, maar ik merkte dat dat gister heel goed ging. Ik stel dus voor dat we daar vandaag gewoon mee doorgaan. Dat leidt tot een mooi levendig debat.

Door mij zijn schriftelijke antwoorden ontvangen van de minister van Klimaat en Groene Groei en de staatssecretaris van Klimaat en Groene Groei op vragen, gesteld in eerste termijn.

Deze antwoorden zullen worden opgenomen in een bijvoegsel bij de Handelingen van deze vergadering.

(Het bijvoegsel is opgenomen aan het eind van deze editie.)

De algemene beraadslaging wordt hervat.

De **voorzitter**:
Dan wil ik graag het woord geven aan de minister.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
...

De **voorzitter**:
O, excuus. De microfoon gaat nu wél aan.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Dan kan ik tenminste bedanken zodat iedereen het ook hoort. Dank u wel, voorzitter.

Voorzitter en Kamerleden. De wereld verandert. Internationale spanningen werken door in onze energieprijzen. Bosbranden, droogte en extreem weer raken onze veiligheid, onze voedselvoorziening en de economie. We zien bijvoorbeeld, over die economie gesproken, dat bedrijven die zeer belangrijk zijn voor wat we elke dag gebruiken, onder zware druk staan, waardoor we de kans lopen om ze te verliezen. Daarmee zouden we nog afhankelijker worden van import, in plaats van onze kennis en kunde hier te benutten voor groei en werkgelegenheid.

Om al die redenen werkt het kabinet er hard aan om Nederland weerbaarder, duurzamer en concurrerender te maken. Dat doet het door onze afhankelijkheden van energie en grondstoffen van buiten Europa te verkleinen, maar ook door gezinnen en ondernemers weer grip te geven op hun energierekening en door een gelijk speelveld en nieuwe kansen te creëren voor de industrie en het bedrijfsleven. Ook zie ik dat een heleboel Nederlanders klimaatdoeners zijn geworden. Zonnepanelen en elektrische auto's zijn inmiddels vertrouwd. De prijs van zonnepanelen is in de afgelopen tien jaar ruim 42% gedaald. Zonnepanelen worden ondertussen in Nederland bijna als een rol behang geproduceerd in Eindhoven, zo mocht ik laatst constateren toen ik daar op bezoek was. Daarnaast zijn er voor iedereen slimmere oplossingen om energie te besparen. En ondernemers pakken kansen, bijvoorbeeld op het gebied van electrolysers, energieopslag en nieuwe industriële processen. We zien echt fantastische innovaties. Nederlandse ondernemers hebben een nieuwe Flying Dutchman gebouwd, die over de hele wereld efficiënt windmolens op zee kan bouwen. En we kunnen nog veel meer.

De circulaire economie in Nederland begint mainstream te worden. Gerecycled plastic, een gerefurbishte telefoon — daar stond vanochtend nog wat over in de krant — en pre-loved kleding in de winkel of van internet: we doen het allemaal en dat is goed nieuws, want slimmer grondstoffengebruik, hergebruik en recycling verminderen zowel onze afhankelijkheid als onze $CO_2$-uitstoot. Deze transitie biedt technologische vooruitgang en kansen voor economische vernieuwing, en die moeten we benutten. Dat doen we als land niet alleen, maar samen met Europese landen. We werken samen aan het minder afhankelijk worden van Amerika en China voor energie, grondstoffen en cruciale technologie. Door te investeren in schone energie en duurzame productie vergroten we onze weerbaarheid en ons concurrentievermogen. Het klimaat-, energie- en industriebeleid versterken elkaar, als ze goed op elkaar zijn afgestemd. Dat is de wens van het kabinet. Europese bedrijven concurreren met industrieën buiten Europa die actief worden ondersteund.

Door de economische kansen hier te benutten moeten innovaties kunnen doorgroeien naar betaalbare producten waar voldoende vraag naar is. De markt kan dit niet altijd alleen. Bedrijven vragen vooral om voorspelbaar beleid. De overheid moet richting geven, zekerheid bieden en gericht stimuleren. Onze gezamenlijke vraag is dan ook: hoe willen we dat Nederland eruitziet over 20 of 30 jaar? Hoe verdienen we dan ons geld? Hoe wonen, reizen en consumeren we en hoe leefbaar is ons land? Mijn perspectief en het perspectief van het kabinet is een land met een sterke toekomstgerichte industrie, met betrouwbare energie en met huishoudens en ondernemers die grip hebben op hun energierekening.

Daarom wil het kabinet in de komende twaalf maanden een paar doorbraken bereiken. Het kabinet trekt 1,3 miljard euro uit om in Nederland offshore koolstofverwijdering mogelijk te maken, zodat onze industrie, waarvoor elektrificatie nog geen optie is, toch uitstoot kan voorkomen en hier kan vergroenen. Ook werkt het kabinet verder aan de totstandkoming van de waterstofinfrastructuur. Om de vraag naar elektriciteit aan te jagen

zet het kabinet in op afspraken met bedrijven die stroom kunnen afnemen in de buurt van aanlandingspunten, bijvoorbeeld in Zeeland. Daarbij sturen we scherp op de spanning die bestaat tussen vraag en aanbod, zowel bij nucleair als bij wind.

We nemen voor het einde van het jaar een locatiebesluit over twee nieuwe kerncentrales. Daar zult u de staatssecretaris nog over horen. Deze staan er naar verwachting pas rond 2040. Daarom voeren we ook een capaciteitsmechanisme in, zodat we, wanneer de zon niet schijnt en de wind niet waait, genoeg capaciteit hebben in Nederland. Uiteraard belonen we daarbij ook efficiency, want door het net beter te benutten en door te investeren in de verduurzaming van woningen en de aanleg van warmtenetten kunnen we bijdragen aan het voorkomen van netcongestie. Al deze maatregelen samen vormen een systeem dat eraan bijdraagt dat Nederland stap voor stap minder kwetsbaar wordt: minder stijgende rekeningen, minder geopolitieke afhankelijkheid en minder klimaatverandering. Maar we weten ook dat er meer nodig is. Daarom spreekt het kabinet in de komende maanden met allerlei partijen over wat er nog meer mogelijk is, waarbij we Brussels beleid volgen en optimaal benutten.

Voorzitter. Zo wil het kabinet met deze begroting onze welvaart beschermen, onze economie versterken en onze leefomgeving verbeteren. Die verantwoordelijkheid voor Nederland delen we samen, zowel binnen als buiten de Kamer. Je hoeft het niet altijd overal over eens te zijn. Ook met verschillen van mening kun je samen voortgang boeken. Het Nationaal Burgerberaad Klimaat heeft ons daarvan een heel mooi voorbeeld gegeven. Zij hebben ons laten zien hoe het kan. We hebben de inzet vanuit de Nederlandse samenleving hard nodig, van de mensen die elektrisch rijden tot de bouwexperts die herbruikbare materialen uit slooppanden halen, van de ondernemers die investeren in isolatie tot de wetenschappers die nieuwe materialen ontdekken en ontwikkelen, van de docenten die de professionals van de toekomst opleiden tot de bankiers die groen investeren. We mogen echt trots zijn op wat Nederland aan mensen, kennis en doorzettingsvermogen in huis heeft om grootschalige veranderingen tot een goed einde te brengen. Laten we samen keuzes maken, problemen aanpakken en samenwerken. Met vertrouwen in onze eigen kracht maken we Nederland weerbaarder, duurzamer en concurrerender.

Voorzitter, tot zover mijn inleiding. Dan heb ik natuurlijk een aantal blokjes. Ik dacht: misschien helpt het u en de Kamerleden bij het structureren van het debat als ik aangeef welke blokjes ik doe en welke blokjes de staatssecretaris zal doen.

De **voorzitter**:
Ja, dat is heel prettig. Dan kunnen we inderdaad de vragen voor de staatssecretaris bewaren voor zijn bijdrage. Fijn dat u dat zo doet.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ik begin met een algemeen blokje klimaat. Dat is eigenlijk het algemene kader. Daarna komen we bij het blokje industrie en circulaire economie. Dat is dus blokje twee. Blokje drie is huishoudens. Er is veel gesproken over de betaalbaarheid van de energierekening. Dan heb ik nog een stukje leveringszekerheid. Daarna neemt de staatssecretaris het over en die zal het zeker hebben over netcongestie en kernenergie. Daarna heeft hij nog een blokje overig, als ik het me goed herinner.

De **voorzitter**:
Ik wil aan de Kamer voorstellen om steeds een blokje af te ronden voordat we vragen gaan stellen. Als u aan het einde van een blokje denkt "ik vind dit onduidelijk" of "mijn vraag is niet beantwoord", stelt u een vraag. Ja? Ik zie allemaal geknik. Dan gaan we het zo doen. Gaat u ... Meneer Flach.

De heer **Flach** (SGP):
Ik was nog niet zover. Volgens mij zijn we redelijk op tijd begonnen en we hebben best wat vragen al op schrift ontvangen. Je krijgt er wel een beetje een wat saai debat van. Soms is het prettig om op een heel aangelegen punt niet een halfuur te hoeven wachten. Ik zou willen voorstellen om het toch open te laten, als dat kan.

De **voorzitter**:
Dat voorstel doen we dan aan de Kamer. Meneer Van den Berg, ondersteunt u dit voorstel van de heer Flach?

De heer **Van den Berg** (JA21):
Ja, dat is precies wat ik wilde zeggen. Ik sluit me daar graag bij aan. Dat houdt ook de dynamiek in het debat.

De **voorzitter**:
Ja. Ik kijk even naar de rest van de Kamer. Ik zie eigenlijk iedereen wel knikken. Dan gaan we het zo doen. We houden dus een beetje dynamiek in het debat. Zodra er een aangelegen punt is, snelt u naar voren. Dan ga ik niet aan het einde van een blokje nog een keer extra de gelegenheid tot het stellen van vragen geven, want dat is daar wel de consequentie van. Ga uw gang, minister.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Uitstekend, voorzitter. Dan kan het misschien soms zijn dat ik tegen u zeg: deze vraag komt zo meteen nog, maar ...

De **voorzitter**:
Dat zien we dan.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Dat zien we dan. Ja hoor, precies. En we hebben allemaal baat bij een leuk debat.

Voorzitter, over klimaat. We weten het allemaal: er worden veel stappen gezet om de uitstoot en daarmee de afhankelijkheid van andere landen te reduceren. We verwachten binnenkort, over een aantal maanden, het 2040-pakket van de Europese Commissie en dan weten we ook meer in detail wat er wel en niet uit Brussel komt. Eén ding weten we wel: net als bij de doelen voor 2030 zal het Europese pakket niet alles voor ons regelen en invullen, ondanks dat het een kader geeft. Er zullen nationale maatregelen nodig zijn, onder andere om de transitie betaalbaar te houden voor iedereen, om de industrie en circulaire economie te ondersteunen en om de benodigde infrastructuur aan te leggen. Daarom zijn we als kabinet alvast aan de slag gegaan met het inventariseren van maatregelen en ideeën, ook breed uit de maatschappij, om Nederland duurzaam, weerbaar en concurrerend te maken. Dat doen we samen: binnen het kabinet met de sectorbewindspersonen en daarbuiten met maatschappelijke partners, met medeoverheden, met kennisinstellingen en met ngo's. We betrekken hierbij ook de hele waardevolle adviezen van het Nationaal Burgerberaad Klimaat. Zij geven ons immers een heel goed beeld van waarvoor draagvlak is in de Nederlandse samenleving.

Al deze inzichten neemt het kabinet mee in de voorjaarsbesluitvorming. De eerlijkheid gebiedt wel te zeggen dat de budgettaire ruimte schaars is en de ambities groot zijn. Actieversnellingen zijn echter nodig. Dat is ook mijn boodschap op de COP31 in Turkije. De nadruk daar ligt dit jaar op uitvoering en samenwerking, zodat de uitgesproken doelen, die mooi op papier staan, ook daadwerkelijk worden gehaald. De focus op de transitie naar uitvoering en implementatie hebben we nationaal natuurlijk al gezien. Ook internationaal is het heel belangrijk dat we er met elkaar voor gaan zorgen dat het ook gaat gebeuren. Daarbij gaan we ook door met het uitfaseren van fossiele brandstoffen en

het afbouwen van financiële prikkels.

Voorzitter. Dan kom ik bij de vragen, allereerst bij een vraag van mevrouw Van Oosterhout, die ziet dat er grote ambities zijn. Zij zegt: er is maar tot 2030 geld en dan loopt het fonds af. Dat klopt. Dat Klimaatfonds was ook ingericht voor de doelen voor 2030, dus nog niet voor de doelen voor 2040. Zij heeft dus gelijk. Als we dit niet aanvullen of op een andere manier in middelen voorzien, houd je alleen beprijzing en normering over om toch bepaalde prikkels te geven. Na 2030, en voor sommige regelingen al eerder, zijn er via het fonds geen nieuwe middelen meer beschikbaar voor de klimaat- en energietransitie of de transitie naar een circulaire economie. Op dit moment inventariseert het kabinet maatregelen voor het voorjaar van 2027, inclusief de benodigde financiële middelen en dekking, zodat we integraal kunnen besluiten. Maar ook hierbij wil ik wel zeggen dat de middelen schaars zijn. Dat zien we bij alle begrotingen. Dat geldt dus ook hier. Het kabinet doet natuurlijk meer dan alleen subsidiëren, namelijk ook beprijzen en normeren. Soms zijn heffingen die teruggaan naar een bepaalde sector ook nog een oplossing voor fiscale vergroening. We kijken dus naar dat geheel.

Voorzitter, dan zie ik mevrouw Van Oosterhout naar voren komen.

De **voorzitter**:
U hield al in voordat mevrouw Van Oosterhout de interruptiemicrofoon had bereikt.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ja, ik zag haar opstaan, dus ik dacht: dat wordt vast een vraag.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Dit is natuurlijk een bekend verhaal. Deze minister is op zoek naar geld. We weten natuurlijk ook dat er nu al en straks ook een hele hoop geld binnenkomt via onder andere ETS1 en ETS2. Daar komt jaarlijks wel zo'n 4 tot 6 miljard door binnen. We hebben een enorme bak geld aan de ene kant en een leeg fonds. Ziet de minister daar kansen?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
De financiële spelregels in Nederland zijn zo dat de inkomsten en de uitgaven eigenlijk apart bekeken worden en niet een-op-een aan elkaar gekoppeld worden. Als je de optelsom maakt van wat we als land per jaar uitgeven, dan zitten we in ieder geval wel boven die ETS1-middelen. Ook voor het ETS2 worden er soms uitgaven gedaan die dan wel weer gekoppeld zijn aan het feit dat er ook inkomsten zijn.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Ik ben natuurlijk bekend met deze begrotingsregels. Daar hebben we natuurlijk ook eerder met elkaar van gedachten over gewisseld. Maar toch zien we natuurlijk aan de ene kant een leeg fonds en we zien een zoektocht van deze minister naar geld. We weten ook dat Europa zegt: dat geld móét worden ingezet voor het klimaat. Is het dan toch niet eens de moeite waard om het gesprek aan te gaan met Eelco Heinen om te kijken of daar financiële ruimte zit?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Het kabinet bekijkt natuurlijk elk jaar waar de financiële ruimte zit. In het spaarvarken komt de ene euro binnen. Alle euro's worden bij elkaar in een grote pot gedaan. Dan maakt het natuurlijk niet zo veel uit waar die euro exact vandaan komt voor hoeveel euro's je ergens aan besteedt. Het mag best een euro zijn die op een andere plek is opgehaald, maar we zullen voor de transitie die we nodig hebben moeten zorgen dat we de goede instrumentenmix hebben aan subsidiëren, beprijzen en normeren. Daarbij zijn middelen inderdaad een groot vraagstuk.

De **voorzitter**:
Mevrouw Van Oosterhout tot slot.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Ja, tot slot. Niet alleen PRO, maar ook medeoverheden, industrie en huishoudens vragen om meer geld om deze transitie voor elkaar te krijgen en om die doelen voor elkaar te krijgen. Dus ja, ik mis dan toch een beetje een gevoel van urgentie om dit gesprek in ieder geval aan te gaan en te kijken of er toch niet een mogelijkheid is om hier, waar toch ontzettend veel geld zit, te kijken of er ruimte is.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
De urgentie kan ik alleen maar onderstrepen, want net als voor een aantal regelingen die heel effectief zijn, geldt: die lopen gewoon af. Dan is soms niet pas in 2030 maar al daarvoor dat geld gewoon op. Het zijn soms ook regelingen waar in de Kamer weleens naar wordt gevraagd en waarvan de effectiviteit zeer wordt gewaardeerd. Voor ons geldt natuurlijk ook: we hebben als kabinet heel veel opgaven, dus het is altijd echt verdelen in schaarste. Dat geldt dus ook hiervoor, want er zijn ook gewoon middelen nodig; dat is ook zo.

De **voorzitter**:
Gaat u verder met uw betoog.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Dank u wel, voorzitter. De Partij voor de Dieren vroeg ook naar middelen voor woningbouwcorporaties. De minister van VRO is voornemens om de Nationale Prestatieafspraken begin 2027 te herijken. Dan zal integraal gekeken worden naar de opgaven van woningcorporaties. Samen met de staatssecretaris van Financiën kijk ik daarnaast in de voorjaarsbesluitvorming naar verdere mogelijkheden voor de afbouw van fossiele subsidies. Dat komt daarna trouwens, want lastenmaatregelen bijvoorbeeld doen we altijd met elkaar in augustus. Daar zijn ook al verschillende stappen op gezet. Heffingen zijn verhoogd. Kortingen en vrijstellingen zijn en worden verder afgebouwd. Naast de extra maatregelen die zijn vrijgemaakt bij de afschaffing van ATAD worden ook andere maatregelen uit het regeerakkoord uitgewerkt, zoals de inkomensafhankelijke huurverhoging.

De heer Dassen vroeg: is de minister bereid om binnen de planetaire grenzen te blijven en die als leidraad voor beleid te nemen? Klimaatverandering is inderdaad een van de belangrijke planetaire grenzen, maar er zitten ook belangrijke links met een aantal andere, zoals verzuring van oceanen en biodiversiteit. We leveren gezamenlijk als Europa echt onze bijdrage aan de afspraken die we in het Parijsakkoord hebben gemaakt. Daarvan zitten een heleboel afspraken in de maatregelen die het kabinet neemt. Een vraag van mevrouw Van Oosterhout was ook wat er nou eigenlijk extra vrijgemaakt is. Er is bijvoorbeeld voor verduurzaming van de industrie 200 miljoen vrijgemaakt, voor waterstofopslag, voor de productie van waterstof, 150 miljoen voor duurzame luchtvaartbrandstoffen, 200 miljoen voor een flexelektriciteitssysteem en 120 miljoen voor verduurzaming van huizen. Voor waterstof is er zelfs rond een miljard vrijgemaakt. Het kabinet gaat dus met volle kracht aan het werk om de klimaatdoelen van 2040 en 2050 te halen. Het fossiele subsidiebeleid richt zich met name op het verhogen van het beprijzingsniveau en het afbouwen van kortingen. Dat waren de algemene vragen over het klimaat.

Wij werken dus hard aan het nadenken over hoe we ervoor zorgen dat Nederland straks klaar is voor de gesprekken in Brussel over het 2040-pakket. Juist als we goed zijn voorbereid, kunnen we tijdig met de Commissie spreken over wat goed zou zijn voor Nederland en kunnen we dat pakket tijdig beïnvloeden.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Iets wat continu terugkomt in debatten over het klimaat, is geld. Dat was zo in het debat van gister en ook in het debat van vandaag. Ik hoor de minister telkens zeggen: het geld is er niet. Er is geen geld voor het isoleren van woningen, het verlagen van de energierekening en de groene industrie. Maar wat las ik nou tot mijn schrik in de beantwoording van de feitelijke vragen? Dat geld was er wel, maar deze minister heeft het weggegeven aan Eelco Heinen.

De **voorzitter**:
En uw vraag?

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Er is 1,2 miljard uit de klimaatbegroting gehaald en teruggevloeid naar de algemene middelen. Hoe heeft de minister dit kunnen laten gebeuren?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Mevrouw Van Oosterhout heeft gelijk dat er geld dat eigenlijk bedoeld was voor de investering in vergroening naar de algemene middelen is gegaan. Dat kwam overigens niet uit het Klimaatfonds, maar uit een prijsrisicobuffer. We hadden dat geld dus niet morgen voor iets anders kunnen inzetten, maar het stond ter dekking van tegenvallers op de begroting. Zo werkt zo'n prijsrisicobuffer. Het heeft geen gevolgen voor de jaarlijkse openstelling van de SDE++ de komende jaren. Desalniettemin is het natuurlijk geld dat we graag in verduurzaming hadden willen steken als het nodig was. Ik begon er net al mee dat het kabinet hele grote opgaven had rondom de begroting van dit jaar. Het ging ook om een aantal bezuinigingen waarvan we het gevoel hadden: we willen echt een beweging maken, om ervoor te zeggen dat een zo breed mogelijke groep zich herkent in de stappen die we maken. Dan moet je soms moeilijke keuzes maken. Als u de klimaatminister vraagt of ik liever de 1,2 miljard in de buffer had gehouden, dan zeg ik ja. Doen we daardoor volgend jaar iets niet wat we anders wel hadden gedaan? Nee. In de balans van de hele begroting en de hele Miljoenennota is het kabinet tot deze weging gekomen. Soms moet je dingen doen die je niet leuk vindt.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Ik vraag mij dan toch af hoe deze D66-klimaatminister dat heeft kunnen laten gebeuren. We weten dat de opgave groot is. We weten dat we drie jaar hebben stilgestaan wat betreft klimaat. We weten dat de opgave richting 2040 nog veel groter is. Hoe is het dan mogelijk dat deze minister dat geld, dat er dus was, heeft weggegeven? Waarom heeft deze minister niet stevig op haar strepen gestaan?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Voor alle ambities die we hebben, hebben we heel veel extra geld uitgetrokken. Nogmaals, dit geld raakt niet aan het verminderen van die ambities, zoals wind op zee. Al dat soort dingen blijven we gewoon doen. We zouden nog heel veel meer willen richting 2040. Daarvoor hebben we nog niet alle randvoorwaarden op orde. Het is dus niet zo dat we doordat dit geld uit een buffer is gehaald, volgend jaar moeten korten op een van de dingen die we anders gedaan zouden hebben. Ik deel met mevrouw Van Oosterhout dat we een hele grote opgave hebben. Al het geld is welkom. Nogmaals, in de brede weging van alles wat er moet gebeuren, moet je soms ook iets accepteren wat je liever niet had gehad.

De **voorzitter**:
Mevrouw Van Oosterhout, tot slot.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Ik lees in de beantwoording van de minister ook dat er nu al een hele hoop projecten, die

eigenlijk heel goed zouden zijn en enorm zouden kunnen bijdragen, niet kunnen omdat er geen geld is. Dan is de enige conclusie die ik dan kan trekken toch dat deze minister dat geld heeft weggegeven voor hobby's van de VVD?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Het was geld dat in een risicobuffer stond. Dat hadden we komend jaar sowieso niet uit kunnen geven voor zaken waarvan we weten dat er nog middelen nodig zijn of waaraan we graag middelen zouden besteden. Daarvoor stonden deze middelen namelijk niet gereserveerd. Die stonden echt gereserveerd voor tegenvallers. Nu kan het zijn dat we op een ander moment tegenvallers hebben. Daar zullen we ons als kabinet dan toe moeten verhouden. De buffer die we hadden, is verkleind. Het was dus niet geld dat beschikbaar was voor projecten. Het is belangrijk om dat onderscheid te zien.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Ik wilde het eigenlijk bij het tweede blokje beetpakken, maar ik denk dat mevrouw Van Oosterhout wel een goed punt maakt, zeker ook gezien mijn bijdrage van gister over het belang van de industrie. Die betaalt erg hoge kosten, zowel voor het netwerk als voor de elektriciteit. Had dat geld in theorie niet ingezet kunnen worden voor bijvoorbeeld het ondersteunen van de industrie?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ik snap de vraag. Ik moet u hier hetzelfde antwoord geven als ik mevrouw Van Oosterhout gaf: nee, dat had niet gekund, omdat dat geld als een buffer stond voor tegenvallers. De SDE is namelijk een onrendabeletopmechanisme. Dat wil zeggen dat je als overheid afhankelijk van de energieprijs meer of minder betaalt aan beschikkingen die je eigenlijk al hebt gegeven. Het is verstandig om daarvoor een buffer aan te houden. Die hebben we ook nog steeds. Alleen, die is nu een stuk kleiner, waardoor het risico op tegenvallers groter is. Het is dus echter niet zo dat dit geld anders beschikbaar zou zijn geweest voor andere toepassingen.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Ik volg de argumentatie, maar zou het dan geen slim idee kunnen zijn? Ik geef het maar even mee aan de minister. We zien nu met de Straat van Hormuz dat er ineens erg hoge energieprijzen zijn en dat de industrie daar last van heeft. Dat zijn onverwachte situaties. Misschien hadden we ons daar beter op kunnen indekken, maar ze zijn er nou eenmaal. Kunnen wij niet ook zo'n risicobuffer voor bijvoorbeeld de prijzen van de industrie oprichten, voor als er weer zo'n crisis komt?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
De SDE is als volgt ingericht. Als een industrie heeft geïnvesteerd in een bepaalde technologie en door de energieprijzen het speelveld verandert, dan beweegt de SDE voor de industrie wel mee. Het is dus eigenlijk een risicobuffer die ervoor zorgt dat de partijen die gebruikmaken van de subsidie, er gewoon op kunnen rekenen dat ze gebruik kunnen maken van die subsidie.

De **voorzitter**:
Meneer Van den Berg, tot slot.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Tot slot. Wat ik concreet voorstel, zoals we nu zien met de voorstellen van CISAF en METSAF … Voor de mensen thuis: dat zijn dus stimuleringsregelingen voor de prijs van de industrie. Wat nou als we dat soort potjes achter de hand houden voor het geval dat we dit nou ineens heel hard nodig hebben om de industrie boven water te houden? Dan is het toch fijn als je zo'n pot klaar hebt staan? Dan kan je in zo'n geval zeggen: "We hoeven

geen geld te vinden voor de industrie. Er is nu zo'n regeling vanuit Europa. Daar kunnen we gelijk geld uit vrijmaken. We gaan aan de slag."

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
We moeten twee dingen onderscheiden. Aan de ene kant is zo'n buffer dus gerelateerd aan hoe dat instrument werkt, zodat het kan meebewegen en we nooit te weinig, maar ook nooit te veel betalen. Als de onrendabele top heel klein is, hoef je namelijk ook niet meer belastinggeld te geven om dat level playing field te realiseren. Daarom is dat instrument zo gemaakt dat we als belastingbetaler niet te veel, maar ook niet te weinig betalen als de industrie het nodig heeft. Daarnaast zijn er altijd heel veel vragen op een begroting. Als je ergens een pot voor apart zet, betekent dat dus dat je die niet voor iets anders kunt inzetten. Dat blijft elk jaar weer een enorme puzzel. Het is dus ook niet het enige instrument dat we hebben.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Omdat dit nog het stukje algemeen klimaat is en de minister het ook heeft over het klimaatpakket dat zij met het hele kabinet in het voorjaar zou willen presenteren, heb ik de volgende vraag. Ik heb gevraagd: als je een afweging maakt bij zo'n pakket, kijk dan ook of je concrete doelen kan stellen voor de driehoek, voor concurrentievermogen en voor weerbaarheid. De minister heeft daar in haar inleiding goede woorden over gesproken, maar ik vraag mij af: gaat zij ook aan de slag om concrete doelen voor die andere twee te stellen?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
In de schriftelijke set hebben we daar volgens mij al iets over gezegd. Ik zie dat onze economie van de toekomst én weerbaar én duurzaam én concurrerend moet zijn. Dat kun je dus niet helemaal afpellen, maar dat is de economie die wij willen en daarin moeten we gaan investeren. Zo heeft het kabinet ook al het doel gesteld om tot 1,5% economische groei te komen. Dat is dan ook gerelateerd aan de wens om een concurrerende economie te zijn, want dan kun je natuurlijk zien of dat zo is. Dan over de weerbaarheid. Als ik de dingen die het kabinet daarover in het coalitieakkoord heeft gezet — dat is dan breder dan energie, namelijk ook investering in defensie en in allerlei dingen — vertaal naar onze energieweerbaarheid, dan zie ik dat wij nu kwetsbaar zijn door onze grote afhankelijkheid van de import. Het afbouwen van het gebruik van fossiele brandstoffen en van onze afhankelijkheid van de import daarvan zijn dan natuurlijk de dingen die we doen om de weerbaarheid te versterken. Volgens mij zeggen we daar in het coalitieakkoord heldere zaken over. Het monitoren van de voortgang op dat vlak lijkt mij dan ook echt een manier om daar invulling aan te geven.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Dat is in principe goed. Ik denk dat het heel goed is dat als we het pakket hebben, we dan ook inderdaad echt kijken naar wat dat betekent voor de economische groei en daarbij concrete doelstellingen vaststellen. Dat geldt eigenlijk ook voor weerbaarheid. Welke echt strategische productketens vinden we dat we echt hier moeten behouden, of hoelang vindt het kabinet dat we met een bepaalde fysieke verstoring kunnen dealen? Ik denk dat het goed is om daarbij concrete doelen vast te stellen, net zoals een concreet doel wordt vastgelegd voor het klimaat. Daar ben ik naar op zoek.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
We moeten er altijd voor zorgen dat we metadoelen en beleidsdoelen niet met elkaar vergelijken. Het kabinet heeft een heel duidelijk doel: 1,5% economische groei per jaar. Dat is volgens mij waar we naar streven. Ik denk dat we wat betreft weerbaarheid misschien met elkaar een doel zouden kunnen verkennen voor de afbouw van onze afhankelijkheid van import, want daarmee werk je heel duidelijk aan het versterken van die weerbaarheid. Bij specifieke ketens gaat het wat mij betreft meer om beleid. We gaan

met elkaar de randvoorwaarden maken om ervoor te zorgen dat sectoren en bedrijven in clusters robuust en op de lange termijn concurrerend kunnen zijn. We gaan immers niet naar een staatsgeleide economie, waarbij een bedrijf ten koste van alles … Het gaat dus om het creëren van randvoorwaarden. Dat laat zich net iets minder makkelijk vatten in een specifiek doel per keten. De gedachte van mevrouw Müller deel ik echter wel, en daarom begon ik daar ook mee. We maken in Nederland heel veel producten die ongelofelijk belangrijk zijn voor dingen die we elke dag gebruiken. Samen met België en Duitsland hebben we 40% van het grootste chemische cluster van Europa. Dat is een strategische asset voor Europa, en wij hebben daar een verantwoordelijkheid in. Op die manier delen wij dat dus, maar de vraag daarna is: hoe vertaal je dat? Maar dat wij dat cluster concurrerend willen hebben en die sector in Nederland concurrerend willen laten ondernemen, delen we.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Ik wil toch nog even door op die prijsrisicobuffer. De minister stelt: "Die was 2,5 miljard. We hebben 1,2 miljard teruggegeven aan Eelco Heinen, maar dat geld hadden we anders niet zomaar kunnen inzetten." Maar dat geldt blijkbaar wel voor de 1,3 miljard die nu beschikbaar is voor het project van Shell en Total. Hoe zit dat?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ook dat is een risicobuffer. De aanvullende afroming tot een percentage van 10% is een aanvullende keuze geweest.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Dan blijft toch gewoon staan dat dit geld ook anders ingezet had kunnen worden? Wat de minister zegt, namelijk "dat geld hadden we nu niet kunnen inzetten", klopt dan toch niet? Want als dat geldt voor het CCS-project, dan geldt dat ook voor andere projecten met een onrendabele top.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Alles wat je in een risicobuffer verkleint … Als die risicobuffer heel groot is, dan kun je nog iets. Op een gegeven moment zit je op een bepaald niveau waardoor je denkt: nou, dit is nog op te vangen, eventueel voor de jaarlijkse fluctuaties. Maar op een gegeven moment is dat niet meer zo. In die bandbreedte zit op een gegeven moment die laatste 1,2 miljard. Dat betekent dus gewoon extra risico's omdat we die buffer nu hebben weggenomen.

De **voorzitter**:
Mevrouw Van Oosterhout, tot slot.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Daarmee concludeer ik dat die 1,2 miljard toch ook anders ingezet had kunnen worden, onder andere voor de industrie. Het blijft heel jammer dat deze klimaatminister dat geld gewoon heeft weggegeven, terwijl we elk debat met elkaar constateren dat er zo'n tekort is aan dat geld en weer op zoeken moeten naar ander geld.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
In de hele breedte van de gehele rijksbegroting kun je natuurlijk altijd keuzes maken. Overigens heeft de Kamer ook budgetrecht daarin. Wat dat betreft kun je dus altijd elke euro met een andere vergelijken, en ook zo breed mogelijk als je wilt. In de systematiek van die buffer en hoe je die benut, is het verstandig om een bepaalde buffer aan te houden. Nou, die is nu heel laag geworden, wat betekent dat de risico's groter zijn geworden.

De heer **Klos** (D66):
Ik heb een vraag aan de minister. Dank voor de inleiding. Die is volgens mij duidelijk over

de ambities die we hebben richting 2040. Ik vind dat de minister wel wat snel voorbijgaat aan de ambities voor 2030, want in het coalitieakkoord staan daar ook wel klare woorden over. Kan de minister nog iets meer zeggen over hoe het kabinet de ambitie om die doelen te halen, vertaalt naar beleid?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ja, dat doe ik graag. We hebben in het coalitieakkoord afgesproken: we houden de ambities voor 2030 vast; we gaan zeker doen wat we kunnen om voortgang te bereiken. Maar ik ben ook realistisch. Het PBL zegt dat de kans dat je dat hele 2030-doel, dus precies die 55%, nog haalt, klein is. Maar dat wil niet zeggen dat je niet heel veel kunt doen en dat je daar niet dichterbij kunt komen. Dus zijn we meteen hard aan de slag gegaan met extra geld, ook voor het isoleren van woningen, met een bijmengverplichting voor groen gas, met wind op zee uitrollen. We zijn dus allemaal stappen aan het zetten, zo snel mogelijk, om waar we kunnen toch zo veel mogelijk voortgang te bereiken, ook nog in 2030, wetende dat echt precies die 55% … Want daar rekent het PBL ons op af, als het gaat om de vraag of het doel echt is gehaald; het geldt dan alleen als je echt over de streep bent. Maar uiteraard werken we ook hard aan alles wat nog zin heeft voor 2030.

De heer **Klos** (D66):
Ik ken de minister als iemand door wie, als ze ambitie heeft, echt in kuiten wordt gebeten, net zolang totdat die ambitie is gerealiseerd. Dus kan de minister, met het oog op die voorjaarsbesluitvorming van 2027 voor het klimaat, wat meer zeggen over welke systemische keuzes daarvoor zullen worden gemaakt die ook effect gaan hebben op het halen van die kortetermijndoelen? Waar denkt de minister dan aan?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Waar we exact aan denken, gaan we natuurlijk de komende maanden met elkaar bespreken. Maar ik vind het heel mooi dat de heer Klos het hier heeft over "systemische" keuzes. Dat zijn niet dingen waar heel vaak in huishoudens aan de keukentafel met elkaar over zal worden gesproken. Maar je ziet natuurlijk dat een aantal vraagstukken met elkaar samenhangen. Zo is er de vraag van de grote opwek van wind op zee; de grote vraag van de industrie; het grote Europese kader van het emissiehandelssysteem dat de beprijzing bepaalt. Die dingen hangen met elkaar samen en moet je dus eigenlijk ook in samenhang slim op elkaar afstemmen. Hetzelfde geldt eigenlijk als je kijkt naar de gebouwde omgeving, waarin de vragen "komt hier een warmtenet?" of "moet ik in het elektriciteitsnet investeren?" allebei iets betekenen voor waarvoor mensen kunnen kiezen om ervoor te zorgen dat zij ook in de winter op een schone manier goedkoop hun huizen kunnen verwarmen en een fijn, warm huis kunnen hebben. En: hoe kunnen zij hun elektrische auto's opladen? Dus al die vragen in de gebouwde omgeving hangen écht met elkaar samen. Dat is een soort tweede groep vragen, zou je kunnen zeggen. En ten derde: als je in het landelijk gebied kijkt, dan liggen daar heel veel vragen over adaptatie, over hoe we ons aanpassen, aan klimaatverandering en over hoe ook deze sector daaraan bijdraagt.

Vijf minuten voor de start van dit debat zat ik nog in het debat over de glastuinbouw, waarin uitgebreid is gesproken over de ambitie van die sector om al in 2040 klimaatneutraal te zijn. Zij willen dat halen. Nou, het hangt natuurlijk allemaal met elkaar samen in dat landelijke gebied. Dat is dus een beetje de manier waarop we als kabinet vooral kijken naar de samenhang van vraagstukken, zodat we slimme keuzes kunnen maken. Als we kosten voor het elektriciteitsnet kunnen besparen door meer te investeren in warmtenetten en ons dat, met alle plussen en minnen, geld scheelt, dan moeten we ervoor zorgen dat we dat doen. Dat is nu misschien nog niet allemaal makkelijk, maar zo willen we er wel naar kijken.

De **voorzitter**:
De heer Klos, afrondend.

De heer **Klos** (D66):
Ja, tot slot. Dank aan de minister. Wat mij opviel in de presentaties die wij hebben gekregen van het PBL, dat al die doorrekeningen maakte voor of je dat doel wel of niet haalt, is dat het zegt: echt nieuw beleid maken is lastig, juist voor die kortetermijndoelen, maar wij zien het meeste heil in het aanscherpen van bestaand beleid. Is de minister bereid om voor de korte termijn daartoe te besluiten?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ook daar hebben we stappen voor gezet. En sorry voor het lange antwoord van daarnet, maar zo'n systeemvraag vraagt daarom. We hebben de energiebesparingsplicht voor het mkb aangescherpt. Groen gas gaat in 2027 in. Zo nemen we dus echt hele concrete stappen, ook op de korte termijn.

De **voorzitter**:
Mevrouw Van Oosterhout op dit punt? Ga uw gang.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Volgens mij delen de heer Klos en ik de ambitie om straks in het voorjaar met een eerlijk en ambitieus pakket te komen dat zowel een stevige stap richting 2030 zet, als de doelen van 2040 gaat halen. Ik zie wel enige paralellen met een van uw voorgangers: de heer Jetten, die nu premier is. Hij had ook zo'n opgave. Hij had toen een gat van 22 megaton om te dichten. Nu is de opgave ongeveer drie keer zo groot. Rob Jetten kwam toen met een lijst met 120 maatregelen. Is dat de orde van grootte waar we ook aan moeten denken bij dit voorjaarspakket?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Daar durf ik gewoon echt nog niet op vooruit te lopen. Misschien weten we vijf supereffectieve maatregelen, waarmee we het hele pakket klaar hebben. Ik denk dat het dus niet gaat om het aantal — ik zie mevrouw Oosterhout ook knikken — maar we willen echt naar een effectief pakket voor deze grote ambitie. De opgave is groot; dat zegt zij terecht.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Het gaat er inderdaad om dat we een hele grote stap zetten. Ik ben toch wel benieuwd of de minister in ieder geval iets meer invulling kan geven. We zien nu ook foto's verschijnen van Catshuissessies. We zien dat de premier en ook de polder erbij betrokken zijn. Allerlei organisaties leveren position papers in. Tegelijkertijd horen we dat er eigenlijk geen financiële ruimte is. Hoe ziet de minister dit nou voor zich?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
We vonden het heel belangrijk dat we dit soort grote keuzes over de vraag "in wat voor Nederland leven we straks?" niet alleen vanuit een ivoren toren of een vergaderkamertje in een van de ministeries maken, maar dat we ook echt de kracht van de samenleving benutten. Ontzettend veel mensen hebben ontzettend veel ideeën over hoe het slimmer en beter kan en willen daar ook aan bijdragen. Daarom vinden we die gesprekken ontzettend belangrijk. Ook de decentrale overheden, onze medeoverheden, zijn cruciaal. Bij alles wat in de gebouwde omgeving speelt, zijn provincies en gemeenten essentieel voor het implementeren van oplossingen. We gaan dus stap voor stap met al die partijen praten en zorgen dat zij goed zijn aangesloten. We staan dan ook open voor de ideeën die er daar zijn. In de loop van het voorjaar zullen we dat natuurlijk steeds concreter maken en als kabinet bedenken welke mix past bij de beweging die we willen maken. We zullen de Kamer daar uiteraard over informeren.

De **voorzitter**:
Mevrouw Van Oosterhout, tot slot.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Volgens mij is het inderdaad heel goed dat al deze partijen erbij worden betrokken. Ik wil er wel voor waken dat al deze partijen nu komen opdraven en position papers aan het inleveren zijn, terwijl de minister eigenlijk nog geen duidelijke richting heeft en straks ook geen geld heeft. Ik zou niet willen dat die partijen voor niks komen opdagen; daar zou ik voor willen waken. Ik zou de minister willen vragen of ze ons nog voor het kerstreces kan informeren over dit proces en ons ook wat verder kan meenemen in de stappen die we kunnen verwachten.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ik ben uiteraard graag bereid om de Kamer te informeren. Overigens is niet voor alles geld nodig. Soms kan ook een aanscherping van de norm of juist het beter beprijzen van iets al precies zijn wat er eigenlijk nodig is. Soms kun je de norm zelfs halen met iets wat geld oplevert. Laten we die twee dingen dus uit elkaar houden. Laat ik even kijken wanneer ik de Kamer kan informeren, want het is misschien wel goed als we dat doen op een moment waarop we iets meer contouren kunnen schetsen. Ik wil de Kamer uiteraard meenemen in wat we willen.

De heer **Jumelet** (CDA):
Ik constateer dat er ontwikkeling is. Ik hoor de minister zeggen "van klimaatdrammer naar klimaatdoeners" en ze gebruikt woorden als concurrerend, duurzaam en weerbaar. Voor het voorjaarspakket ben ik op zoek naar de term "betaalbaarheid". Die komt namelijk elke keer in debatten terug. Kan de minister daar ook iets over zeggen, overwegende dat het pakket er in het voorjaar ligt?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Absoluut. Als het voor de industrie onbetaalbaar is, is de industrie niet meer concurrerend. We moeten er zeker ook voor zorgen dat iedereen het kan meemaken. Na het haakje dat de heer Jumelet mij hier biedt, voeg ik dat nog graag toe. Deze klimaattransitie is namelijk van ons allemaal. We moeten ook zorgen dat we iedereen handelingsperspectief geven. Daarbij is de betaalbaarheid, met name voor huishoudens, ongelofelijk belangrijk. Dan gaat het ook om grip op de betaalbaarheid, zodat je de zekerheid hebt dat je je uitgaven kunt inrichten opdat je weet wat je ongeveer kwijt bent aan mobiliteit en de energie van je huis. Dat is dus heel belangrijk voor het kabinet.

De heer **Jumelet** (CDA):
Ik ben blij met dit antwoord, want "haalbaar" en "betaalbaar" zijn begrippen die elke keer voorbijkomen. De minister herhaalt ze ook. Ik ben erg benieuwd naar het voorjaarspakket — dat spreekt voor zich — maar ik denk dat het echt een plek moet hebben in het hele pakket met presentaties straks.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Daar geef ik de heer Jumelet van harte gelijk in. Daarom dacht ik ook, ten aanzien van de blokjes: industrie is een blok, maar de huishoudens zijn ook een blok. Hoe nemen we de huishoudens hierin mee? De heer Klos refereerde net aan drie systemen. Bij de gebouwde omgeving gaat het om allerlei vragen. Hoe is het straks bij mensen thuis? Hoe ziet het eruit in de straat? Wat betekent het voor de mkb'er? Kan die ook van z'n hoge energierekening af? Hoe zorgen we dat we de innovatiekracht benutten? De vraag is dus wat dit betekent voor ons allemaal.

De **voorzitter**:
Dat was een mooi bruggetje, want blokje 3 gaat over de huishoudens. Maar u was aangekomen bij blokje 2, over de industrie.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ook hierover zijn veel vragen gesteld, eigenlijk door alle Kamerleden, dus dank voor deze vragen. De industrie is van groot belang voor Nederland. Ze levert de materialen, producten en technologieën die nodig zijn voor woningbouw, infrastructuur, gezondheidszorg, voedselvoorziening, defensie en de energietransitie, en dan ben ik waarschijnlijk nog een hoop dingen vergeten. In de industrie in Nederland werken overigens meer dan 730.000 mensen, waarvan ruim 200.000 in de energie-intensieve industrie. Het is dus echt een hele belangrijke sector voor Nederland.

Om op de langere termijn concurrerend te blijven en bij te dragen aan een weerbaar Nederland moet de industrie verduurzamen. Circulaire economie speelt daarin een belangrijke rol. De driehoek staat centraal en we zien dat de concurrentiepositie onder druk staat. Het kabinet zet dus in op een gelijk speelveld binnen Europa door het verlagen van de elektriciteitskosten. Daarvoor zijn significante middelen vrijgemaakt, oplopend tot 1 miljard per jaar tot en met 2035. Die zijn gereserveerd in het coalitieakkoord. Deze week konden we gelukkig bekendmaken dat we ook volgend jaar al een aanloop kunnen nemen, zodat bedrijven volgend jaar al kunnen beginnen met het omlaag brengen van die kosten door het schrappen van de nationale $CO_2$-heffing, omdat die binnen het ETS niet leidde tot aanvullende $CO_2$-besparingen, en dus voor het klimaat geen extra impuls gaf, maar het hier wel moeilijker maakte voor de industrie om te vergroenen. Vandaar dat we voor een andere aanpak kiezen. Realisatie van randvoorwaarden, het scheppen van de juiste voorwaarden voor duurzame ketens, de inzet op Europese vraagcreatie en het stimuleren van de vraag naar elektriciteit zijn allemaal belangrijke stappen die we als kabinet nemen.

De heer Grinwis vroeg met welke kostenstapeling de industrie te maken heeft en of we voldoende oog hebben voor de concurrentiepositie van de industrie. Ja, absoluut. We brengen de stapeling van kosten jaarlijks in beeld via de speelveldtoets. Dan bekijken we hoe klimaatbeleid de internationale concurrentiepositie van de Nederlandse industrie beïnvloedt. Hieruit blijkt dan ook dat de hoge elektriciteitskosten een belangrijke oorzaak zijn van de kostenverschillen in de vergelijking met andere landen. Dat staat dus hoog op de agenda. We hebben daar continu oog voor. U heeft ook de brief daarover gezien.

Mevrouw Van Oosterhout heeft gesproken over de $CO_2$-reductie bij bepaalde technieken, die we dus zullen moeten opschalen en rendabel zullen moeten maken. Zij stelt echter vast dat cruciale regelingen aflopen en vraagt zich af wat we nu moeten doen. Ik heb net al aangegeven dat heel belangrijke subsidieregelingen, zoals NIKI, DEI en VEKI, aflopen. Dat betrekken we bij het voorjaarsgesprek. Daarnaast werken we op verschillende manieren voor en met bedrijven aan de opbouw en de opschaling van nieuwe groene bedrijven. Zo richt het kabinet zich met de versterkte aanpak nieuwe industrie op het aantrekken van groene investeringen en de inzet op groene waardeketens. U heeft in uw inbreng gerefereerd aan een aantal suggesties. De staatssecretaris zal straks terugkomen op wat meer individuele vragen.

Met de sectortafel over chemie geef ik invulling aan de groeimarkt innovatieve chemie, als onderdeel van het industriebeleid. Ook met de schaalsprong chemie circulair wil ik met koplopers in deze sector stappen zetten naar een circulaire chemie. Groene innovatieve bedrijven zijn nadrukkelijk onderdeel van de Taskforce Toekomstige Welvaart en Vestigingsklimaat, want de sector klimaat en energietechnologie is immers door Wennink geïdentificeerd als een van de groeimarkten van Nederland.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Ik wil het graag nog hebben over de keuzes die de minister maakt als het gaat om de industrie. Zij refereert aan een aantal regelingen die aflopen, zodat er eigenlijk nu al geen geld meer is voor het opschalen van de nieuwe economie, voor de groene koplopers,

zoals ik ze zou willen noemen. Tegelijkertijd heeft de minister wél geld, 1,3 miljard, voor het opschalen van CCS. Hoe ziet de minister zelf deze keuze?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Niet voor elk bedrijf is de oplossing voor het zo snel mogelijk de $CO_2$ uit de lucht halen dezelfde. Ik refereerde net al aan het belang van dat hele grote cluster, waar ook veel uitstoot plaatsvindt. Dergelijke clusters zijn van strategisch belang voor Europa, want we willen niet afhankelijk worden van China of de VS voor de import van al die producten. Voor een aantal van die bedrijven is het afvangen en opslaan van de $CO_2$-uitstoot een heel belangrijke route, als we zo snel mogelijk willen stoppen met die $CO_2$-uitstoot. Daarom wil het kabinet ervoor zorgen dat de infrastructuur er op dat moment is, want alleen de overheid kan infrastructuur aanleggen. Dat kan een bedrijf nooit alleen doen. Daarom vinden we het ook van belang om te investeren in de infrastructuur, want dat is bij uitstek een overheidstaak. Daarom investeren we ook in de infrastructuur voor CCS.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Dat is geen antwoord op mijn vraag. Ik vroeg naar de keuzes van de minister. We zien dat een aantal van de regelingen die gericht zijn op de industrie van de toekomst, afloopt. Daar is eigenlijk nu al geen geld voor. We zouden ontzettend veel nieuwe groene fabrieken kunnen bouwen in Nederland als die regelingen er nu wel zouden zijn. Waarom kiest de minister er nu toch voor om deze groene fabrieken niet op te schalen, waardoor ze weerbaarder worden en waarmee we ook onze concurrentiepositie in Europa verbeteren? Waarom kiest de minister er toch voor om zo'n project van Shell en Total te financieren?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
We moeten investeren in zowel opbouw als ombouw. De regelingen waar mevrouw Van Oosterhout het over heeft, kunnen inderdaad echt helpen bij de opbouw. Die zijn van ongelofelijk belang. Daarnaast moeten we ervoor zorgen dat de bestaande heel grote clusters in Nederland blijven in plaats van te sluiten, want in dat geval zullen we vervuilend uit China moeten importeren. Voor die clusters is CCS een optie die hen in staat stelt om concurrerend te blijven en in Nederland te blijven. Mevrouw Van Oosterhout had misschien liever iets anders gewild, maar als dit de situatie is, moeten we ervoor zorgen dat deze clusters in Nederland blijven. Daarvoor is infrastructuur noodzakelijk en daarom investeren we ook daarin.

De **voorzitter**:
Mevrouw Van Oosterhout, afrondend.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Nogmaals, dat is geen antwoord op mijn vraag. Ik zie hier een keuze gemaakt worden die ik vaker heb gezien. Dit kabinet, en de kabinetten hiervoor, kiezen gewoon voor de bestaande grote fossiele bedrijven. Die krijgen namelijk wel geld. Voor het opschalen van die nieuwe fabrieken is dan eigenlijk altijd gewoon te weinig tijd, te weinig politieke wil en te weinig geld beschikbaar. We willen naar de economie van de toekomst en daarvoor moeten we die nieuwe groene ketens opschalen. Die ketens hebben we ontzettend hard nodig voor onze energieonafhankelijkheid en voor onze concurrentiekracht. Ziet de minister dan ook niet dat het echt nodig is om daar juist nu geld in te investeren?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Mevrouw Van Oosterhout zet het tegenover elkaar en ik zou het juist in verbinding met elkaar willen brengen. Misschien dat we elkaar daar kunnen vinden. Ik was laatst op werkbezoek in Rotterdam en daar sprak ik met een vrij klein bedrijf dat heeft geïnvesteerd in Nederland. Dat bedrijf zei: "We willen juist opschalen in het cluster dat er in Rotterdam is, omdat daar alles is. Daar zijn onze partners en de grote bedrijven die producten van

ons kunnen afnemen." Die grote bedrijven zijn misschien nog niet helemaal groen en die moeten ook om in die transitie. We moeten dus de bestaande bedrijven helpen, omdat in die clusters alles met alles samenhangt. We zijn er niet als we alleen inzetten op de kleine nieuwe, ook al zijn die hartstikke van belang. Voor mij is het en-en en ik hoop dat we dat met elkaar kunnen verbinden. Misschien dat mevrouw Van Oosterhout en ik elkaar daar in ieder geval op kunnen vinden.

De heer **Jumelet** (CDA):
We hebben de Kamerbrief elektriciteitskosten industrie ontvangen. In de eerste termijn heeft de heer Van den Berg gevraagd om verduidelijking. "Wanneer kan er worden aangevraagd en wat zijn de voorwaarden?" We krijgen daarop schriftelijk antwoord en dan lees ik: 50% van het steunbedrag wordt teruggeïnvesteerd in verduurzaming. Dat is ook de situatie van dit moment, ook vanwege Europa. Maar ik heb zelf ook nadrukkelijk gevraagd naar voorlopers, koplopers en Nyrstar. Ik had daarover ook al eerder schriftelijke vragen gesteld, maar past het ook voor zo'n soort bedrijf?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
De staatssecretaris zal straks de vragen over Nyrstar beantwoorden, voorzitter.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Gisteren vroeg ik om duidelijkheid over de steun aan de elektriciteitsprijzen voor de industrie. Wat mij verbaast en eigenlijk ook wel … Ik maak mij ergens echt heel veel zorgen over wat het kabinet zegt. Enerzijds zegt het kabinet namelijk dat het belangrijk is dat er langjarige zekerheid nodig is voor de industrie. Maar in de reactie op mijn informatieverzoek zie ik dan weer dat de uitbetaling van de kosten van 2026 in de komende weken en maanden wordt uitgewerkt. Waarom kan de minister dit niet voor het einde van het jaar regelen?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Volgens mij gaat dit over de uitwerking van de kosten over '27. We moeten natuurlijk … We hebben net de begrotingsbehandeling afgerond en het Belastingplan naar de Kamer gestuurd. Daarin is die overheveling naar de uitgavenkant van deze enveloppe in belangrijke mate geregeld. Daarin hebben we ook die extra middelen kunnen regelen. Ondertussen zijn we heel hard in gesprek met Brussel om ervoor te zorgen dat we die middelen op een effectieve manier kunnen wegzetten. Omdat we u nu net die brief hebben kunnen sturen met "dit is hoe we het gaan doen", zijn we pas net keihard aan de slag gegaan met het uitwerken van de details van die regeling. Ik deel het gevoel van urgentie met de heer Van den Berg. We komen er dan ook zo snel mogelijk mee en zodra we nieuws hebben, laten we u de contouren zien. Daarna zorgen we er natuurlijk voor dat die regeling er op tijd is.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Als de industrie meeluistert, horen ze dus: "We laten het op tijd weten. We doen ons best. Het komt eraan." Ik weet niet wat ik zelf zou denken als ik dat zou horen. Dit is toch zeker onbestaanbaar? Zo'n brief met een aanpassing van het Belastingplan en box 3 komt te elfder ure naar de Kamer. Dan volgt er later een uitwerking door de minister. En nu blijkt ook nog eens dat de industrie maandenlang moet wachten op duidelijkheid over 2026. Ik vind dat echt onbestaanbaar. Ik denk dat het alleen maar laat zien dat de industrie nooit geholpen zal worden als we doorgaan met dit hapsnapbeleid. Ik wil een reflectie van de minister op hoe ze dat gaat veranderen.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Dit is wel een beetje … Nou, wat zal ik ervan zeggen? Volgens mij rekende de industrie erop dat deze enveloppe er pas volgend jaar zou zijn. We halen het naar voren. We zorgen dat er extra geld komt. Dat we het liefst meteen de regeling op tafel zouden

leggen, dat zou ik ook het liefste zien. Ik snap dat, maar zo werkt het niet, en dat weet de heer Van den Berg ook. De kaders van CEEAG zijn iedereen bekend en we gaan het natuurlijk binnen de Europese steunkaders van CEEAG en METSAF uitwerken. Iedereen weet wel wat dan ongeveer de spelregels zijn. Maar omdat we het om moeten zetten in een Nederlandse regeling, moet er nog wel een vertaalslag gemaakt worden. En we geven daar dus zo snel mogelijk helderheid over.

De **voorzitter**:
De heer Van den Berg tot slot.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Ik hoor de minister ook zeggen "wat zal ik daarop zeggen?" Het is overduidelijk: er zit bij mij frustratie, ook erover dat de industrie al jarenlang terecht roept om hulp. Ik zei het gisteren ook: ik waardeer het gebaar van het kabinet richting de industrie, maar ik wil ervoor waken dat elke regeling maar weer achteraf wordt uitgekeerd, dat we niet vooruitkijken, dat we niet bezig zijn met langjarige zekerheid. Kunnen we niet gewoon tegen de industrie zeggen: beste industrie, dit mag u de komende zeven jaar van ons verwachten en zo gaan wij het uitvoeren en de RVO kan dat ook? Is dat niet iets wat we gewoon kunnen realiseren? Dat is toch nodig?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Dat is zeker een gedeelde ambitie. Daar vinden de heer Van den Berg en ik elkaar. We willen zekerheid, we hebben een reeks, we willen duidelijkheid geven. Zodra wij weten hoe we dat geld gericht bij partijen terecht kunnen laten komen … Want het is natuurlijk wel belangrijk dat het heel gericht gaat naar die bedrijven die het echt nodig hebben voor de concurrentiekracht, omdat hun buren het ook krijgen. Die oplossing moet er dus zijn en dan willen we daarin langjarig die zekerheid kunnen geven.

De heer **Flach** (SGP):
Mijn vraag gaat ook over die legendarische passage met die CISAF en METSAF. Ik heb nog nooit zo veel afkortingen in één alinea gezien. Onleesbaar voor elke Nederlander buiten deze zaal, maar dat terzijde. Het gaat over die elektriciteitsenvelop. Ik heb de vraag gesteld, en misschien komt daar nog een antwoord op, waarom die 50% geïnvesteerd moet worden in energie-efficiëntie en elektrificatie. Daar noemt de minister de kaders voor, die gekwalificeerd zijn met die afkortingen. Kan de minister aangeven waarom er toch verschil lijkt te zitten met hoe andere landen daarmee omgaan?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
De heer Flach refereert terecht aan de hoeveelheid afkortingen. We proberen ze altijd netjes uit te schrijven in de brieven, maar soms blijft er toch eentje staan. Het is ook wel goed om te weten waar CISAF voor staat, want dat verklaart het gelijk ook. Het staat namelijk voor Clean Industrial Deal State Aid Framework. Dat is echt bedoeld om steun te kunnen geven om te kunnen vergroenen. Vandaar dat de randvoorwaarden waaronder je gebruik kunt maken van deze uitzondering op de regel dat je eigenlijk geen staatssteun mag geven, ook te maken hebben met het feit dat die stappen dan gezet moeten worden. Natuurlijk zijn er meerdere voorwaarden in dat hele kader, en dat is precies de vertaling die we nu nog gaan maken naar de Nederlandse regeling. Soms zijn we afhankelijk van het Europese kader: sommige aspecten zijn verplicht, andere kun je kiezen. Dus die vertaalslag gaan we nu maken.

De heer **Flach** (SGP):
Het doet me een beetje denken aan de periode dat de vissers niet uit konden varen. Toen kregen ze ook steun toegezegd om te verduurzamen. Nee, ze konden gewoon niet uitvaren! Laat staan dat er een euro binnenkwam, laat staan dat ze konden investeren. Daar zit precies mijn punt. Ik denk dat ieder bedrijf dat geconfronteerd wordt met te hoge

elektriciteitslasten op dit moment wil verduurzamen. Het kan bijna niet anders. Alleen kan het soms gewoon niet, en dan loop je vast in de regelgeving, maar heb je wel die hoge energiekosten. Dus gaan we daarmee niet ook een deel van de industrie kwijtraken?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
We worden allemaal geraakt door de hoge energiekosten, helaas, zou ik zeggen. Ik deel met de heer Flach dat zorgen dat we er minder afhankelijk van worden, ons uiteindelijk structureel sterker maakt. Het aandeel energie in de totale kosten van een bedrijf is in het bijzonder voor de energie-intensieve industrie heel erg groot. Daardoor raakt het hen nog meer dan andere bedrijven. Nu is het zo dat een aantal van onze buurlanden waarmee onze industrie concurreert, extra steun hebben kunnen geven. Wij konden dat nog niet en wij willen dat ook. Daarom zijn we op zoek gegaan naar manieren om die steun ook bij de industrie terecht te krijgen, en dan komen we uit bij dit instrument. Dat wordt ook door buurlanden benut, dus dit is vooral bedoeld om een level playing field voor de industrie te bereiken.

De **voorzitter**:
Meneer Flach tot slot.

De heer **Flach** (SGP):
Dan wil ik het even heel scherp horen van de minister. Gaan wij op dezelfde manier om met de mogelijkheden die er zijn om energie-intensieve bedrijven tegemoet te komen als Duitsland, als België, als andere buurlanden?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
U heeft in de brief ook dat plaatje gezien met de vergelijking van de kosten. Dan zie je dat het geven van subsidie op de nettarieven is wat Nederland niet doet, terwijl andere landen het wel doen. Dat is wat wij ook willen doen met deze regeling.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Dit raakt de kern van internationale concurrentie als het gaat om de ruimte die bedrijven wel of niet hebben in uitstoot en de lasten die industriebedrijven wel of niet hebben als het gaat om energieverbruik. Hoe zorgt deze minister ervoor dat we niet in een internationale concurrentie terechtkomen als het gaat om energieverbruik of uitstootmogelijkheden? Want industrie verdwijnt wel degelijk uit Nederland, omdat andere landen meer ruimte geven om te vervuilen en energiesubsidies geven.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Daarvoor doen we een aantal dingen. We zetten in op ambitieus Europees beleid en een level playing field, met goede bescherming aan de Europese grenzen tegen oneerlijke concurrentie door andere landen, die niet aan dit soort eisen worden gehouden. Binnen Europa zetten we in op een gelijk speelveld voor onze bedrijven, onder andere door de indirecte kostencompensatie en deze extra steunmogelijkheid om ook de nettarieven te subsidiëren, zodat we de banen en industrie hier in Nederland kunnen houden.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Oké, in dit economische systeem snap ik dit. Hoe kijkt de minister ertegen aan dat andere landen die dit doen, daar wel directe zeggenschap in het bedrijf voor terug verwachten?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ik kan zo niet inschatten over welk voorbeeld de heer Dijk het precies heeft. Wij zijn erop gericht om ervoor te zorgen dat onze industrie kan verduurzamen. Dat is de keuze die wij maken. Daarvoor zijn er een aantal kaders en daar willen we maximaal gebruik van maken. Dat is hoe we het nu aanvliegen.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Laat ik het dan even concreet proberen te maken. Er zaten een aantal Saudische investeerders in bijvoorbeeld Chemours, het industrieterrein. Die dachten op een gegeven moment: "Weet je wat, we gaan verplaatsen, want we kunnen ergens anders goed vervuilen. Dan hebben we ontzettend schone energie en hebben we niet al die regels die de leefomgeving schoon houden hier in Nederland." Die dachten ook: "Ja, die mensen die daar allemaal werken, boeien. Wij kunnen ons kapitaal verplaatsen en ergens anders gaan vervuilen." Ik heb het precies daarover. Als dit soort bedrijven uiteindelijk wel subsidies krijgen …

De **voorzitter**:
Uw vraag.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
… met de beste bedoelingen — daar ga ik dan van uit — om schoon te produceren, wat doet het kabinet dan om te voorkomen dat de subsidies uiteindelijk wel in de zakken terechtkomen, maar het bedrijf vervolgens vertrekt, er ergens anders wordt vervuild en we hier mensen zonder baan hebben?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Daarom is het zo van belang dat we zorgen dat de Europese markt goed beschermd wordt, zodat er eerlijke concurrentie is. Of je nou binnen of buiten Europa produceert, je moet aan dezelfde standaarden gehouden worden, zowel qua kosten als qua uitstoot. Voor dat hele kader aan de grens is er het Carbon Border Adjustment Mechanism, ook wel bekend als CBAM, om er nog maar een afkorting in te gooien. Dat moet ervoor zorgen dat die concurrentie eerlijk is, zodat dat dus niet de reden kan zijn om te zeggen: ik vertrek wel, want dan kan ik daaronderuit.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Voorzitter, heel kort.

De **voorzitter**:
Meneer Dijk, u gaat over de 30 seconden heen en dan wilt u ook nog een vierde interruptie.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Dan ga ik daarna weer effe zitten.

De **voorzitter**:
Oké, heel kort dan.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Het is namelijk een half antwoord op de vraag. U heeft het nu over Europa, maar ik heb het bijvoorbeeld over Saudische bedrijven en over India als het over Tata gaat. Daar zou ik graag een antwoord op willen, want het is niet alleen Europa.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Dit gaat over bedrijven die in Europa, in Nederland, willen produceren en dus de concurrentie aan moeten — zo heb ik de vraag in ieder geval begrepen — met bedrijven die vervolgens zeggen: ik verplaats wel naar China of naar Saudi-Arabië. Daarvoor is er dus het Carbon Border Adjustment Mechanism, CBAM. Dat zorgt ervoor dat er een soort verrekening plaatsvindt, dus dat er een tarief op komt voordat het op de Europese markt kan concurreren. Specifiek over investeringen en grote maatwerkafspraken: we stellen ook voorwaarden aan de subsidie. In andere subsidies zitten natuurlijk ook voorwaarden.

De heer **Klos** (D66):
Ik heb nog een vraag over de steun die het kabinet aankondigt voor bedrijven die stroom gebruiken. Het lijkt mij verstandig dat het kabinet daarvoor inderdaad de voorwaarde gebruikt om ook geld in verduurzaming te steken. Maar het is lastig om geld in verduurzaming te steken als het stroomnet vol zit. Daarom gebruikt Duitsland de ruimte in deze regeling om ook een extra bonus uit te keren voor flexibel gebruik. Heeft Nederland naar die optie gekeken?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ik moet tegen de heer Klos hetzelfde zeggen als ik tegen zijn collega zei. We zijn nu de vertaalslag aan het maken. Dit soort elementen nemen we daar natuurlijk ook in mee, want hoe meer we flexibel we zijn en hoe meer we flexibiliteit belonen, hoe meer we ook gebruik kunnen maken van het net en hoe meer bedrijven kunnen worden aangesloten. Hoe meer gebruikers er zijn, hoe lager de gemiddelde kosten. Dat helpt iedereen, dus uiteraard kijken we daar ook heel serieus naar.

De heer **Klos** (D66):
Ik voeg eraan toe dat als we flexibeler gebruiken, we ook meer van die hernieuwbare stroom kunnen gebruiken en we dus ook dichter bij de klimaatdoelen komen. Dan zou mijn vervolgvraag zijn: is het kabinet bij het uitwerken van deze regeling bereid om dan ook met de oosterburen te gaan praten en eens te kijken hoe zij dat gedaan hebben en waarom zij die bonus uitkeren?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ik ben absoluut geïnteresseerd in die inspiratie bij de verdere uitwerking.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Ik zou graag nog even doorwillen op die envelop. We zien natuurlijk ook dat bedrijven het moeilijk hebben en dat het heel belangrijk is dat we ze helpen elektrificeren. Ik las alleen in de brief van de minister dat zij nu ook overweegt om de IKC open te stellen voor de raffinagesector en dat een sector die natuurlijk nu juist miljarden winst maakt, overwinst maakt: alleen al in Nederland 1,6 miljard euro. Vindt de minister het eerlijk om deze sector geld te geven?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Wanneer we het gaan hebben over de IKC: dit zijn ook bedrijven die midden in een transitie zitten. Ik denk dat we onderscheid moeten maken tussen de activiteiten die te maken hebben met het verleden en de activiteiten die te maken hebben met de toekomst. Je wil ook dat deze bedrijven investeren in activiteiten die leiden tot bijvoorbeeld schonere brandstoffen of tot de productie van waterstof. Het zijn natuurlijk bedrijven met investeringscapaciteit. Ook voor hen zijn de prikkels daarvoor niet goed. We kunnen dus zeggen "we doen het niet, omdat jullie genoeg winst maken" — ik snap overigens de vraag van mevrouw Van Oosterhout daarover heel goed — maar dat betekent nog niet dat zij dan wel gaan investeren in die schone kant, die we echt hard nodig hebben, omdat dat voor hen niet leidt tot een positieve businesscase, terwijl het wel hard nodig is dat ook deze bedrijven die transitie doormaken. Dat is ook weer vanuit perspectief van weerbaarheid, waar ik het met mevrouw Müller over had. We gaan ook in de toekomst zulk soort bedrijven nodig hebben, maar dan wel schoon en we moeten zorgen dat die ombouw plaatsvindt.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Ik schrik toch wel een beetje van de beantwoording van deze minister. Zij erkent dat dit bedrijven zijn die nu miljardenwinsten maken. Als we alleen kijken naar de winst in Nederland, hebben we het over 1,6 miljard euro alleen al in de afgelopen maanden. De minister zegt: voor deze bedrijven is het niet interessant genoeg, dus moeten we ze geld

geven om dat te doen. Vindt de minister dat nou echt eerlijk? Vindt de minister het echt eerlijk dat we terwijl er geen geld wordt vrijgemaakt om de energierekening voor gewone mensen omlaag te brengen deze bedrijven, die miljardenwinsten maken, extra winsten, geld gaan geven omdat de businesscase anders een beetje ingewikkeld wordt?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ik snap heel goed wat mevrouw Van Oosterhout probeert te doen, maar dat maakt nog niet dat het bedrijf ook echt gaat investeren in dingen waarin wij willen dat ze investeren. Wij moeten ervoor zorgen dat ze daarin gaan investeren. Ik snap het dilemma. Ik snap ook waarom het voor mevrouw Van Oosterhout een dilemma is. We gaan deze bedrijven ook in de toekomst nodig hebben, maar dan wel schoon. Als er voor hen geen prikkels zijn om te investeren in schoon, dan blijven ze investeren in fossiel. Dat is de situatie waar de markt ze toe uitnodigt, tenzij we die ontwikkeling naar schoon stimuleren. Dat geldt overal en dat geldt ook voor deze bedrijven. Ik wil de kans niet laten liggen om ook de mogelijkheden te benutten om straks echt die raffinagecapaciteit omgebouwd te zien naar daadwerkelijk schone brandstoffen die ons ook weerbaar houden. Denk aan Defensie, gewoon in alle realiteit: de geopolitieke situatie waar we in zitten. We gaan in de toekomst ook capaciteit nodig hebben in Europa en die capaciteit moet wel schoon zijn, dus daar moet wel in geïnvesteerd worden. Dat is eigenlijk de vraag hier. Als we dat niet stimuleren, gebeurt dat niet omdat het in de markt niet uit kan. Dat is in ieder geval voor het kabinet het dilemma.

De **voorzitter**:
Mevrouw Van Oosterhout, tot slot.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Voor PRO is dat helemaal geen dilemma. Ik concludeer wel dat het voor D66-minister blijkbaar helemaal oké is om de $CO_2$-heffing af te schaffen en om dan ook nog de stroomkosten van Shell te gaan compenseren. Ik vind dat echt onbestaanbaar en het is ook echt niet uit te leggen. Ik zou de minister toch willen vragen om dit nog eens goed in overweging te nemen.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ik zou mevrouw Van Oosterhout willen vragen om in overweging te nemen dat het naamplaatje niet per se altijd meer dekt wat het bedrijf doet. Het gaat om de activiteiten en de effecten die die activiteiten hebben. Daar waar er echt geïnvesteerd wordt in schone energie, in nieuwe technologie, moeten we ervoor zorgen dat we dat aanjagen, als we toch weten dat we dat in de toekomst nodig hebben. Activiteiten die vervuilend zijn, moeten afgebouwd worden. We zullen dus zowel met de wortel als de stok moeten omgaan met de activiteiten van dit soort bedrijven. Daarbij is het dus ook van belang dat de prikkels goed staan om vooral zo veel mogelijk naar schoon te gaan en zo min mogelijk bij fossiel te blijven.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Ik wil allereerst de minister toch echt een compliment geven, omdat ik hier hoor dat niet per se het naamplaatje van bedrijven telt, maar wat ze doen. Dat ben ik helemaal met de minister eens, dus dank daarvoor. Ik wil verder wel vragen hoe de minister aankijkt tegen het pleidooi van PRO om bijvoorbeeld overwinsten van deze bedrijven te gaan afromen. Is dat ook iets wat de minister wil gaan doen?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Er is hier volgens mij in het debat over het Iranpakket destijds ook van alles over uitgewisseld. Toen is ook gezegd: we zien dat er grote winsten gemaakt worden. Of dat overwinsten zijn, is dan natuurlijk de eerste afweging, maar als dat zo is, moet Nederland ook in Europa samen optrekken om dat aan te pakken. Dat kun je namelijk echt niet als

Nederland alleen. De minister van Financiën is daar ook mee aan de slag. Ik kom volgens mij — ik zal even in mijn antwoorden bladeren — zo meteen nog terug op die vraag, die ook gesteld is. Maar we moeten dat in Europees verband doen en de minister van Financiën is daar ook in Brussel actief voor geweest. Nederland neemt ook deel aan een werkgroep. Dat rapport komt nog voor het einde van het jaar, geloof ik.

De **voorzitter**:
Meneer Van den Berg, tot slot.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Dit wordt pas mijn tweede interruptie.

De **voorzitter**:
O, het wordt uw tweede interruptie? Excuus. Het hoeft niet, drie, maar …

De heer **Van den Berg** (JA21):
Ik probeer bij twee te blijven, voorzitter. Maar goed, dan kijk ik uit naar de beantwoording door de minister, maar dan blijft wel de volgende vraag over. Kan ik hieruit dus afleiden dat de minister en dit kabinet an sich dus positief ertegenover staan om de overwinsten van bedrijven te gaan afromen? Dat wil ik toch wel even scherp krijgen, zeker in het perspectief dat de minister ook stelt dat we die bedrijven keihard nodig hebben voor de raffinage, voor Defensie en voor onze maatschappij.

De **voorzitter**:
De minister. En excuus, meneer Van den Berg: u was inderdaad pas bij uw tweede interruptie.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ik hou me gewoon aan wat daarover is gezegd bij het Iranpakket. Nederland gaat dit in Europa samen aankaarten. Daar zijn we mee bezig: er wordt onderzoek gedaan, er is met de Europese Commissie gesproken en we wachten nu op de uitkomsten van de werkgroep die ermee aan de slag is. Nederland kan het namelijk niet alleen, en tegelijkertijd willen we ervoor zorgen dat we samen optreden als hier sprake van is.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Toch nog even door over de IKC en de raffinage, want volgens mij begrijp ik het niet helemaal goed. Is het niet zo dat het voor de raffinagesector al mogelijk was om IKC aan te vragen voor de duurzame kant, maar dat de minister nu de IKC wil gaan openstellen voor de fossiele raffinage?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Nee, dat besluit hebben we nog niet genomen.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
In de brief van de minister staat: het hangt ervan af of we genoeg geld hebben, ja of nee. Als ik de brief goed lees, zie ik dat de minister daarin wel voornemens lijkt om het te doen, zolang er genoeg geld is. Klopt dat?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Nee, in de brief staat dat we gaan nadenken over de vormgeving van volgend jaar. Hierover is dus nog geen besluit genomen.

De **voorzitter**:
Mevrouw Van Oosterhout, afrondend.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Ik neem aan dat deze klimaatminister het met mij eens is dat het een uitzonderlijk slecht idee zou zijn als we de fossiele raffinage, in deze tijden van extreme overwinsten, extra subsidie zouden geven.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Nederland heeft in het huidige kader voor de IKC een voorwaarde dat er geen bedrijven gesubsidieerd worden die meer dan 50% aan fossiele ... Ik heb er zo niet de exacte terminologie bij, maar dat is een onderdeel van de Nederlandse voorwaarden voor het gebruikmaken van de IKC.

De **voorzitter**:
Gaat u verder met uw betoog. U was in het tweede blokje, over industrie en een circulaire economie.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Voorzitter. De heer Van den Berg vroeg nog naar ketens. Ik zei net ook tegen mevrouw Müller dat we natuurlijk niet specifiek op een individuele keten sturen, maar dat we sturen op clusters. Het is wel zo dat we voor de toekomst van de hele chemie, voor de brandstoffen die we nodig gaan hebben — dat zijn dan groene brandstoffen — vooral moeten zorgen dat we inzetten op vernieuwing, maar ook dat we onnodige en ongecontroleerde afbouw voorkomen. De verwevenheid in die clusters in namelijk van ongelofelijk belang.

Over de doelen heb ik met mevrouw Müller al van gedachten gewisseld. Dan kom ik bij circulair.

Mevrouw **Müller** (VVD):
U heeft al een schriftelijke beantwoording gegeven over mijn punt van de knelpunten voor de industrie als het aankomt op regels. Daar sprak wat mij betreft echter nog niet heel erg veel ambitie uit, terwijl in het coalitieakkoord wel is afgesproken om te kijken hoe we deze bedrijven nou kunnen helpen en ondersteunen, het hun in ieder geval makkelijker kunnen maken en ze niet laten omvallen in de regels. Bent u van plan om, naast dat u zegt dat er jaarlijks een rapportage van de minister van Buitenlandse Zaken over komt, daar zelf ook echt actief mee aan de slag te gaan?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ja, want ook vanuit EZK moeten er per jaar veel regels geschrapt worden. Daar draagt KGG ook altijd goed aan bij. We houden natuurlijk ook oog voor de vraag hoe we onnodige regels kunnen voorkomen. Mevrouw Müller noemde in haar bijdrage twee voorbeelden van hoe je dingen kunt aanpakken, die ik heel mooi vind. Zij had het bijvoorbeeld over de vraag of de hele energiebesparingsplicht met veel administratieve lasten gepaard moet gaan. In de laatste herziening hebben we die administratieve lasten expliciet verder omlaag gebracht. We hebben dus juist de rapportages versimpeld door onnodige kosten te voorkomen, zonder het doel te veranderen. Als ik het me goed herinner, had mevrouw Müller het ook over de verpakkingen. Nederland is er voorstander van dat als je een mooi sieradenbedrijf hebt — volgens mij had ze het over zo'n bedrijf — en een pakje naar Spanje wil sturen of naar een klant die ineens in het buitenland blijkt te wonen, je niet aan een wettelijke vertegenwoordiger gebonden bent. Ik ben dus absoluut voorstander van dat soort oplossingen. Als er suggesties of ideeën zijn over waar het echt knelt, laat het dan ook weten, want dan kunnen we daar onderzoek naar doen. We willen natuurlijk van onnodige administratieve lasten af. Daar willen wij onze bijdrage aan leveren. Dat maakt het namelijk makkelijker voor iedereen.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Fijn dat u terugkomt op dat voorbeeld. Ik weet dat zowel de Europese Raad als het Europees Parlement heeft gezegd dat er iets moet met micro-ondernemers. Ik hoop dat de Europese Commissie daar snel een oplossing voor heeft. Ik vind het fijn dat Nederland zich daarvoor inzet.

Dan heb ik nog een bredere vraag over de industrie. In de beantwoording van mijn schriftelijke vragen zei de minister dat er snel een impactassessment of iets anders gaat komen met VNO-NCW om te kijken wat er opgelost kan worden. Zij hebben echter al een hele lijst met knelpunten gedefinieerd. Denk aan de financiële zekerheidsstelling voor chemische bedrijven of een tankopslag voor bio-lng.

De **voorzitter**:
Uw vraag.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Zij hebben dus echt al een hele lijst liggen, waarin zij best wel grote knelpunten noemen. Ik zou de minister willen vragen om echt met VNO om tafel te gaan om te kijken wat er gedaan kan worden om die knelpunten op te lossen.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Gaan we doen.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Ik heb een vraag over wind op zee. De minister en ik delen dat de ambitie daar omhoog zou moeten of in ieder geval dat we de businesscases die er nu liggen vlot zouden moeten trekken. Er is een probleem met een van de vergunde parken, namelijk Noordzeker. Daarover is nog geen investeringsbeslissing genomen, maar er hangt wel ontzettend veel van af voor de industrie in Nederland. De minister is al in gesprek over het lostrekken van de businesscase, maar ik vroeg me af of de minister al iets kan schetsen: hoe staat het ervoor, wat doet de minister om dit vlot te trekken?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Het is inderdaad een belangrijk project. Ik kan natuurlijk niet in de openbaarheid spreken over een individuele bedrijfscasus waarover we in gesprek zijn. Ik ken de situatie heel goed. We zijn er al sinds een paar maanden nauw bij betrokken en kijken naar: waar zitten de knelpunten, wat zijn mogelijkheden en soms ook onmogelijkheden? Dat verkennen we heel goed met elkaar om te zien wat hieraan gedaan kan worden. Dat zijn heel intensieve gesprekken. We zijn hier dus volop mee aan de slag.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Fijn dat de minister dit zo daadkrachtig oppakt. Hier zijn natuurlijk honderden banen van afhankelijk; het gaat echt om een miljardeninvestering. Het is heel belangrijk dat dit van de grond komt. Kan de minister enige duidelijkheid geven over wanneer we duidelijkheid kunnen verwachten over de beslissing?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Uiteindelijk is het natuurlijk het bedrijf dat een final investment decision moet nemen en communiceren. Wanneer hierover echt duidelijkheid komt, moet ik helaas aan het bedrijf laten. Het is immers hun contract, zal ik maar zeggen. Zodra we meer duidelijkheid hebben … Kijk, de tijdslijnen zijn in dit geval belangrijk. Zodra we duidelijkheid kunnen geven, zullen we die zeker ook geven. Ik snap de vraag van mevrouw Van Oosterhout. Het is echt een belangrijk project en we doen er hard ons best voor — met alle partijen die hierbij betrokken zijn, wil ik erbij zeggen, want dit is vooral een traject van de marktpartijen

die betrokken zijn bij de aanbieding. Ook TenneT is erbij betrokken. We bekijken vanuit alle hoeken wie welke rol speelt en of we nog wat kunnen doen.

De **voorzitter**:
Mevrouw Van Oosterhout, tot slot.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Ja, tot slot. Ik zou de minister echt urgentie willen meegeven. Het kan permanente gevolgen hebben voor de windambities van dit kabinet als dit niet van de grond komt. Ik hoop dat de minister hiermee voortvarend aan de slag gaat en dat we echt tot een oplossing kunnen komen, zodat we die afgesproken 40 gigawatt ook echt kunnen gaan realiseren.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
We zijn er hard mee aan de slag.

De heer **Van den Berg** (JA21):
De minister spreekt vaak over het belang van een gelijk speelveld, ook in Europa. Zeker voor de industrie is dat van heel groot belang. Maar nou zag ik in de brief van het kabinet in aanvulling op het Belastingplan dat er vanuit Europa wordt gevraagd om een van de vier voorwaarden aan te houden voor het uitkeren van de IKC. Nederland vraagt er in tegenstelling tot andere landen twee. Daarbovenop hebben we ook nog eens gesteld dat wanneer producten voor meer dan 50% een fossiele oorsprong hebben, ze niet onder de subsidie vallen.

De **voorzitter**:
Uw vraag?

De heer **Van den Berg** (JA21):
Waarom wijkt Nederland zo erg af van de rest van Europa?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Daarmee is er een extra verduurzamingsprikkel.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Maar dan hebben we toch geen gelijk speelveld?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Een gelijk speelveld is een optelsom van allerlei factoren samen en in die gezamenlijkheid stuurt het kabinet aan op een gelijk speelveld. Een van de redenen dat we dat miljard hebben uitgetrokken, is om dat gelijke speelveld in zijn geheel te verbeteren.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Is de minister dan niet een beetje aan het cherrypicken, zo van "dit komt ons goed uit, dit is in het belang van een gelijk speelveld"? Je kunt ook zeggen dat als je een gelijk speelveld wilt propageren, je de voorwaarden gelijktrekt met die in de andere landen in Europa, in ieder geval in de omliggende landen. Is dat niet een veel duidelijkere en coherentere aanpak dan wat we nu voorstaan?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Zoals ik al zei over de concurrentiekracht van bedrijven, is het de optelsom van heel veel verschillende dingen. Ook energie-efficiency speelt hierbij een belangrijke rol. Immers, hoe minder energie je gebruikt in vergelijking met je concurrenten die hetzelfde product maken, hoe concurrerender jouw product op de markt is. Dat is uiteindelijk wat bepaalt of bedrijven concurrerend zijn. Het is echt een optelsom van dit soort maatregelen en van

fiscale behandeling. Onder de streep moeten we zorgen voor een concurrerende economie en een gelijk speelveld. Die optelsom ziet er bij elk land net iets anders uit.

De **voorzitter**:
Gaat u verder.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Dan kom ik bij circulair. De leden Dassen, Huidekooper en Jumelet en vele anderen hebben het al aangeraakt: slimmer omgaan met onze grondstoffen zorgt ervoor dat we minder afhankelijk zijn. We hebben het hier in de zaal al over verschillende innovatietrajecten gehad. Ik denk dat de circulaire economie ook lange tijd nog echt in dat innovatietraject zat, met pilots, maar terwijl de innovatie hard doorgaat, zeg ik erbij, is het ook echt tijd dat we kijken of we op schaal kunnen gaan produceren. Als we namelijk kunnen gaan opschalen, gaan de kosten naar beneden en creëren we eigenlijk weer de voorwaarden om het verder uit te rollen.

De heer Dassen refereerde daar ook aan en vroeg naar de inzet op de schaalsprong en de circulaire hefboom. Opschaling is inderdaad de grote opgave in de transitie naar de circulaire economie. Daarom willen we het Nationaal Programma Circulaire Economie ook versterken. We gaan eens kijken of we de focus kunnen leggen op drie grote sectoren: de bouw, elektronica en de chemie. In de chemie hebben we al veel met elkaar gedaan; er staat veel in de verf. Ook bij de bouw is eigenlijk al heel veel gebeurd. Heel veel partijen zijn aangesloten. Partijen willen en denken dat ze dat tegen vergelijkbare kosten kunnen, als we maar schaal creëren. Wij willen dus helpen om die schaal te creëren door alle partijen bij elkaar te brengen, zeg ik ook tegen de heer Huidekooper, die daar vragen over had. Het doel van de hefboom kan dan ook nog zijn om dat te ondersteunen. De circulaire hefboom zou dus activiteiten, waaronder recycling, in Nederland kunnen ondersteunen, bijvoorbeeld in plastic, door te heffen op het aandeel niet-circulair plastic in een product. We streven ernaar om na het eerste kwartaal van 2027 een principebesluit te nemen over de invoering van de hefboom. In januari gaan we uw Kamer verder informeren over de schaalsprongen waar we aan werken.

Ten aanzien van de heer Jumelet zeg ik dat we innovatie en circulaire oplossingen aanmoedigen via subsidieregelingen als de EKOO CE, DEI+, VEKI en NIKI, maar ook deze regeling lopen natuurlijk soms af. We zetten ons ook in Europa in voor circulaire producten voor vraag aanjagen. Het Europese kader gaat dus ook hier van groot belang zijn, bijvoorbeeld voor normering voor biobased verpakkingen of het opnemen van recyclaten in producten.

Voorzitter. Dat waren de vragen die ik had over industrie en de circulaire economie.

De **voorzitter**:
Gaat u dan door met het blokje huishoudens. Maar voor u dat doet, is er nog een interruptie van de heer Van den Berg.

De heer **Van den Berg** (JA21):
We zouden het in blokjes doen, dus daar wil ik mij natuurlijk aan houden. Mij baart het zorgen dat ik in het pleidooi van de minister nog steeds geen oplossing te horen heb gekregen voor de hoge netwerkkosten voor de industrie. Natuurlijk is het goed dat we naar de elektriciteitsprijs kijken, maar wat is nou de oplossing van de minister voor die ontzettend hoge kosten voor de netwerken?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Het kabinet trekt bijna een miljard per jaar uit voor het verbeteren van het level playing field van de industrie. Dat bestaat aan de ene kant dus uit de indirecte kostencompensatie

en het tweede is dat we de netwerkkosten direct willen kunnen subsidiëren. Daar hebben we het net over gehad. Daarnaast zetten we er ons natuurlijk voor in om de uitrol van alle netten zo kosteneffectief mogelijk te doen. We gaan het zo meteen nog hebben over de huishoudens, bijvoorbeeld over elektriciteit en warmte. Alles wat we aan slim plannen en slim inrichten van onze netwerken kunnen doen, betekent dat die kosten omlaag kunnen. Het moet volgens mij een gezamenlijke ambitie en zoektocht zijn om die kosten zo laag mogelijk te houden. Ook de staatssecretaris zal daar nog op ingaan, denk ik. Ook over de benutting van die netten wisselde ik net al even dat hoe meer je die kunt benutten, met meer gebruikers, hoe lager de gemiddelde kosten.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Ik hoor eigenlijk niet echt een antwoord. Het zijn prachtige woorden en ik denk dat het allemaal goede ambities zijn, maar we hebben al jaren te maken met een industrie die Nederland uitgaat. Bedrijven als Nyrstar zitten terecht te twijfelen of zij überhaupt nog in Nederland door willen. Zij betalen 20 miljoen euro per jaar aan netwerkkosten, in Duitsland 3 miljoen euro. Dat is toch niet houdbaar? Ik zou heel graag van de minister willen horen wat voor acties zij de komende tijd gaat nemen om dit nu eindelijk eens op te lossen. Er is nu namelijk nog geen oplossing.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Dat is inderdaad niet houdbaar. Daarom trekt het kabinet ook een miljard uit om die situatie te verbeteren. We hebben nu zelfs 150 miljoen extra daarvoor uitgetrokken, waarmee we dit jaar al kunnen starten met het bieden van een oplossing aan dit soort bedrijven.

De **voorzitter**:
Meneer Van den Berg tot slot.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Ik kan niks anders constateren. Er worden stappen genomen. Oké. Dat is hartstikke mooi. Maar volgens mij begrijpt de minister onvoldoende dat er nog steeds een gigantisch verschil is met het buitenland en dat dit echt onhoudbaar is. Nederland gaat hieraan ten onder. We zijn zo meteen aan het verduurzamen voor industrie die er niet meer is. Ik zou de minister willen vragen of zij alles op alles wil zetten om zo snel mogelijk zo veel mogelijk te compenseren, zodat we dit niet laten gebeuren.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Daar zijn we hard mee bezig.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Daar ga ik nog even op verder. De minister schrijft in de schriftelijke beantwoording op mijn vraag of ze met de ACM om tafel kan, dat er inderdaad verschillende interpretaties zijn van hoe het in Duitsland, Frankrijk en België gedaan wordt. Ik denk dat het onverstandig is dat we, als er zulke grote verschillen zijn, niet zelf met onze eigen nationale toezichthouder om tafel gaan. Gaat u dat doen?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Mevrouw Müller raakt een belangrijk punt aan. Die concurrentieverschillen komen nu deels door het feit dat landen allemaal hun eigen toezichthouder hebben. Dat gebeurt allemaal naar eer en geweten; laat me dat erbij zeggen. De toezichthouders zijn onafhankelijk en daar hebben we alle belang bij. We zien wel dat er hele grote interpretatieverschillen zijn, die direct hele grote effecten hebben op de concurrentiekracht. Dat betekent dat de Brusselse kaders niet helder zijn. Ik ben vorige week bij de Energieraad in Brussel geweest. Ik heb met de Commissaris gesproken over hoe belangrijk het is dat er helderheid en eenduidigheid komt. Dan gelden er dezelfde

regels voor alle industrieën in alle landen. Dan is het gewoon een keuze of een land geld wil uittrekken, ja of nee. Dat is prima; dat zijn nationale keuzes. Die kaders moeten helderder zijn, want dat zijn ze nu niet en dat leidt tot verschillen.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Ik ben heel erg blij om te horen dat de minister dat in Brussel oppakt. Er moeten uiteindelijk nieuwe regels komen die voor iedereen hetzelfde te interpreteren zijn. Is er al een beetje zicht op hoe snel dat gaat? In de tussentijd zou de minister met de nationale toezichthouder om tafel kunnen gaan en duidelijk kunnen maken: hier wordt het anders geïnterpreteerd en kunnen we het toch niet hetzelfde doen, zoals het ook in andere landen gedaan wordt?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Als eerste: we doen dingen parallel. Uiteraard zijn er altijd gesprekken met de ACM, met respect voor hun onafhankelijke positie. Daar wil mevrouw Müller ook niets aan veranderen; dat weet ik. We moeten dat gesprek hebben om te verduidelijken en soms vragen te stellen en tegelijkertijd te laten zien hoe anderen dingen interpreteren. Het is natuurlijk heel belangrijk dat we die gesprekken hebben in Brussel. Onder het tijdelijke METSAF-kader kan er wat meer. Maar ook in de regels daarna zal het nog steeds nodig zijn. Die gesprekken worden gevoerd en daar zetten we ons echt vol voor in. Dit willen en kunnen we gewoon doen, even heel simpel gezegd.

De heer **Jumelet** (CDA):
Volgens mij is dit het blokje industrie en innovatie.

De **voorzitter**:
Dat klopt.

De heer **Jumelet** (CDA):
Dan mag ik nog een vraag stellen over ijzerpoeder. Daar heb ik nadrukkelijk een vraag over gesteld. Die wordt doorverwezen naar de staatssecretaris, maar ik wil er toch iets over zeggen. Ik was teleurgesteld wat betreft de schriftelijke beantwoording. Daarin wordt vooral gezegd wat er niet kan en waar zo'n innovatie niet in past. Wat betreft innovaties denk ik niet alleen aan ijzerpoeder, maar ook aan andere innovaties. Er zijn zo veel mogelijkheden die buiten de boot gaan vallen. Bij SDE++-subsidie gaat het over drie jaren waaraan voldaan moet worden. Ik vraag deze minister hoe zij daarnaar kijkt. Ik krijg zo het antwoord van de staatssecretaris.

De **voorzitter**:
U vult het al helemaal in voor de minister. Minister, we zijn benieuwd naar uw antwoord.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Innovatie is ongelofelijk van belang. Juist omdat innovatie soms heel snel ontwikkelt, moeten we ook in ons denken blijven nadenken. Hoe zorgen we ervoor dat ontwikkelende technologieën blijven passen binnen de regelingen die we hebben? Dat zal een continu gesprek zijn. De staatssecretaris en ik hebben de mapjes verdeeld. We hebben inderdaad bedacht dat hij ingaat op dit specifieke voorbeeld. Het punt dat de heer Jumelet terecht aanstipt, is: hoe zorgen we ervoor dat de regelingen die we hebben ook nieuwe innovaties makkelijk kunnen incorporeren, zodat we hele veelbelovende nieuwe technologieën een plek geven? Binnen de SDE wordt er af en toe een nieuw hekje geopend en wordt er iets nieuws aan het PBL voorgelegd. Die geeft dan advies: dit wel of dit niet. Eigenlijk vraagt hij naar voldoende flexibiliteit in de innovatieregelingen om nieuwe technologieën te kunnen omvatten. Daar zijn ze natuurlijk ook voor bedoeld. Die ambitie deel ik.

De **voorzitter**:
Meneer Jumelet, heeft u het antwoord gekregen wat u had verwacht?

De heer **Jumelet** (CDA):
Ik denk dat de minister wil zeggen: het kan wél. Ik ben benieuwd naar het antwoord van de staatssecretaris.

De **voorzitter**:
Dank u wel. We gaan door met de heer Huidekooper.

De heer **Huidekooper** (D66):
Ik heb in de eerste termijn een oproep gedaan om een chemische recyclingfabriek naar Nederland te halen. Ik was blij om in de schriftelijke beantwoording te lezen dat het kabinet met die partij in gesprek is. Het onderliggende punt is natuurlijk dat ik wil controleren of het kabinet strategisch kijkt naar welke bedrijven wij willen acquireren om de circulaire keten op orde te brengen. Ik weet dat deze minister daar niet over gaat en dat de minister van EZK daar een rol in heeft, maar heeft deze minister al gesprekken met de minister van EZK gevoerd om precies die strategische prioriteiten ook in het acquisitiebeleid te krijgen?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Mijn collega zit twee deuren verderop. Dat maakt het makkelijk om samen het gesprek te voeren, behalve dat de agenda's af en toe wat in de weg zitten. We hebben echt goede gesprekken met elkaar. We kunnen misschien bij de volgende brief nog eens specifiek wat meer meenemen over de vraag van de heer Huidekooper over strategische acquisities, ook in relatie tot de innovatie en de vergroening van ons industriële cluster. De minister van EZK is ook verantwoordelijk voor kritieke materialen. We werken dus ook heel erg nauw samen wat betreft bijvoorbeeld de schaalsprong in elektronica. Daarin trekken we ook heel gericht samen op, soms zelfs om echt ketens in Nederland en in Europa te realiseren, juist omdat we die strategische belangen zo zien.

De heer **Huidekooper** (D66):
Mooi antwoord. Hier zit namelijk wel een zorg onder, natuurlijk. Ik ben zelf bij heel veel recyclers op werkbezoek geweest. Je ziet dat nieuwe investeringen steeds vaker niet meer in Nederland terechtkomen, maar in België. Ik zou de minister dus toch willen aanmoedigen om inderdaad dat gesprek te voeren. Ik hoop dat we dan ook echt kunnen zorgen dat we niet investeringen in dit soort zaken die we nodig hebben voor de circulaire economie, mislopen.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Absoluut. Er zitten twee kanten aan, denk ik. Wat maakt het dan interessant om in België te investeren versus in Nederland? Wellicht spelen de verschillen in de nettarieven een rol, want ook circulair kost soms gewoon veel energie. Hopelijk werkt het pakket van 1 miljard dan ook voor een gunstiger ondernemingsklimaat, ook voor deze ondernemers.

De **voorzitter**:
Meneer Grinwis, goedemiddag.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):
Goedemiddag, voorzitter. Ik heb nog een vraag over een onderwerp dat pasgeleden heel kort aan bod is geweest bij het debat over circulaire economie. Het ging over statiegeld en over het onzalige plan van Verpact om een statiegeldloterij in te voeren. Ik vind dat echt een heel slecht idee, temeer als je ziet hoe dit helemaal tot stand is gekomen en aanvankelijk het advies van de ILT was: verhoog een statiegeld of geef een retourbonus als mensen hun flesjes inleveren.

De **voorzitter**:
Uw vraag.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):
Mijn vraag: is de minister nou bereid ervoor te zorgen dat we niet overgaan tot een statiegeldloterij, maar bijvoorbeeld gewoon netjes de retourbonus introduceren? Ze heeft er namelijk inmiddels over kunnen nadenken.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
We gaan het misschien nog beter maken: we gaan het statiegeld namelijk uitbreiden, waardoor de wettelijke regeling wordt uitgebreid en al dit soort aanvullende ideeën misschien helemaal niet meer nodig zijn. U weet: de minister heeft altijd vele breinen die met haar meedenken. Ik weet dat we deze vraag toen hebben gehad. Ik heb ook gevraagd om met Verpact hierover in gesprek te gaan. Ik durf uit mijn hoofd even niet tegen meneer Grinwis te zeggen of dat gesprek heeft plaatsgevonden, maar hij en ik delen dat gewoon een statiegeldsysteem een beter idee is.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):
Eens. Ik wist dat de minister dit wilde gaan doen. Ik ben blij dat het uitgebreid wordt, maar kan de minister hierbij dan ook bevestigen dan wel toezeggen dat het hele onzalige plan van die statiegeldloterij, dat ook door Trimbos ernstig is afgeraden, niet wordt doorgevoerd? Volgens mij staat het nu namelijk wel op de rol om begin volgend jaar van start te gaan.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Daar ga ik me even over laten informeren, want Verpact is onafhankelijk. Wij nemen die stap niet; zij nemen eventuele stappen. Maar volgens mij hebben we afgesproken dat we hierover met Verpact in gesprek zouden gaan, zeker ook in het licht van het advies van Trimbos, dat echt zegt: pas op voor verslaving met dit soort loterijen. Nu we dus een uitbreiding van het wettelijke statiegeld hebben, hebben ze daar natuurlijk ook niet meer allerlei aparte mechanismen nodig om die doelen te halen, want daar is die wettelijke borging gewoon voor nodig. Ik denk dus dat het voor het halen van de doelen ook niet eens meer nodig is. Wij zullen navragen wat de status van het gesprek is, maar de heer Trimb... Ik wilde "de heer Trimbos" zeggen. De heer Grinwis en ik delen dat we gewoon met een wettelijke borging zouden moeten gaan werken. Maar nogmaals, dit was dus een maatregel van Verpact, niet van het ministerie.

De **voorzitter**:
Meneer Grinwis, niet "Trimbos".

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):
Nee, voorzitter. Ik ben het helemaal eens met de minister. Ik ben ook blij met haar dadendrang en haar houding in dezen. Ik heb nog wel een vraag. Ik weet inderdaad dat het Verpact is, maar dit heeft wel een enorme geschiedenis, waarbij de ILT eerst iets anders heeft geadviseerd en waarin een vorige bewindspersoon ook nog een rol heeft gespeeld. Is de minister bereid om, als ze het zeker weet, zo spoedig mogelijk te bevestigen dat die loterij inderdaad niet doorgaat, gezien de wettelijke uitbreiding en de wettelijke basis die eraan zit te komen?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
We zullen de Kamer hier zo snel mogelijk over informeren.

De heer **Huidekooper** (D66):
Er komt nu toch een debat over circulair op gang. Dan word ik toch enthousiast en kom ik even naar voren. Batterijbranden zijn een ander probleem waarover ik vaak van recyclers

hoor. Zij geven aan dat er tegenwoordig bijna dagelijks brand is en dat het wachten is totdat het een keer flink misgaat. Mijn vraag zou dus zijn: heeft de minister deze problematiek in beeld? Welke stappen wil zij hier de komende tijd op nemen?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ook in het kader van batterijen geldt dat er een producentenvereniging is die verantwoordelijk is voor de recycling van deze producten. Zo werken we natuurlijk in heel veel sectoren met producentenorganisaties. Het is ongelofelijk belangrijk dat zij zowel de milieuaspecten als de veiligheidsaspecten meenemen bij de bepaling hoe dat georganiseerd moet worden. De zorgen die daarover zijn, moeten dus ook door die producentenorganisatie worden opgepakt. Ik zal ervoor zorgen dat wij in de volgende brief over de circulaire economie, wat dat betreft ook even met de producentenorganisatie, de Kamer informeren over de stappen die hiervoor genomen worden.

De heer **Huidekooper** (D66):
Dat is heel fijn, zeg ik tegen de minister, maar het gaat niet alleen om veiligheid. We zien ook dat het steeds duurder wordt om verzekeringen af te sluiten en dat daardoor de kosten van afvalinzameling voor burgers stijgen. Als de minister hierover het gesprek voert met de recyclers, zou zij daar dan ook dat aspect bij kunnen betrekken?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Zeker, ook die kostenstijgingen kunnen we daarbij betrekken. We willen natuurlijk met elkaar sturen op een systeem dat zo efficiënt mogelijk is en dat de kosten voor iedereen zo laag mogelijk houdt. Dat zullen we dus betrekken bij dat punt in die brief.

De **voorzitter**:
Gaat u verder met uw derde blokje: huishoudens.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Dank u wel, voorzitter. Dan kom ik inderdaad bij het blokje energierekening. In de commissie hebben we dit al een aantal keren met elkaar besproken. Mensen maken zich zorgen over de stijgende energierekening. Aan de ene kant is natuurlijk het eerlijke verhaal dat Nederland het niet kan veranderen dat de olieprijs stijgt, of daalt, zoals we gelukkig vandaag weer hebben kunnen zien. Wat we wel kunnen doen, is ervoor zorgen dat we minder afhankelijk worden en helpen waar dat het meeste nodig is. Het kabinet wil de korte en de lange termijn verbinden. Het verduurzamen van je woning is de beste manier om de energierekening structureel te verlagen en een fijnere woning te hebben. Een goed geïsoleerde woning verbruikt minder energie. Door onze afhankelijkheid van fossiele brandstoffen zoals gas te verlagen, zijn we minder kwetsbaar voor stijgende prijzen op de wereldmarkt. Daarom zijn er extra middelen voor maatregelen om woningen te isoleren, bijvoorbeeld via het Warmtefonds.

Het kabinet beseft ook dat niet iedereen voldoende middelen heeft om te investeren. Voor huishoudens met een kleine beurs of in een kwetsbare positie zijn er daarom aanvullende maatregelen. Voor de rekening op de korte termijn neemt het kabinet ook maatregelen. Er is bijna 200 miljoen beschikbaar in het Noodfonds Energie. Ook huishoudens in verborgen energiearmoede hebben onze aandacht. De minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid voert gesprekken over hoe mensen die de kachel uit hebben staan, toch verder geholpen kunnen worden. Het uitgangspunt bij het noodfonds is dat alle huishoudens die tot de doelgroep behoren een aanvraag kunnen doen om zo nodig een tegemoetkoming voor de energierekening te ontvangen.

Ik zie de heer Kops is gaan staan, voorzitter.

De **voorzitter**:
Ja, we wachten rustig af, maar u was bij een punt gekomen. Meneer Kops.

De heer **Kops** (PVV):
Ik interrumpeer nu alvast op dit punt, de energierekening, want mensen maken zich daar heel grote zorgen over. De minister begint haar betoog met "het belangrijkste is dat mensen gaan verduurzamen", "er komt een Warmtefonds om mensen te helpen die dat niet kunnen betalen" en noem allemaal maar op. Ik vind dat echt ontzettend elitair overkomen bij de mensen thuis. De minister zegt: we hebben geen invloed op die hoge energieprijzen. Dat klopt, maar waar de minister natuurlijk wel invloed op heeft, zijn de belastingen.

De **voorzitter**:
Uw vraag?

De heer **Kops** (PVV):
De minister zegt "mensen moeten maar gaan verduurzamen en energie besparen", maar tegelijkertijd is het wel de minister die bijvoorbeeld de belasting op aardgas gewoon verhoogt.

De **voorzitter**:
Meneer Kops, wat is uw vraag?

De heer **Kops** (PVV):
U maakt het dus zelf duurder. Waarom?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
De belasting op aardgas ging omhoog. Tegelijkertijd ging de belasting op elektriciteit omlaag. Dat maakt het aantrekkelijker … Dat was één van de voorwaarden voor geld uit de Europese pot. Daar is toen geld uit gekomen om een aantal maatregelen te kunnen betalen. Toen hebben we de belasting op elektriciteit verlaagd. Parallel daaraan, aan de andere kant, hebben we de belasting op gas wat verhoogd.

De heer **Kops** (PVV):
Nou, dat is treffend. Inderdaad, de belasting op elektriciteit gaat iets omlaag. Ook dat is er weer puur voor bedoeld, tegelijk met de stijgende belasting op gas, om mensen gewoon via de portemonnee te dwingen om van het gas af te gaan. Maar onder aan de streep is het resultaat dat mensen volgend jaar, ook door de exploderende netkosten, gewoon veel en veel meer gaan betalen. En ja, enerzijds komt dat door die stijgende energieprijzen. Natuurlijk. Maar het is ook gewoon overheidsbeleid, van deze minister, dat het steeds duurder maakt. Waarom doet u dat?

De **voorzitter**:
De minister.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
De gasprijs was bijna drie keer zo hoog als daarvoor. Dus als we het hebben over hetgeen waardoor mensen nu echt in de problemen komen, dan komt dat echt door die prijsstijging van fossiele brandstoffen. En de enige manier om daar echt van af te komen, structureel, is ervoor zorgen dat mensen de mogelijkheid krijgen om hun huis te isoleren en het gasverbruik flink te verkleinen of om over te stappen naar een alternatief. We hebben recent een onderzoek naar de Kamer gestuurd waarin de situatie van alle huishoudens werd vergeleken. Bij gas blijven, is eigenlijk voor iedereen het duurst, dus … Punt.

De **voorzitter**:
De heer Kops, afrondend.

De heer **Kops** (PVV):
Ik krijg nog steeds geen antwoord. En eigenlijk snap ik dit totaal niet. De minister geeft impliciet wel een soort antwoord, want ze zegt zelf dat die energieprijzen zo ontzettend hoog zijn en dat we daar "dus" vanaf moeten. Dan blijft toch deze vraag staan. Het is een basisbehoefte; mensen kunnen niet zonder. Als de minister erkent dat het al zo duur is, hoe kun je het dan zwaarder gaan belasten? Hoe kan dat? Ik snap dat echt niet. Leg het eens uit.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
We moeten van dat gas af als we onafhankelijker willen worden van de import van dit soort brandstoffen uit bepaalde regio's en we niet hetzelfde soort effecten willen krijgen als die we nu hebben. De enige manier om mensen daar op de langere termijn echt tegen te beschermen, is ervoor zorgen dat ze een echt alternatief hebben. En daar hadden we beter een paar jaar geleden mee kunnen beginnen, dat ben ik helemaal eens met de heer Kops, maar we zetten die versnelling in en zorgen ervoor dat steeds meer mensen de mogelijkheid hebben om inderdaad die knop om te zetten. Ondertussen wordt er ook nu al heel veel geïnvesteerd in mensen helpen hun gasrekening te verlagen door hun verbruik te verminderen. Ook daarmee gaat die rekening omlaag.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Ik hoor de minister zeggen: die stijging van de energierekening komt door fossiele brandstoffen, de prijzen daarvan. Nou, dat klopt inderdaad, want we zien dat de fossiele bedrijven alleen al in Nederland één komma zoveel miljard euro extra aan overwinsten maken. De rekening van gewone mensen loopt elke dag op. Nu lees ik in de antwoorden op de vragen die wij aan de minister hierover hebben gesteld: we doen er niks aan, want dat is juridisch allemaal ingewikkeld. Dat begrijp ik niet, want we hebben dit al eerder gedaan. Twee weken geleden is er ook nog een uitspraak geweest van de advocaat-generaal. Die heeft inmiddels gezegd: dit was legaal; het mag.

De **voorzitter**:
En uw vraag?

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Die overwinsten zijn er. Ze belasten, mag. Dus als die uitspraak is gedaan, waarom hoor ik dan nog steeds van de minister dat het niet kan?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ik heb volgens mij vooral gezegd dat we hiervoor in Europa samen optrekken. Dit ligt bij de minister van Financiën. Die is daar hard mee bezig.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Er is geen politieke wil om dit voor elkaar te krijgen; dat is wat wij zien. Wij horen van onze contacten in Brussel dat Nederland totaal niet zichtbaar is op dit dossier. En ik hoor vooral problemen als het gaat om het belasten van de overwinsten, maar weinig oplossingen. De minister ziet dat het een probleem is. Wat kan deze Klimaatminister doen om ervoor te zorgen dat van deze fossiele bedrijven, die nu miljarden aan overwinsten maken terwijl gewone mensen hun energierekening niet meer kunnen betalen, die overwinsten nu belast kunnen worden?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Daar kan ik niet zoveel aan doen, want dat ligt echt bij de minister van Financiën. Dit is zijn portefeuille. Hij is daarmee bezig, ook in Brussel.

De **voorzitter**:
Mevrouw Van Oosterhout, tot slot.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Maar deze minister zit ook in het kabinet, met de minister van Financiën. Deze minister kan wel degelijk de minister van Financiën oproepen om hier nu iets aan te doen, zodat deze minister zelf ook de financiële ruimte heeft om die energierekening van gewone mensen omlaag te brengen.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Het is nog niet gezegd dat, als daar winsten worden afgeroomd, die dan op de KGG-begroting terechtkomen, want zo werken de inkomsten en uitgaven helaas niet. Nee, dit is echt de portefeuille van de minister van Financiën. Daar is uitgebreid met de Kamer over gewisseld in het debat over het Iranpakket in het voorjaar, in het debat over de energiecrisis. Toen heeft de minister van Financiën toegezegd: ik ga daarvoor in Brussel aan de slag. Hij is daar dus mee bezig. Dit valt echt binnen zijn beleidsdomein. Dus wat daaraan gedaan kan worden, is aan de minister van Financiën. Als daar nog verdere vragen over zijn, dan is het uiteraard uw goed recht om daar die minister op te bevragen. Ik zal de vraag ook gewoon graag doorgeleiden, maar er wordt door Nederland deelgenomen aan een werkgroep; dat is wel wat ik weet. Die werkgroep werkt aan mogelijkheden. Nederland kan dit echt niet alleen, dus dat moet je Europees doen. De minister van Financiën en zijn ambtenaren zijn daar hard mee bezig.

De **voorzitter**:
U bent door uw drie interrupties heen, mevrouw Van Oosterhout.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Ik zou de minister graag willen vragen om in tweede termijn hierop terug te komen. Ik ben ook woordvoerder Financiën. Ik weet dat de minister van Financiën heeft gezegd dat er binnen de Europese Unie een kopgroep is en dat een aantal landen een overwinstbelasting heeft voorgesteld, maar dat de minister het voorstel dat daar besproken wordt veel te heftig vindt en dat er daarom niks gebeurt. Dat gezegd hebbende, als de minister daar in tweede termijn op kan terugkomen, is dat fijn, want dan kunnen we het debat voortzetten.

De **voorzitter**:
Minister, wilt u er in tweede termijn op terugkomen?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Nee. Het is niet mijn portefeuille, dus het lijkt mij beter dat dat debat wordt voortgezet met de minister wiens portefeuille dat is. Zo hebben we de taakverdeling afgesproken binnen het kabinet.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Jammer. Dan zal ik toch een voorstel gaan doen voor een overwinstbelasting in Nederland, want die moet er komen. Het noodfonds is erop gericht om 500.000 huishoudens in Nederland te kunnen steunen en helpen, omdat de energierekening zo stijgt. Dit noodfonds is ongeveer een halfjaar geleden aangekondigd en zal binnenkort in werking treden, maar de wereld is ondertussen veranderd. Ondertussen komt er uit veel onderzoeken naar voren dat buiten de groep van 500.000 mensen, een miljoen mensen de energierekening niet kunnen betalen.

De **voorzitter**:
Uw vraag?

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Is de minister zich daarvan bewust en wat doet de minister er nú aan om ervoor te zorgen dat mensen nú niet in de problemen komen?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ook dit is een onderwerp dat op het snijvlak ligt van mijn portefeuille en die van mijn collega van SZW, maar ik ga mijn best doen om daar in ieder geval iets over te zeggen, voor zover we samen iets hebben gedaan. Ik gaf net in mijn inleiding al aan dat het uitgangspunt van het noodfonds is dat alle huishoudens die tot de doelgroep behoren een aanvraag kunnen doen. Dat heeft de minister van SZW volgens mij ook meermaals in de Kamer gezegd. Zij kunnen die aanvraag doen om ervoor te zorgen dat zij die rekening kunnen betalen. Dat is wat het kabinet op dit moment doet.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Dan wordt het kabinet dus ingehaald door de realiteit, want het is niet meer zo dat 500.000 mensen in energiearmoede komen. Door de enorm gestegen prijzen komen daar een miljoen mensen bovenop. Dit kabinet wil geen overwinstbelasting invoeren. Wil dit kabinet dan een prijsplafond invoeren? We zien namelijk dat Vattenfall nu al torenhoge winsten maakt en de afgelopen maanden heeft laten zien dat het 90% meer winst gaat maken. Dan kunnen we toch een energieplafond invoeren, zodat iedereen in Nederland een maximale prijs betaalt? Dan hebben we een noodfonds voor de mensen die écht in de shit terechtkomen en kunnen huishoudens gewoon normaal stroom en gas gebruiken.

De **voorzitter**:
U stelt steeds een vraag en dan komt er nog wat achteraan, meneer Dijk.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Het prijsplafond gaat volgens mij niet zonder beslag op de algemene middelen. De vraag die de heer Dijk eigenlijk stelt, is: heeft het kabinet genoeg middelen voor het noodfonds? Daar heeft de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid over gezegd: ja, we gaan ervoor zorgen dat voor iedereen die een aanvraag doet niet meer het "first come, first served"-principe geldt, maar dat hier voldoende budget beschikbaar voor is. Als de situaties en omstandigheden veranderen en we daar als kabinet opnieuw naar moeten kijken, dan gaat hij dat doen. Dat is wat hij de Kamer heeft toegezegd. Als we kijken naar een energieplafond, een prijsplafond voor de energie — dat hebben wij eerder met elkaar gewisseld — heeft dat een aantal grote nadelen. Het is marktverstorend en heeft een groot budgettair beslag, maar het is vooral ongericht, meneer Dijk. U en ik krijgen dat dan ook. Dan gaan we dus belastinggeld … Mensen met een lager inkomen gaan dan eigenlijk belasting betalen voor een maatregel waardoor mensen zoals u en ik een korting op de energieprijzen krijgen. Dat hoeft niet. We willen als kabinet dus een gerichte maatregel waarbij we dat belastinggeld, binnen de vele vragen die we ook vandaag weer in de Kamer bespreken, binnen de vele vragen die er zijn, inzetten voor de mensen die het het hardst nodig hebben. Die groep breidt zich uit; ik denk dat de heer Dijk daar een punt heeft. Dat ziet het kabinet, maar we moeten ervoor zorgen dat we het geld gericht inzetten. Dat doe je niet met een prijsplafond.

De **voorzitter**:
Meneer Dijk, ik zag uw eerste vraag als een punt van orde, dus ik geef u nog heel kort de gelegenheid voor een afrondende vraag.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Twee dingen. Er is geen sprake van een markt. Er is sprake van drie grote energiebedrijven die bijna 80% van de markt domineren. Zij maakten vorig jaar met elkaar meer dan 1,1 miljard euro winst en dit jaar maken zij nog meer winst. Ik vind niet dat er overheidsgeld moet gaan naar een energieplafond. Dat was de grote fout bij het vorige

energieplafond. Voer een prijsplafond in en room de winsten die die grote bedrijven nu maken, af, want het zijn overwinsten. Ik weet niet of u oogkleppen op heeft, maar dit zijn overwinsten. Het is niets anders dan dat. Oorlogsprofiteurs, bedrijven die profiteren van ellende.

De **voorzitter**:
Meneer Dijk, uw vraag graag.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Mensen betalen nu de prijs. U hoeft geen subsidie te geven aan de hoogste inkomens; natuurlijk niet. Maar een prijsplafond invoeren zorgt er wel voor dat we maximumprijzen hebben, dat we betaalbare energie hebben voor iedereen en …

De **voorzitter**:
Meneer Dijk.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
… dat er niet een paar aandeelhouders in het buitenland zijn die extra geld verdienen aan de ellende van mensen die nu de prijs betalen van een oorlog in Iran.

De **voorzitter**:
Bijna een minuut duurde deze vraag. Ik zei nog: kort.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
De heer Dijk en ik zijn het er in ieder geval over eens dat we geen subsidies willen geven aan hogere inkomens. Over de manier waarop we dan toch gericht mensen kunnen helpen, verschillen we blijkbaar van inzicht. Het kabinet kiest voor de route die we al hebben geschetst.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Het moge duidelijk zijn dat er brede zorgen leven over de energierekening van gewone mensen. PRO heeft de minister eerder gevraagd om maatregelen die op de korte termijn zouden kunnen helpen om de energierekening omlaag te brengen. Ik heb ze hier. Het gaat onder andere om een verhoging van de ISDE, een isolatieversneller en het aanvullen van het Nationaal Warmtefonds. Welke van deze maatregelen gaat de minister uitvoeren?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Het is ongelofelijk belangrijk dat we echt kijken wat we kunnen doen. Inmiddels doen we het volgende. We werken aan het isolatieoffensief, aan de snelle inzet van energiefixers en aan extra ondersteuning voor mensen in de speciale kwetsbare gebieden, de NPLV-gebieden, aangewezen in het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid. Daarbij zetten we in op blijvende hulp voor warmere woningen en lagere energierekeningen. Dat zijn enkele maatregelen waar we op inzetten.

Daarnaast is de minister van VRO natuurlijk ook breed bezig met een heel pakket aan maatregelen om niet-energiezuinige huurwoningen uit te faseren. In die zin werken we echt in de breedte aan het verbeteren van de condities, zodat mensen in een goede woning kunnen wonen.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Dit is het bekende rijtje dat we van de minister kennen, dat we ook kennen van de andere minister die deze minister zojuist heeft genoemd. Maar dat is geen antwoord op mijn vraag. Wij hebben de minister gevraagd welke aanvullende maatregelen nu genomen zouden kunnen worden om de energierekening op de korte termijn omlaag te brengen. Daar is dit lijstje uitgerold. Welk van deze maatregelen gaat de minister nemen?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Even kijken. We werken met een subsidie voor isolatiemaatregelen en de overstap naar een warmtepomp via de SDE. Daarnaast hebben we in het voorjaar het Warmtefonds ingericht. De prestatieafspraken met woningcorporaties en het Nationaal Isolatieoffensief heb ik net al genoemd, evenals de ondersteuning via energiecoaches en energiefixers. Dat zijn de maatregelen die dit kabinet heeft ingezet. Natuurlijk is er altijd meer mogelijk, maar dan moet er ook meer geld zijn. Dit zijn de maatregelen die we nu hebben gekozen, ook omdat ze, zeker een aantal ervan, op de korte termijn mensen kunnen helpen.

De **voorzitter**:
Mevrouw Van Oosterhout, tot slot.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Ik concludeer aan de ene kant dat de minister na de zomer geen extra maatregelen neemt, terwijl we daar wel om hebben gevraagd. Aan de andere kant concludeer ik dat de minister opnieuw constateert dat er geen geld is. Dat geld was er wel, onder andere de 1,2 miljard euro die de minister zelf heeft weggegeven aan de schatkist. De minister kiest ervoor om dat geld niet in te zetten om de energierekening omlaag te brengen.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
We hebben in de breedte van de agenda heel veel opgaven. We moeten eigenlijk alles tegelijkertijd doen. Het is dus altijd kiezen in schaarste.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):
Wat klinkt het toch genereus dat de minister geld weggeeft aan de schatkist. Ik ben benieuwd of ze zich daarin herkent. Mijn vraagt gaat door op het noodfonds, maar dan niet voor het Europese deel van Nederland, maar voor het Caribisch deel van Nederland, de BES. Daar zie je dat mensen meer kwijt zijn aan energie dan hier in Europees Nederland. Nu is er een subsidie beschikbaar gesteld van 8,5 miljoen euro om de nettarieven daar omlaag te krijgen. De ACM zegt: 6 miljoen euro is nodig om de tarieven gelijk te krijgen. Maar is de minister bereid om de volledige 8,5 miljoen euro in te zetten om de nettarieven aan de overkant van de plas omlaag te krijgen?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Deze eilanden worden natuurlijk op een andere manier geraakt door de stijgende prijzen dan Nederland. Laat mij daar straks even op terugkomen. Ik snap heel goed de vraag van de heer Grinwis. Dat budget is beschikbaar om daar de energierekening van mensen te verlagen. Als we het voor het ene niet nodig hebben, kunnen we het inzetten voor het andere, om er op die manier voor te zorgen dat ook daar de energierekening van mensen ondersteund wordt. Daar sta ik heel welwillend tegenover.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):
Dank. Maar het punt is: zelfs al zou je de volledige 8,5 miljoen euro, zoals die nu op de begroting staat, inzetten, dan nog is er een kloof tussen de energiequote, met name op Saba, vergeleken met de energiequote voor het Europese deel van Nederland. Mijn oproep is dus om de volledige 8,5 miljoen euro daadwerkelijk in te zetten. Dan nog resteert er een gat, maar daar heb ik een amendement voor ingediend. Ik kijk uit naar het oordeel over dat amendement. Het is vooral belangrijk dat we niet bij 6 miljoen euro stoppen, want dan houden we een groter gat in stand dan nodig is.

Vaak krijg ik als argument terug — daarna stop ik hiermee en ga ik hiermee in derde instantie door — dat het ministerie niet stuurt op energiequotes. Ja, maar bij het noodfonds wordt ook als criterium de energiequote gebruikt.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Bij het noodfonds wordt volgens mij een samenloop van de uitgaven aan de energierekening en de hoogte van het inkomen gebruikt. Dat is iets anders dan dat we voor de hele economie, voor iedereen, een energiequote gebruiken en daar continu op sturen. Dit is een noodfonds, dus alleen bedoeld voor een bepaald onderdeel van de maatschappij en niet maatschappijbreed. Daarin herkent de heer Grinwis zich dan weer. Ik zal in samenhang met het amendement naar zijn vraag kijken. Ik kom daar dan straks bij de amendementen op terug.

De heer **Klos** (D66):
Ik denk dat wij Kamerbreed zorgen hebben over de energierekening, zowel voor bedrijven als voor huishoudens. Ik deel ook wel een beetje het ongemak van de minister dat de verantwoordelijkheid voor de maatregelen die je kan treffen bij andere ministeries ligt. Daar ziet mijn vraag eigenlijk op, want wat kun je nou het beste doen binnen de KGG-begroting om de energierekening van mensen en bedrijven naar beneden te brengen? Hoe kijkt het kabinet daarnaar en hoe kijkt de minister daarnaar?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
We hebben het dan in belangrijke mate over een paar dingen. Warmtenetten gaan mensen een alternatief geven voor het stoken van duur gas. Dat is iets wat binnen de KGG-begroting ligt, maar ook daar hebben we nog een grote opgave. Ik kom daar vast denk ik zo meteen nog even op terug. Maar die warmtenetten liggen echt bij ons en daar werken we hard aan. Het tweede is dat we natuurlijk heel veel subsidies verstrekken, onder andere voor warmtepompen. Binnen het instrumentarium van KGG en het Klimaatfonds stellen we verder soms indirect ook andere departementen in staat om bepaalde maatregelen te nemen. Maar de uitvoering is dan wel aan die departementen. Dat is waarom het soms wat getrapt is. Het komt uit het Klimaatfonds, maar het wordt uitgevoerd door een ander ministerie, want het beleid valt volgens mij onder de VRO-agenda.

De heer **Klos** (D66):
Mijn vervolgvraag gaat precies daarover. Ik heb gisteren in eerste termijn voorgesteld om het dan ook mogelijk te maken voor mensen om zo'n warmtepomp te gebruiken. Ik doel dan niet alleen op aanschaf maar ook op huur, omdat er bij huren sprake is van een totale vorm van ontzorging. Verder kun je dan direct profiteren van de baten, zonder dat je last hebt van de kosten. Dat is een toevoeging aan het instrumentarium van de minister en we kunnen het bovendien van de KGG-begroting doen. Maar wat zag ik in de schriftelijke beantwoording? De minister schrijft: de bestaande instrumenten die wij hebben, vinden we eigenlijk al genoeg. Waarom is dat?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Volgens mij hebben we het dan over een social-leaseconstructie. Ik vind het interessant om daarnaar te kijken, maar ik kan niet op voorhand zeggen of het wel of niet kan. Maar kijk, mijn vader had toen hij nog in zijn eigen huis woonde, een huurgeiser of een huurketel. Hij huurde die gewoon bij een bedrijf in de buurt. Toen hij een nieuwe ketel nodig had en vanwege zijn leeftijd niet in één keer dat bedrag op tafel wilde leggen, huurde hij die ketel. Daardoor was het voor hem mogelijk om toch een gloednieuw energie-efficiënt apparaat te krijgen. Hij betaalde vervolgens per maand een lager bedrag, dat in zijn totaliteit heel goed paste bij zijn energierekening. Zo zag ik ook de oproep van de heer Klos over social lease voor de warmtepompen. Alleen al een ander model kan soms sociaal zijn, omdat het meer mensen in staat stelt om die stap te maken. We kijken daar dus zeker naar. Maar dat kunnen de heer Klos en ik nog nader wisselen.

De **voorzitter**:
Meneer Klos, tot slot.

De heer **Klos** (D66):
Dan zou ik de minister willen vragen om dus specifiek te kijken naar de groep die zo'n warmtepomp wel zou kunnen gebruiken om de energierekening direct te laten verlagen, maar die de aanschafkosten ingewikkeld vindt, een lening bij het Warmtefonds niet durft aan te gaan of gewoon de ontzorging wil van het hebben van een totaalpakket waarin ook de installatie is opgenomen. Dat is eigenlijk precies de toevoeging aan de instrumenten die wij voorstellen. Dank dat de minister daarnaar wil kijken.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Deze aspecten nemen we allemaal mee, want we weten dat ontzorging voor heel veel mensen en trouwens ook voor heel veel mkb'ers echt een heel belangrijk onderdeel is van de vraag of ze de stap wel of niet gaan wagen. Dus ja.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Ik wil de minister toch eens uitdagen. Ik heb namelijk wel door dat we in deze discussie over de energiebelasting geen steek verder komen. Ik hoor de minister erover spreken dat de stijgende olieprijzen toch telkens weer zorgen voor hogere lasten voor de mensen thuis. Dat klopt, maar de cijfers laten ook zien dat sinds 2016 de prijs van een vat Brentolie met 119% is gestegen en de belasting met 128%! We weten het als overheid dus toch weer een stukje beter te doen dan die bizarre markt.

De **voorzitter**:
Uw vraag?

De heer **Van den Berg** (JA21):
Hoe kijkt de minister daarnaar?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Het is altijd een optelsom van het geheel. De overheid doet vele uitgaven en moet daar ook de inkomsten voor ophalen, want in tegenstelling tot wat weleens gedacht wordt, hebben wij zelf geen geld. We hebben alleen belastinggeld. Dat halen we op in de hele breedte van de economie. Daarin worden keuzes gemaakt en die worden bij het Belastingplan besproken. Die bespreking heeft de afgelopen twee dagen plaatsgevonden en ik vertrouw erop dat de fractie van de heer Van den Berg alle vragen die op dat punt nog openstonden bij zijn fractie, heeft gesteld.

De heer **Van den Berg** (JA21):
U mag erop vertrouwen dat wij het kabinet scherp houden. Maar nu hoor ik toch ook "er moet gewoon belasting opgehaald worden". Volgens mij kan het niet allebei waar zijn. Ik hoorde de minister net zeggen: door de stijging van de prijzen van olie, waar wij heel afhankelijk van zijn en van die afhankelijkheid moeten we af, zijn we zo kwetsbaar en hebben we nu hoge prijzen. Dat klopt wel, maar hoe reflecteert de minister erop dat wij nog harder dan de markt de belasting hebben verhoogd, met als gevolg energiearmoede?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
We willen structureel minder afhankelijk worden en wij willen deze kwetsbaarheid structureel verminderen. Dan moet je de prikkels veranderen of de prikkels zo zetten dat het loont om te veranderen; anders blijft iedereen zitten waar ze zitten. Dus in zo'n samenspel van prikkels kun je natuurlijk subsidies geven, of je kunt belastingprikkels veranderen. In zo'n totale mix kan je, hoe groter je het verschil maakt tussen het een en het ander … Dat kun je of doen met extra belasting op een ander domein, of het binnen het eigen domein houden.

De **voorzitter**:
Meneer Van den Berg, tot slot.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Ik ga de minister toch nog eens uitdagen. Kan de minister dan toegeven dat het niet enkel komt door "de prijzen van olie stijgen"? Is het niet gewoon waar dat wij als overheid de olieprijs nog veel meer hebben verhoogd dan de prijsstijging van olie zelf deed? Dat is toch gewoon het eerlijke verhaal? Kunnen we dan ook stoppen met continu maar te wijzen naar de oliemarkt? Het begint toch bij ons?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Percentages of absolute bedragen: voor een huishouden doen uiteindelijk de absolute bedragen ertoe, en de absolute bedragen waarmee de prijzen van fossiele brandstoffen zijn gestegen, zijn vele malen meer dan het absolute bedrag aan belasting dat huishoudens extra kwijt zijn. Wat dat betreft, als je aan het einde van de maand telt hoeveel er nog in je portemonnee zit, dan is het toch echt de olieprijs.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Een belangrijke reden waarom de prijzen voor huishoudens en ook bedrijven toenemen, zijn de stijgende nettarieven. Wij hebben het al vaker gehad over die 235 miljard aan investeringen, waar de knoppen zijn om aan te draaien en hoe we daar inzicht in kunnen geven. Misschien komt deze vraag nog bij de staatssecretaris hoor. Maar naast inzicht zou ik het kabinet willen oproepen om met experts uit de sector om tafel te gaan om te bezien hoe we die 235 miljard kleiner kunnen maken door vraag en aanbod slimmer bij elkaar te brengen. Misschien komt de staatssecretaris daar nog op terug? Ja, ik zie hem knikken.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Volgens mij delen we de ambitie, maar de staatssecretaris gaat daar straks in meer detail op antwoorden.

De heer **Flach** (SGP):
Ik wil graag doorgaan op de vragenserie van de heer Van den Berg. De minister legt het dilemma eigenlijk in volle breedte op tafel. Ja, er worden nu prikkels ingevoerd via de belasting, om fossiel af te remmen en andere vormen van energie te stimuleren. Maar de minister zegt ook: we hebben nu helemaal geen eigen geld en zullen altijd belasting moeten blijven heffen. Stoppen we dan ook echt met belasting heffen als iedereen stopt met het gebruiken van fossiele brandstoffen?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Nee, voorzitter, want dan hebben we grondslagerosie. Daarom betaalt u ook belasting op groene stroom, bijvoorbeeld.

De heer **Flach** (SGP):
Dan is het toch ook niet logisch om te zeggen dat energiearmoede of wat daarmee samenhangt, komt door de hogere olieprijzen vanuit het Midden-Oosten? Dan is het toch eerlijk om te zeggen: "Nee, wij als overheid zullen altijd de grootste veroorzaker zijn van uw kostenpost, of dat nou fossiel is of elektrisch, want wij hebben nu eenmaal geld nodig"? Dat is dan toch de eerlijke werkelijkheid?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Als we kijken naar de kosten van de olieprijs en daarbovenop zitten nog de belastingen, dan zien we toch dat de absolute stijging van de prijs van olie in euro's in de portemonnee meer is dan de stijging van belastingen.

De heer **Flach** (SGP):
Dat klopt. Dat is zo. Maar als je toch altijd belasting blijft heffen … Ook als straks de hele samenleving geëlektrificeerd is, blijf je dat toch doen. Is het dan logisch om dan nu, op het

moment dat fossiele brandstoffen enorm duur zijn door geopolitieke spanningen, er ook nog prikkels op te gaan leggen? Is dat dan logisch en vertel je dan het eerlijke verhaal? Of lift je, door stiekem die prikkels nog een keer te verhogen, dan eigenlijk mee op dat geopolitieke narratief dat mensen wel snappen?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Er is niks stiekems aan, want dit was een pakket waarbij de elektriciteitsbelasting werd verlaagd. Het was echt een samenhangend pakket. Daar is dus niets stiekems aan, dat heeft iedereen kunnen weten. En bovendien maakt het voor veel meer mensen de overstap sneller lonend. Konden wij voorzien dat nu die Irancrisis zou plaatsvinden? Dat denk ik niet, op het moment dat het werd ingevoerd. Maar het was altijd heel duidelijk een combinatie, waarbij het ene omlaagging. Dat moet u er dan ook bij vertellen.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Ik ben in ieder geval blij dat de minister toegeeft dat het altijd wel gewoon een prettige bijkomstigheid is dat het mensen ook stimuleert om te gaan verduurzamen. Ik vind dat helemaal niet prettig. Ik denk dat veel mensen simpelweg in energiearmoede zitten, die helemaal niet kunnen verduurzamen. Die zitten vast in huurwoningen met een cv-ketel. Maar wat ook opvallend is, als je kijkt naar de prijzen van februari en nu, is dat in februari een megawattuur aardgas nog €31 was en nu €90. Dat leidt dus tot zo'n 800 miljoen extra inkomsten aan btw voor de overheid. Heeft de minister ook scherp dat er zo veel extra inkomsten zijn door de btw?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Laat mij één ding rechtzetten: volgens mij is er niemand in deze Kamer die het woord "prettig" zou verbinden aan energiearmoede, dus ook niet de mensen die hier staan. Volgens mij delen de heer Van den Berg en ik dat dus. Dat is een situatie die echt aandacht behoeft. Het kabinet heeft die aandacht ook.

Over de extra btw-inkomsten: ook daarover is in het debat over de energiecrisis ruim gewisseld met de minister van Financiën, namelijk over de btw op diesel of benzine. Ook dit is de portefeuille van de minister van Financiën, zult u begrijpen. Hij heeft daar heel goed uitgelegd, denk ik, hoe de btw uiteindelijk wordt geheven op datgene waar mensen hun geld aan uitgeven. Als ze meer uitgeven bij de pomp, geven ze minder uit bij de bakker, dus dan wordt er misschien meer btw opgehaald bij de pomp of de energierekening, maar minder bij de bakker. Hij heeft dus geen aanwijzingen dat er in totaal meer btw wordt opgehaald.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Ik weet ook dat de minister zich hard maakt voor energiearmoede, maar ze zei wel dat hoge prijzen uiteindelijk ook leiden tot meer stimulatie van verduurzaming. Ik wil ook niet zeggen dat we die btw-inkomsten nu moeten gaan herverdelen en dat er uiteindelijk meer binnenkomt. Feit is wel dat die hoge btw zorgt voor een hoge prijs. Ik keek vorige week nog. 's Ochtends zat er op dezelfde prijs ongeveer €0,05 btw en 's avonds ongeveer €0,06 of €0,07, omdat een hogere prijs een hogere btw betekent. Dat stijgt allemaal mee. Kunnen we dan niet beter de btw verlagen naar 9%, zodat we ook mensen in energiearmoede echt gaan helpen?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
De heer … Ehm …

De **voorzitter**:
Van den Berg. We zijn al even bezig.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
De heer Van den Berg heeft gelijk dat omdat die belastingen worden geheven over het aandeel van de prijs, die dus ook absoluut in centen stijgt. Voor de rijksbegroting werkt het alleen zo dat het totale volume uiteindelijk toch niet stijgt, omdat er dan op een andere plek minder wordt uitgegeven en er daardoor dus ook minder btw wordt opgehaald. Die systematiek bij de minister van Financiën in het potje met de btw-inkomsten verandert daarmee helaas niet.

De **voorzitter**:
Meneer Van den Berg, tot slot.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Als nou de prijs van aardgas nog eens een keer €0,20 per kuub doorstijgt … Dat weten de mensen in energiearmoede nu ook: €0,20 erbij is voor hen heel veel geld. Dat betekent ook dat er nog eens zeker €0,04 aan btw bij komt die over die €0,20 wordt geheven. Als we die nou naar 9% zouden terugbrengen, dan is de btw-stijging nog maar €0,018. Dat zou toch goed zijn voor de mensen in energiearmoede? Dat moet de minister toch met me eens zijn? Kunnen we daar niet naar kijken?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Dit is toch een beetje het debat over het Belastingplan, zeg ik dan met een knipoog naar de heer Van den Berg. Zijn fractie heeft dat daar vast ingediend. Kijk, zo werkt het niet. Zo werkt het niet, want waar de heer Van den Berg aan voorbijgaat, is het budgettair beslag, dat ik al eerder noemde. Als je zo'n maatregel neemt, dan geldt die dus generiek, voor iedereen. Dat betekent een hele grote derving van de belastinginkomsten en dat betekent dus dat je op andere plekken weer belasting moet gaan ophalen, terwijl je eigenlijk vooral wil — u en ik hebben deze korting op onze energierekening niet nodig — dat de mensen die in energiearmoede zitten, hun rekening kunnen betalen. Daaraan relateerde de heer Van den Berg het ook. Dan is het gerichter om via een instrument zoals we dat nu hebben — daar hebben we lang naar gezocht, omdat het niet makkelijk was — echt gericht mensen met een inkomen die het echt nodig hebben, die steun te kunnen geven in plaats van ons allemaal, ook u en mij, een cadeau te geven dat we niet nodig hebben.

De heer **Kops** (PVV):
De minister zegt dat ze aandacht heeft voor energiearmoede. Nou, dat mag zo zijn, maar ze doet er niks aan. Integendeel, een hogere energierekening komend jaar, ook door een hogere belasting op gas, duwt nog meer huishoudens juist de energiearmoede in. We zien ook dat een op de vier zelfs van plan is om de kachel helemaal niet meer aan te zetten. Dat is de zogeheten verborgen energiearmoede. Dan hebben we het noodfonds. Juist de mensen in verborgen energiearmoede, die dus feitelijk de kachel uitzetten …

De **voorzitter**:
Uw vraag.

De heer **Kops** (PVV):
… en daarmee te lage energielasten hebben, voldoen niet aan de energiequote en komen dan niet in aanmerking voor het noodfonds.

De **voorzitter**:
Meneer Kops, u moet echt iets korter zijn in uw vragen.

De heer **Kops** (PVV):
Anders was ik al klaar geweest, voorzitter, als u mij niet had geïnterrumpeerd. Hoe gaat de minister dat oplossen?

De **voorzitter**:
Nee, ik begon pas na een halve minuut. Hoe gaat u dat oplossen, minister?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ik heb al met de heer Kops gewisseld dat dat laatste punt, dat van die mensen in verborgen energiearmoede, echt een punt is. Dat zijn mensen die zeer waarschijnlijk op basis van hun inkomen en het normale verbruik dat zij in hun huishouden zouden hebben echt in aanmerking zouden komen voor het noodfonds en geholpen zouden kunnen worden, de kachel dus niet uit zouden hoeven zetten. We zijn aan het puzzelen. Dat is met name de minister van SZW. Die maakt echt goede vorderingen, dus we hopen de Kamer daar snel over te kunnen informeren. We proberen een manier te vinden om toch ook mensen die eigenlijk, omdat ze … Volgens de criteria van het noodfonds moet je aangeven wat je rekening is en door het feit dat ze zo'n lage rekening hebben, zouden ze niet in aanmerking komen. Zij zouden dan een afwijzing krijgen, lijken niet in aanmerking te komen. We kijken of we een manier kunnen vinden om die mensen toch te kunnen helpen. Het kan ook zijn dat iemand net in een woning zit. Er zijn altijd grensgevallen, laat ik het zo kort samenvatten. We zijn dus op zoek, meneer Kops. We delen dit. Dit is echt een groep die we ook willen bereiken en we proberen een manier te vinden waarop we dat kunnen doen.

De heer **Kops** (PVV):
De minister erkent het probleem. Nou, dat is op zich mooi. Dat mensen voor wie het noodfonds bedoeld is niet aanmerking zouden komen, is natuurlijk heel raar. Maar de minister heeft meer dan een maand geleden al gezegd in een debat: we gaan met energieleveranciers in gesprek om te kijken of er op de een of andere manier toch nog mogelijkheden zijn om ook bij deze groep te komen. Dan ben ik echt wel benieuwd wat er dan de afgelopen maand precies is gebeurd, want over twee maanden gaat het fonds open. Dus wat is er uit die gesprekken naar voren gekomen en wat is de oplossing?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
In dit geval was "we" de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, die hier echt keihard mee aan de slag is en echt heel snel ook met een brief hierover komt met een concrete oplossing. Nogmaals, de heer Kops en ik delen dat dit echt een groep is waarvan we wel weten dat die er is, maar niet precies weten wie het zijn en hoe we toch bij die mensen kunnen komen. Er wordt nu de hand gelegd aan de laatste onderdelen van de oplossing en daar komen we echt zo snel mogelijk mee naar de Kamer.

De **voorzitter**:
Meneer Kops, tot slot.

De heer **Kops** (PVV):
Oké, voorzitter. Het voornemen om het fonds weer te openen is er al geruime tijd. De conclusie: het fonds gaat over twee maanden open, maar er is nog steeds geen oplossing voor die mensen in verborgen energiearmoede. Kan de minister dan garanderen dat die oplossing er nu binnen twee maanden, voordat het fonds opengaat, wel concreet is?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Dat is absoluut de intentie van de minister van Sociale Zaken en mijzelf. Als het mijn oplossing was, zou ik u exact kunnen zeggen wanneer die brief komt. Laat ik kijken of ik voor de tweede termijn nog iets meer duidelijkheid kan krijgen van de minister van Sociale Zaken over wanneer hij met die brief komt. Soms is het een kwestie van de laatste eindjes die nog moeten worden vastgezet. Dat is wel het stadium waar we het over hebben. Maar omdat het zijn instrument is, vind ik dat hij die garantie moet geven. Dat is de reden dat ik een slag om de arm hield, niet omdat het nog maar de vraag is.

De **voorzitter**:
We zijn twee uur en een kwartier onderweg en ik wil graag de staatssecretaris ook nog de gelegenheid geven om voor de dinerpauze antwoorden te geven. Ik zou u dus willen voorstellen om nu uw blokje — u bent pas bij uw derde blokje — af te maken, het blokje over huishoudens. Dan kijken daarna of er na al de vragen die zijn gesteld, nog extra vragen zijn en dan gaan we door met uw afrondende blokje. Gaat u door.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Dank u wel, voorzitter. Ik heb hier niet zo heel veel vragen meer die nog niet beantwoord zijn. De heer Grinwis had een vraag over wat er gedaan wordt. Het interdepartementale beleidsonderzoek komt en dat betrekken we bij de gesprekken richting het voorjaar. Aan de kostenprognoses van het energiesysteem wordt, conform de motie-Jumelet, zeg ik tegen de heer Vermeer, opvolging gegeven in het kennisprogramma Energietransitie Integraal Kostenbeeld. Daar kijken we naar het kostenbeeld van de energietransitie, de doorwerking hiervan in de energierekening van huishoudens en bedrijven en de beleidskeuzes die voorliggen voor om de betaalbaarheid van de energierekening te waarborgen. We hopen de Kamer in het eerste kwartaal te informeren over de voortgang en de uitvoering.

Mevrouw Müller vroeg net ten aanzien van de elektriciteitskosten of we sturen op gezamenlijk zo laag mogelijk. De staatssecretaris komt daar meer in detail op terug. Het gaat bijvoorbeeld over locatie van vraag en aanbod, maximale benutting van flexibel gebruik en dus de aanpak netcongestie. De staatssecretaris zal daar zo verder nog op ingaan.

Dat waren de laatste vragen die ik nog in dit blokje had, voorzitter.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Ik mis nog de beantwoording van mijn vraag over de warmtetransitie.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ja, ik zat daar net aan te denken, want die is voor een deel schriftelijk beantwoord, maar er was in ieder geval ook een …

De **voorzitter**:
Anders komt u erop terug in de tweede termijn. Is dat goed?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ja, laten we dat doen. Dan check ik even bij mevrouw Van Oosterhout welke specifieke vraag zij nog miste. Dit is namelijk nog een belangrijk onderwerp van gesprek met de Kamer, dus ik wil zeker weten dat we de vragen ook beantwoorden.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Ik had de minister gevraagd of zij kan toezeggen dat met spoed die garantieregeling wordt uitgewerkt.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ik dacht dat die ook in de schriftelijke set zat, maar als dat niet zo is, checken we dat. We werken er namelijk hartstikke hard aan, dus het antwoord daarop is: ja, we werken er keihard aan. Ik zal nog even checken of daar nog meer over te melden is.

De **voorzitter**:
En dan komt u daar in de tweede termijn op terug.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Als dat het geval is, zou ik alleen nog willen vragen of de minister daar dan voor kerst ook een brief over aan de Kamer wil sturen.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ik zal dat dus eventjes checken. We werken er hartstikke hard aan en als er al voor de kerst iets nieuws te melden is, sturen we daar graag een brief over. Als we nog steeds hard aan het werk zijn en er is niet zo veel nieuws te melden op dat moment, sturen we die brief zo snel mogelijk, wanneer we daar voortgang op kunnen melden. Zullen we dat zo afspreken?

De **voorzitter**:
De brief komt zo snel mogelijk, en als er iets te melden is, het liefst voor kerst.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Ik had een vraag gesteld over de salderingsregeling en huurders. Huurders betalen wel een energieprestatievergoeding of hogere servicekosten, maar kunnen straks niet meer salderen, terwijl zij wel een hogere huur betalen. Eigenlijk moeten zij dus gewoon drie keer langs de kassa. Ik heb daar schriftelijk het antwoord "wij hebben het op het netvlies en houden het scherp in de gaten" op gekregen. Dat kan toch niet waar zijn?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Deze vraag over de salderingsregeling is inderdaad in de schriftelijke beantwoording behandeld. Ik dacht wel dat er iets meer woorden aan gewijd waren dan alleen deze; dat zie ik hier ook bevestigd. De afschaffing van de salderingsregeling heeft natuurlijk voor veel partijen effect. Uiteindelijk is het ook een besluit van deze Kamer geweest om dat op deze manier te doen. We hebben inderdaad gezien dat in het bijzonder huurders daardoor extra geraakt werden. Daarom is de minister van VRO — dit ligt echt bij haar — ook in overleg gegaan met de woningbouwcorporaties, om ervoor te zorgen dat via de energieprestatievergoeding uiteindelijk een ander deel van de rekening van de huurders omlaaggaat, zodat dat per saldo uiteindelijk een demping van het effect geeft voor hen.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Ik zeg dat het er zo karig in staat omdat hier heel helder staat dat er inderdaad iets gedaan wordt voor epv-woningen, oftewel: nul-op-de-meterwoningen waarvoor een energieprestatievergoeding betaald wordt. 90% van de huurders zit niet in een epv-woning. Daar is nu niets voor geregeld. Dan is mijn vraag aan de minister van Klimaat en Groene Groei, waar het natuurlijk vandaan kwam dat we zonnepanelen op daken gingen leggen en dat we dat bij woningbouwcorporaties extra stimuleerden: wat is er geregeld voor de huurders die zo meteen niet gecompenseerd worden, de huurders die niet in een epv-woning zitten? Die betalen zo meteen wél de volle mep.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Het besluit van de Kamer om de salderingsregeling af te schaffen, werd genomen omdat die regeling mensen met hogere inkomens eigenlijk relatief meer bevoordeelde dan mensen met lagere inkomens, terwijl de middelen wel werden opgehaald. Dat was uiteindelijk een reden om over die regeling te zeggen: het is eigenlijk toch oneerlijk dat het op deze manier wordt uitgevoerd. Natuurlijk heeft dat ook effecten, want mensen hebben geïnvesteerd en het heeft ook effect op de energierekening van mensen. Dat is ook gewoon allemaal gedeeld en dat is op dat moment onderdeel geweest van de besluitvorming in de Kamer over het afschaffen van de salderingsregeling. Toen is er ook gezegd: dit valt onder de minister van VRO. Die heeft uiteindelijk middelen en mogelijkheden gevonden om samen met de woningbouwcorporaties wat voor deze groep te doen. De heer Dijk heeft gelijk dat dat voor andere huurders geen oplossing biedt. Daar

heeft de minister van VRO op dit moment echter geen middelen voor, heeft ze mij laten weten.

De **voorzitter**:
Meneer Dijk, tot slot.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Dit kan echt niet, sorry. Ik vind dit antwoord echt ongelofelijk. Ik heb dit natuurlijk ook gewoon uitgezocht bij VRO, omdat ik op deze manier constant die pingpongbal heb. Ik zei net: 90% van de huurders betaalt het via de servicekosten of via een hogere huur. Die betalen de volle mep. Dat zijn mensen die dat nu niet meer kunnen betalen en die dat verder niet kunnen beïnvloeden. Natuurlijk, mensen die zelf zonnepanelen op hun dak hebben gelegd en een flinke beurs hebben … Dan vind ik het trouwens ook getuigen van een onbetrouwbare overheid, maar voor 90% van alle huurders in sociale huurwoningen is niets geregeld. Dat kan toch niet waar zijn? Ik zou de minister dan heel graag willen vragen om zo meteen, in de pauze, te kijken of er niet echt iets te regelen valt. Het kan niet waar zijn dat 90% van de huurders gewoon honderden euro's meer gaat betalen, terwijl dat mensen zijn die juist in een sociale huurwoning leven omdat ze een lager inkomen hebben.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ik wil de verwachtingen even managen: ik kan niet even in de pauze de effecten van de salderingsregeling wegpoetsen. De Kamer heeft daar uitgebreid over gesproken. Het is ook een bewuste keuze van de Kamer geweest om daarmee in te stemmen. De heer Dijk zegt dat maar een deel van de huurders wordt geholpen door de oplossing die de minister van VRO heeft gevonden. Ja, dat is zo. Maar ik wil niet de verwachting wekken dat dat in de pauze van dit debat weggepoetst kan worden. Dat is een keuze geweest. We dragen daar nu met elkaar de consequenties van. Tegelijkertijd heeft het kabinet juist heel veel aandacht voor de mensen met de laagste inkomens. We willen rekening houden met de energierekening van die mensen, juist in de situatie waarin de fossiele prijzen het hoogst zijn. Zonnepanelen renderen nog altijd, maar wel minder dan eerst. Dat is de situatie waar we in zitten. Daar moeten we het dus even mee doen. Ik kan daar in de pauze van dit debat echt niets aan doen.

De **voorzitter**:
Minister, gaat u door met uw laatste blokje: leveringszekerheid. Ik wil u vragen om iets meer tempo aan te brengen in uw beantwoording.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ik zal mijn best doen, voorzitter.

We hebben veel met elkaar gewisseld over gas. We zetten in op afbouw van de vraag. EBN speelt een belangrijke rol door de gasopslagen te vullen als de markt dat niet doet. Daar zijn echter wel kosten aan verbonden.

Mevrouw Müller vroeg naar de Methaanverordening, naar een compromis in Brussel. Het is natuurlijk een belangrijke regeling, want de methaanuitstoot is veel erger dan de $CO_2$-uitstoot. Die moet dus zo snel mogelijk omlaag. De regeling moet wél werken. Daar waren zorgen over. Ik wil vooral de druk op de Commissie houden om ervoor te zorgen dat ze snel met oplossingen komen voor verificatie en monitoring. Het compromis dat nu op tafel ligt in Brussel is net iets anders dan waar mevrouw Müller aan refereerde. Het komt erop neer dat de druk erop wordt gehouden, maar het moet wel werkbaar zijn voordat het ingaat. Dat is in lijn met de Nederlandse inzet.

De **voorzitter**:
En daarover is een interruptie van mevrouw Müller.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Het voorstel van de Europese Commissie zag vooral op import, maar ook producenten in Nederland en in Europa ervaren problemen. Gaat de minister daarmee aan de slag?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ja, absoluut. Er zijn een paar hele specifieke dingen die voor Nederland gelden, bijvoorbeeld dat wij al 95% van de emissies hebben voorkomen, op een manier die ook nog eens beter is voor vogels. De techniek die de Commissie nu voorstelt is eigenlijk een andere techniek, die onredelijke kosten zou veroorzaken. Ook over dat soort zaken ben ik in gesprek met de Commissie om ervoor te zorgen dat dit soort dingen het niet onmogelijk maken.

De heer Jumelet vroeg nog of in de nationale risico-evaluatie gasleveringszekerheid ook is meegenomen. In de nationale risico-evaluatie worden de risico's in kaart gebracht en wordt ook gekeken wat de effecten zijn als bepaalde scenario's zich materialiseren. De eventuele schade is daarmee ook onderdeel van de nationale risico-evaluatie.

Dat waren de twee vragen die nog openstonden bij mij in het kader van leveringszekerheid.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Eerder dit jaar was de uitspraak in de rechtszaak over Bonaire. Nederland moet een heleboel gaan doen. De minister heeft gezegd dat er eind dit jaar een wet naar de Kamer komt over de tussendoelen. Onderdeel daarvan is het vaststellen van het emissiebudget. Nou horen wij dat de Raad van State, het PBL en ook de WKR niet zijn geraadpleegd over het vaststellen van het emissiebudget. Kan de minister vertellen hoe dat emissiebudget dan toch wordt vastgesteld?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Dit is een lopend wetgevingsproces waar we nog volop mee bezig zijn. Dat is wat ik hierover zo even kan zeggen bij interruptie.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Maar het is toch een vrij fundamentele vraag: wat is het emissiebudget op basis waarvan de doelen worden vastgesteld? Ik probeer me voor te stellen hoe de minister dit nu aan het doen is. Is de minister nu zelf met rekenmachine aan het berekenen wat het emissiebudget van Nederland is?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Nee hoor, dat doen we natuurlijk op een zeer verantwoorde manier. Anders zou de grondslag ook niet juist zijn. Het moet aansluiten bij zaken die de rechter hierover heeft gezegd. We zullen uiteraard zorgen voor een gedegen berekening, daar kan mevrouw Van Oosterhout op vertrouwen.

De **voorzitter**:
Mevrouw Van Oosterhout, tot slot.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
We hebben natuurlijk allerlei instituten die daarbij zouden kunnen helpen. Kan ik de minister vragen om in ieder geval met een van deze partijen in gesprek te gaan en mee te laten denken over een fair share, over dat emissiebudget?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ik zal me even laten informeren over hoe we nu bezig zijn met het vaststellen van het emissiebudget. Het moet sowieso onafhankelijk verifieerbaar zijn. Ik weet niet of er al gesprekken gaande zijn of hoe dat precies loopt; we zitten nog midden in dat proces. We zullen echter zorgen voor een gedegen basis. Als een van deze partijen daarbij nodig is, dan kan dat heel behulpzaam zijn. Daar komen we nog op terug.

De heer **Jumelet** (CDA):
Ik sla even aan op het antwoord van de minister over die nationale risico-evaluatie wat leveringszekerheid betreft. Op 3 december hebben we dat debat. Dat is al lange tijd aangekondigd. Afgesproken is dat we uitgebreid ingaan op de brief op het punt van gas en leveringszekerheid. Er worden wat zaken voorgesteld die denk ik van groot belang zijn, juist ook voor de komende winter en de komende jaren. Er wordt nu gezegd in de schriftelijke beantwoording: informeren over de tussenstand en het eerste beeld van de uitkomsten. Ik zou voor de discussie die we dan hebben heel graag willen dat het meer is dan een mededeling. Zou de minister ook een brief kunnen sturen?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ik weet niet exact waar we in het proces van de ontwikkeling van de evaluatie zijn. We zullen zo veel mogelijk informatie geven, want ik snap de achtergrond van de vraag van de heer Jumelet heel goed. Laat ik toezeggen dat we zullen kijken hoe we zo concreet mogelijk kunnen zijn, waarbij ik nu niet even per interruptie kan vertellen waar we exact staan in het uitvoeren van deze risico-evaluatie en wat de beelden exact zijn. Ik snap echter dat hij graag zo concreet mogelijke informatie wil.

De heer **Jumelet** (CDA):
Kan de toezegging dan zijn dat er een brief komt voor die tijd, als dat mogelijk is?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Als er voor die tijd nadere informatie gegeven kan worden, kunnen we dat doen, ja.

De **voorzitter**:
Dan de heer Van den Berg. Of was het de heer Flach? Ik had het idee dat de heer Van den Berg de volgende was.

De heer **Van den Berg** (JA21):
U overvalt mij helemaal, voorzitter; hoffelijk van de heer Flach. We hebben het veel over de gestegen gasprijzen en wat dat doet met de prijzen voor mensen thuis en voor de industrie. Laatst is ook het overzicht van de leveringszekerheid van Gasunie voor 2027 en 2028 uitgekomen. Daarin wordt gesteld dat als het tegenzit met de aanvoer van aardgas uit de Verenigde Staten en er vervolgens een storing ontstaat, we te maken krijgen met vraagreductie, oftewel: we moeten fabrieken gaan afschakelen. Heeft de minister dat ook scherp?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
We hebben inderdaad een brief gestuurd over '27/'28. Daarin zijn ook verschillende scenario's te schetsen. Op basis daarvan heeft Gasunie ook weer een vuldoel voor de gasopslagen opgesteld. Dat is zo gesteld dat in samenhang met importcapaciteit en dergelijke er voldoende gasleveringszekerheid zal zijn. We gaan daar ook volgend jaar weer voor zorgen.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Ik ben natuurlijk bekend met het vuldoel dat GTS heeft vastgesteld. Ik vind het altijd een genot om deze brieven helemaal tot op de letter of tot op de puntkomma door te lezen. Maar wat ik zeg, gaat om een aanvoeringstoring die plaatsvindt. Stel nou dat er pijpleiding

wordt opgeblazen, net zoals bij Nord Stream, of dat Trump of een andere president het zo meteen in zijn bol krijgt en zegt: zoek het even uit met je aardgas. Dan hebben wij een scenario dat hier wordt geschetst. Heeft de minister dat scherp en hoe gaan we daar dan mee om?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Het waardevolle van scenario's is dat je de hoeken van het veld kunt testen. Nederland heeft meerdere manieren om aan de gasleveringszekerheid te voldoen. De markt speelt een bepaalde rol, import speelt een bepaalde rol, pijpleidingen spelen een bepaalde rol en opslagen spelen een bepaalde rol. Om ervoor te zorgen dat er genoeg in die opslagen zit, zelfs als de markt dat niet voldoende doet, zorgen wij ervoor dat ook de overheid daar een taak in kan vervullen. Daar trekken we zelfs behoorlijk middelen voor uit. Daarnaast hebben we met de Kamer nog een discussie over een strategische gasvoorraad. Dat debat gaan we op 3 december met elkaar voeren.

De **voorzitter**:
Meneer Van den Berg, tot slot.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Ik ga maar gewoon citeren uit het rapport. Volgens ENTSOG "(…) kan de Europese Unie extra lng of vraagreductie nodig hebben wanneer er een koude winter plaatsvindt." "Een lage voorraad aan het einde van de winter beperkt hoever die opslagen in de volgende zomer weer gevuld kunnen worden, en dat maakt ons kwetsbaar." We eindigen al jaren op een lage voorraad aan het einde van de winter. Hierin zijn alle voorwaarden die de minister nu heeft geschetst, al meegenomen. Wat is het antwoord van de minister op de vraag wat we dan gaan doen als er zo'n aanvoerstoring plaatsvindt.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Volgens mij refereert de heer Van den Berg nu ook aan wat er op Europees niveau zou kunnen spelen, zo hoor ik hem quoten. We zijn nog in gesprek met elkaar over de strategische voorraad. De heer Van den Berg weet dat het mij verstandig lijkt dat we daar een Europese strategie voor ontwikkelen, dus dat we er gezamenlijk voor zorgen dat Europa ook bij onvoorziene omstandigheden de voorraden achter de hand heeft die nodig zijn.

De heer **Flach** (SGP):
De minister heeft ongetwijfeld met enige opluchting het debat over de glastuinbouw achter zich gelaten vanmiddag, maar ik heb er bij de behandeling van deze begroting ook iets over gezegd, dus ik kom daar toch op terug. We kregen in dat debat zojuist namelijk een brief van de minister met een geel gearceerde passage. Mijn probleem hiermee was dat een aantal eisen op het gebied van groen gas en ETS2 gekoppeld werden aan het convenant dat er was met de glastuinbouw. De minister heeft daarvoor die passage als onderbouwing aangeleverd, van een brief uit 2025. Maar wat staat er nou in die brief? Dat is geen convenantafspraak. Daarbij stelt het kabinet zichzelf de voorwaarde dat de glastuinbouw volledig wordt gecompenseerd en stelt het 200 miljoen beschikbaar. Volgens mij staat juist in deze passages dat ik gelijk had met mijn veronderstelling dat het niet gekoppeld zou moeten worden aan elkaar.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ik heb ook niet gezegd dat het aan het convenant gekoppeld was. Ik heb gezegd dat voor het kabinet zoet en zuur aan elkaar gekoppeld waren. Dat leest u bij de besluitvorming die in 2025 op deze wijze aan de Kamer is gestuurd.

De heer **Flach** (SGP):
Het kabinet stelt zichzelf de voorwaarde: we gaan de glastuinbouw volledig compenseren

voor die extra kosten. Dat is één. "En", staat er, en dan begint er een tweede deel van de zin: "er komt 200 miljoen voor randvoorwaarden om de sector te helpen en dat randvoorwaardenpakket gaan we uitwerken met de sector." Dat staat naast elkaar. Dat zijn twee verschillende grootheden. Mijn punt is juist dat dat aan elkaar gekoppeld is en dat de sector dat terecht ervaart als een verzwaring van de convenantsafspraken, die niet is afgesproken.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
In het convenant zijn afspraken gemaakt met de sector. Dat klopt. Daarnaast heeft het kabinet in 2025, het kabinet van BBB, VVD en PVV, een set aan afspraken gemaakt waarin zoet en zuur zat. Die hebben zij in 2025, met de daarbij behorende budgettaire consequenties, op deze manier naar de Kamer gestuurd. Dat pakketje van zoet en zuur was een geheel. Dat was niet het voorstel van het convenant, maar een pakket dat het kabinet toen heeft neergelegd. Dat is ook wat ik daarstraks in het debat heb gezegd. Daarin zaten zoet en zuur bij elkaar.

De **voorzitter**:
Meneer Flach, tot slot.

De heer **Flach** (SGP):
Zowel collega Grinwis als ik zijn hier heel fel op. De passage die de minister vanmiddag als een soort onderbouwing heeft aangeleverd, roept eigenlijk alleen maar meer vragen op. Ik zou af willen sluiten met de vraag of de minister die passage nog een keer goed kan uitleggen. Ik lees het namelijk op zo'n manier: twee verschillende grootheden versterken elkaar. Je gaat én compenseren voor de extra kosten van groen gas én je hebt 200 miljoen voor randvoorwaarden. Nu is dat heel sterk aan elkaar gekoppeld. Nee, je moet groen gas toepassen en dan krijg je 200 miljoen. Om die onduidelijkheid goed weg te nemen, zowel in de politiek als in de sector, zou ik de minister willen vragen om dat in een brief nog eens heel duidelijk toe te lichten.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Dat kunnen we doen. Een vorig kabinet heeft het pakket op deze manier aan de Kamer gestuurd. Ik ben bereid om de archieven in te duiken en te kijken of we dat nog een keertje kunnen toelichten in een brief. Dit is onderdeel van de gesprekken, zoals we met elkaar hebben gewisseld in het debat over de glastuinbouw. In zijn totaliteit willen we naar een pakket dat zorgt voor een reëel perspectief voor deze sector richting 2040, zodat er daadwerkelijk handelsperspectief is om te verduurzamen. Binnen dat kader zullen we deze afspraken verder met elkaar uitwerken.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):
Aanvullend hierop is mijn vraag of dat in de toegezegde brief in december zal komen. Daarnaast zit de verwarring in het volgende. In het MJP27 is er geen enkele link met randvoorwaarden gemaakt, alsof bepaalde zaken randvoorwaardelijk waren. Ons zet het misschien op het verkeerde been, namelijk dat het ook eigenlijk onafhankelijk van elkaar is. Graag klare wijn daarover in die brief.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Dat gaan we doen. Ik probeer over twee kabinetten heen een consistente lijn te voeren. Daarom dacht ik: ik houd me letterlijk bij de teksten die destijds in de brief hebben gestaan. De combinatie van zoet en zuur zal de heer Grinwis niet vreemd voorkomen. Vaak is er een combinatie van prikkels nodig om uiteindelijk een kader te bieden waarvan je als overheid zegt: daarmee vinden we dat we een reëel perspectief bieden aan deze sector. Daarover kun je van mening verschillen, maar de heer Grinwis zal die combinatie begrijpen. We gaan sowieso nog uitgebreid gesprekken voeren met elkaar over deze

sector. We willen namelijk allemaal een wenkend perspectief richting 2040 voor een uitstootvrije glastuinbouwsector.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):
Ik denk dat ik het kan begrijpen. Ik deel dat perspectief. Ook dit is een goed argument om één keer in de vier jaar verkiezingen te doen.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Daar sluit ik me van harte bij aan.

De heer **Dassen** (Volt):
Ik zou graag nog even door willen gaan op wat de heer Van den Berg net zei over de afhankelijkheid van de VS wat betreft lng. Ik maak me daar nog steeds hele grote zorgen over. Ik ben benieuwd hoe het kabinet daarnaar kijkt. Elk jaar vragen we hiernaar. Elk jaar krijgen we het antwoord: we zijn bezig met kijken hoe we kunnen diversificeren. Tegelijkertijd blijft die afhankelijkheid immens. Ik ben benieuwd hoe de minister daarnaar kijkt.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Dit is een terechte vraag. We hebben de ene importafhankelijkheid ingeruild voor een andere importafhankelijkheid. We zien ook de effecten van de hoge prijzen op de economie. Wat doen we? We proberen zo veel mogelijk in te zetten op energiebesparing. Alle energie die we niet gebruiken in de breedte van onze economie, helpt natuurlijk om minder gas te hoeven gebruiken. We zetten in op het aantrekkelijk maken van het overschakelen van het gebruik van gas naar elektriciteit. We hebben net ook een heel debat gehad over de prikkels die daarvoor in het systeem zitten. We werken natuurlijk aan diversificatie van de partners waarmee we werken. Er is best wel veel nieuwe lng-capaciteit voor het gas dat we toch nog gebruiken, online gekomen. Dat betekent ook wel dat er iets van diversificatie mogelijk is in waar je het vandaan kunt halen. Maar je wil natuurlijk vooral zorgen voor de overstap naar andere bronnen. We werken dus ook hard aan de uitrol van hernieuwbare energie, waterstof en al dat soort technologieën, zodat we ook echt een alternatief hebben.

De heer **Dassen** (Volt):
Dit antwoord krijgen we vaker terug. Nog steeds blijft de afhankelijkheid immens groot. Nu las ik een paar dagen geleden dat het Witte Huis heeft gezegd dat Europa moet zorgen dat er een lijn opengaat van gas uit Rusland, via een Amerikaanse handelaar. Dat zou voor de Amerikaanse investeerders enorm goed zijn. Daar kunnen ze heel veel geld mee verdienen. Het brengt dadelijk extra druk bij ons teweeg. We weten hoe Trump handelt. Als we niet akkoord gaan met deze deal, gaat hij dreigen, wat hij eerder dit jaar ook al heeft gedaan.

De **voorzitter**:
Uw vraag, meneer Dassen.

De heer **Dassen** (Volt):
Kan de minister mij garanderen dat we daar niet mee in zee gaan en dat we inderdaad zorgen dat we de afhankelijkheid zo snel mogelijk afbouwen?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
De import uit Rusland is niet meer toegestaan. We gaan daarmee niet opnieuw beginnen, zou ik zeggen.

De **voorzitter**:
Meneer Dassen, tot slot.

De heer **Dassen** (Volt):
Het is inderdaad niet toegestaan, maar om dat te omzeilen zegt het Witte Huis op dit moment: dan doen we dat via een Amerikaanse handelaar; dan kun je de Europese sancties omzeilen. Dat levert Amerikaanse investeerders gigantische bedragen op. Daar is Trump dan weer mee geholpen. We zien allemaal de openlijke corruptie vanuit het Witte Huis. We zien allemaal dat dit gewoon gebeurt. Kan de minister mij hier inderdaad klip-en-klaar garanderen dat we niet zullen bezwijken onder de druk van Trump, ook niet als hij met andere dreigementen komt, en dat we niet in dit spel mee zullen gaan?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
We hebben er geen enkel belang bij om onze afhankelijkheid van gas uit Rusland weer op te voeren, dus daar moeten we volgens mij niet aan beginnen.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Nog in reactie op het antwoord op de vraag van de heer Grinwis over de gasopslagen in Norg en Grijpskerk. Voor de mensen thuis: we hebben er maar een paar in Nederland waar we elk jaar weer ons gas kunnen bufferen voor de winter. Nu staat er geschreven dat het kabinet in gesprek gaat met de NAM, waarvoor dank — dat juich ik van harte toe — maar dat bredere gesprekken tegelijkertijd prematuur zijn zolang het debat over het strategisch gasbeleid nog niet heeft kunnen plaatsvinden. Wat is dan de inhoud van "bredere gesprekken"? Wordt daar het plenaire debat mee bedoeld of een ander debat? Wat als dat debat niet doorgaat? Blijft het dan tot in de eeuwigheid doorgaan?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Twee dingen. De staatssecretaris zal zo meteen meer over de inhoud van dat soort gesprekken zeggen, maar uiteraard gaan we ervoor zorgen dat we dat debat met elkaar hebben, hopelijk snel, of het nou plenair is of in een commissiezaal; die zijn allebei even belangrijk.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Dat doen wij goed, maar dan nog. Even los van die brede gesprekken: gaat de minister … Ik moet het eigenlijk anders formuleren. Er is al een aantal jaar geen gesprek gevoerd met de NAM over de lopende zaken. Dat klopt volgens mij. Kan de minister toezeggen dat er nu wel een doorbraak komt in die stilstand van gesprekken?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
De staatssecretaris gaat zo meteen over tot de beantwoording van deze vragen.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Ik wacht op de staatssecretaris; akkoord.

De **voorzitter**:
U wacht op de staatssecretaris. Dan zien we u vast weer terug.

De heer **Vermeer** (BBB):
Ik kon tot nog toe niet bij het hele debat zijn, maar dankzij de AI-tool van Jeroen Wollaars denk ik de inhoud snel te hebben kunnen screenen. Volgens mij is het nog niet gegaan over het warmtenet in Transvaal. Daar is volgens mij nog niet over gesproken. Er staat wel een antwoord over in de schriftelijke beantwoording. Daar staat in dat de gemeente Den Haag inmiddels een steunpunt heeft opgericht. Klanten appen mij nu via via echter dat zij nog van helemaal niets weten. Wij hebben destijds een amendement ingediend waarin stond dat mensen zich moeten kunnen laten afsluiten.

De **voorzitter**:
Uw vraag.

De heer **Vermeer** (BBB):
Dat is ook nog niet helemaal geregeld, volgens mij.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Volgens mij is er inderdaad het een en ander over gezegd in de schriftelijke beantwoording. Het is ontzettend belangrijk dat mensen inderdaad wel ergens terechtkunnen. Dat is aan de gemeente Den Haag. We zijn hier geen nationale gemeenteraad. De situatie zoals die daar heeft gespeeld, is voor die mensen echter ongelofelijk schrijnend. Het is heel erg belangrijk dat we daar de lessen van leren en dat die mensen ergens terechtkunnen. We hebben het soms weleens over de best practices, waar we van willen leren, maar we moeten soms ook leren van de worst practices, dus laten we alsjeblieft ook lessen trekken uit wat hier speelt. Er wordt volgens mij nu hard gewerkt door een private partij, die dit heeft overgenomen van de partij daarvoor, aan het oplossen van de problemen. Laten we hopen dat dat voor heel veel mensen heel snel een oplossing biedt en dat we daar ook echt lessen uit trekken, zodat we bij de verdere uitrol van warmtenetten op andere plekken in Nederland zorgen dat we wel best practices benutten, maar ook leren van de worst practices.

De heer **Vermeer** (BBB):
Helemaal mee eens, maar ik wil de minister dus wel meegeven dat haar ministerie op het verkeerde been gezet wordt en dat ze daar aandacht aan moet besteden. Maar wat veel belangrijker is: er zit iets scheefs in, want de verhuurder is niet verantwoordelijk voor zo'n warmtenet, terwijl die wel een compleet product denkt te leveren. Mensen denken in ieder geval een compleet product te huren. Hoe kijkt de minister daartegen aan? Kunnen we dat nog repareren?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ik zal in ieder geval aan de gemeente Den Haag het signaal doorgeven dat mensen blijkbaar toch nog niet weten waar ze terechtkunnen. Dat andere lijkt mij echt zo'n les die we moeten leren; we moeten kijken hoe we ervoor kunnen zorgen dat die fouten niet opnieuw gemaakt worden.

De **voorzitter**:
Meneer Vermeer, tot slot.

De heer **Vermeer** (BBB):
Wat gaat de minister dan doen om ervoor te zorgen dat die fouten niet weer gemaakt worden? De ACM zegt nu ook dat de aansluitkosten overal sterk worden verhoogd en dat daar een maximum aan verbonden moet worden. Hier zit dus nog veel mis. Wat kan de minister hier concreet aan doen, of wat verwacht zij van de Kamer?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
We gaan, denk ik, nog heel veel met elkaar spreken over de investeringen in de warmtenetten die we moeten doen. Laten wij deze vragen — het was er meer dan één — daarbij dan ook meenemen, want dit is een terecht punt.

De **voorzitter**:
Mevrouw Van Oosterhout, gisteren heb ik tegen meneer Van den Berg gezegd dat hij aan zijn 33ste interruptie begon. Daar begint u nu ook aan. Dan is het dus wel eerlijk om dat ook tegen u te zeggen. Uw 33ste interruptie.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Ja, voorzitter, maar dit is wel een hele belangrijke. Ik wil het namelijk hebben over de steun voor deze begroting. Gisteren hebben we in het debat gehoord dat JA21 een behoorlijk wensenlijstje heeft. Ik heb even meegeschreven. Het zijn er acht, waaronder

minder wind op zee, minder wind op land en meer gaswinning op land en zee. Ik wil aan de minister vragen hoe zij aan een meerderheid denkt te komen.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ik hoop aan een meerderheid voor de begroting te komen door goed naar iedereen te luisteren en door goed te kijken naar wat de zorgen zijn. Zorgen en wensen die partijen nog hebben bij de begroting worden vaak vervat in moties en amendementen, want dan vertaalt zich dat in een hele concrete vraag. Die ga ik straks appreciëren. Daarmee hopen we uiteraard een meerderheid te kunnen bereiken voor deze begroting met zo veel belangrijke plannen voor Nederland.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
U heeft de wensen van de heer Van den Berg gisteren kunnen horen. Daarbij gaat het om miljarden. Hoe kijkt de minister daarnaar?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Sommige wensen zijn makkelijker in te passen dan andere — laat ik er dat dan maar over zeggen — maar we zullen ons baseren op de amendementen die daadwerkelijk worden ingediend. Overigens geldt natuurlijk ook hier zoals op veel plekken in het leven dat je weet dat je soms niet alles krijgt wat je graag zou willen, maar het kan toch belangrijk zijn dat je in ieder geval op tafel hebt gelegd wat je wel wil. Uiteindelijk moet elke fractie daar haar weging in maken.

De **voorzitter**:
Mevrouw Van Oosterhout, tot slot.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Ja, tot slot. Ik ben dan toch benieuwd waar de minister dan nog wel kansen en vooral ook ruimte ziet op deze begroting.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Daar gaan we, denk ik, met elkaar over spreken bij de amendementen. Er is niet veel ruimte op deze begroting. Dat heeft u allemaal kunnen constateren. Dat hebben we vandaag ook met elkaar besproken. Miljarden zijn zeker niet zomaar te verschuiven. Dat is ook de realiteit van vandaag.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Ik wil toch even aanstippen dat ik het mooi vind dat de minister inziet dat je niet altijd alles kan krijgen wat je wil. Dat zie ik dan ook als een ruiterlijk aanbod aan de Kamer. Overigens gaat het niet om miljarden. Ik denk dat mevrouw Van Oosterhout meer denkt te weten dan waar ikzelf mee bezig ben. Ik heb wel een vraag voor de minister. Mevrouw Van Oosterhout, of PRO, heeft nog helemaal geen amendement ingediend en is dat blijkbaar ook niet voornemens te doen. Kan ik dan vaststellen dat het wel heel makkelijk is om ook steun via die kant van de Kamer te krijgen?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Dit lijkt mij misschien meer een gesprek dat de heer Van den Berg met mevrouw Van Oosterhout wil voeren. Ik zal mij baseren op de amendementen die worden ingediend en de voorstellen die in moties worden gedaan tot verbetering van het hele pakket dat we hier met elkaar voor Nederland neerleggen.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Dat lijkt mij een goed idee.

De **voorzitter**:
Dat lijkt mij een heel goed bruggetje naar de appreciatie van de amendementen.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Laten we eerst de beantwoording van de staatssecretaris doen. Dan doe ik daarna de amendementen. Dan hebben we namelijk alle antwoorden gegeven voordat we bij de amendementen komen.

De **voorzitter**:
Oké. Prima. Zelf ben ik na bijna drie uur wel toe aan een heel korte schorsing van enkele minuten. En dan gaan we verder.

De vergadering wordt van 18.45 uur tot 18.50 uur geschorst.

De **voorzitter**:
Ik heropen de vergadering en geef graag het woord aan staatssecretaris De Bat voor de beantwoording van vragen aan het kabinet uit de eerste termijn. Ga uw gang.

Staatssecretaris **De Bat**:
Voorzitter, dank. Er is al ontzettend veel gesproken over het hele brede terrein van klimaat en energie. Ik zal iets meer focussen op de zaken die met de uitvoering te maken hebben, die belangrijk zijn om de industrie te verduurzamen en die het mogelijk maken om kernenergie in Nederland daadwerkelijk te realiseren, met een beleid dat goed behapbaar is, dat we goed kunnen uitvoeren en dat mensen en praktijk bij elkaar brengt. En heel eerlijk, dat is helemaal niet zo makkelijk, want we zijn hele dagen bezig om die projecten te realiseren. Je komt dan overal in het land, en overal ben je bezig met projecten die ontzettend belangrijk zijn, maar wel mensen raken in hun eigen leefomgeving. En een heleboel mensen vinden dat dus ook echt niet per se leuk. Al die gesprekken zijn nodig om verder te komen, maar dit maakt wel dat we daarmee, bij alles wat we doen, ontzettend goed rekening moeten houden.

Ik heb drie blokjes: een over het energiesysteem en netcongestie, dus wat breder, een blokje over kernenergie en een blokje over de industrie.

Ik begin met het blokje over het energiesysteem en netcongestie. Over het systeem op zichzelf hebben we onlangs het overleg over het NPE gehad. Dat was een breed overleg over hoe ons systeem moet functioneren, waarbij we keuzes maken voor wat de elektriciteitssystemen van de toekomst zijn. Daaronder ligt natuurlijk de vraag: hoe los je de netcongestie op? Want we willen uiteindelijk wel elektrificeren. Dat doen we door heel veel sneller te bouwen. Een aantal van u heeft vragen gesteld, die we zo veel mogelijk schriftelijk hebben beantwoord, over hoe we dat sneller bouwen daadwerkelijk vormgeven. En er zal ook wel weer een debat over netcongestie aankomen, vermoed ik zomaar. We doen dat ook door het hele net dat we al hebben, veel slimmer te benutten. Ik zal daar zo meteen bij een aantal vragen nader op ingaan. We weten ook: hoe meer we flexibel gebruiken, hoe meer die kosten omlaag kunnen.

De heer Van den Berg is er nu niet. Er werd net een vraag gesteld over FIEN, dat hele brede rapport. Ook mevrouw Müller heeft daarnaar gevraagd. Daarin is de doorrekening gemaakt van ons systeem naar de toekomst, met de brede netkosten. Er is de toezegging dat we in gesprek zullen gaan over de opbouw van die kosten, over hoe we die daadwerkelijk kunnen sturen — en dat is nog niet zo makkelijk, want daar liggen natuurlijk heel veel wensen onder — maar ook over hoe we nog steeds door het slimmer gebruiken van het net kunnen proberen om die kosten omlaag te brengen. Uw vraag was ook of we daarbij deskundigen kunnen inzetten en hen daarop kunnen bevragen. Wij zullen dat

zeker doen, want het is nog niet zo makkelijk om zo'n breed rapport, met zo'n brede basis, daadwerkelijk van alle mogelijkheden te voorzien.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Ik ben heel blij om dat te horen. Waar mijn vraag ook op zit, is dit. Naast dat netbeheerders daarnaar gaan kijken, dat er een goed gesprek wordt gevoerd en dat het ministerie daarbij goed is aangehaakt, zou ik ook willen bekijken of we niet ook mensen uit de energiesector of mensen uit de industrie hierbij kunnen betrekken. Dus de mensen die eigenlijk echt aan de vraagkant moeten werken, om te kijken hoe we vraag en aanbod veel dichter bij elkaar kunnen brengen.

Staatssecretaris **De Bat**:
Een terechte vraag. Ik moet nu oppassen dat ik niet te veel door de beantwoording heen ga lopen, maar uiteindelijk moet je natuurlijk weten waar die stroom daadwerkelijk nodig is. Dat betekent dat je werkt vanuit de clusterplannen die er zijn. Dus de industriecluster die we kennen, heeft opgeschreven hoe die denkt te verduurzamen. Daar komt een elektriciteitsvraag of waterstofvraag uit voort, en daar moet je je systeem dan weer op aanpassen. Die twee dingen horen bij elkaar. Dat betekent dat je in dat brede gesprek niet alleen de netbeheerders nodig hebt, maar zeker ook de industriële partijen. En dat is ook wat we doen. We hebben dus zowel de kant van de vraag als de kant van het aanbod daarbij heel hard nodig.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Nou, ik ben heel blij om dat te horen. Ik zoek eigenlijk ook nog naar het moment waarop dat alles samenkomt. En wanneer kunnen we het daar dan als Kamer over hebben?

Staatssecretaris **De Bat**:
Ergens in het voorjaar komt dat echt wel bij elkaar. We zullen even zoeken naar of we dat doen in het kader van een bredere brief over netcongestie of anderszins. Maar we zullen u ergens in een van die brieven zeker informeren over hoe we dat gesprek voeren, met wie en in welke richting we daarbij denken.

De heer **Jumelet** (CDA):
Ik weet niet of de staatssecretaris ook nog iets gaat zeggen over datacenters in relatie tot netcongestie, maar ik zou nu alvast even dit willen zeggen. Als het gaat om datacenters en het beleid daarvoor, heb ikzelf geopperd om ervoor te zorgen dat die datacenters in hun eigen energievraag kunnen voorzien. Ik noemde daar ook de SMR's bij. Kan de staatssecretaris daarop reageren?

Staatssecretaris **De Bat**:
Jazeker. Allereerst is het nodig dat we heel snel beleid maken rondom datacenters en ook de AI-gigafabrieken. Daar is collega Aartsen druk mee en daar sluiten wij zeer bij aan, want we moeten weten wat we daar in dit land mee willen. Op dit moment hebben we toch wel heel veel aanvragen voor datacenters, die dan op wachtlijsten verschijnen. Daarbij moet dan nog de keuze gemaakt worden of en hoe ze dan uiteindelijk gebouwd gaan worden. Aan de andere kant zouden ze voor een deel kunnen helpen als netcongestieverzachter via het flexibele systeem. Door flexibel de stroom te benutten of zelfstandig opwek te organiseren, kunnen ze voor een deel de oplossing van het probleem zijn. Die beide zaken doen we en die doen we ook heel snel. We moeten eerst het beeld van die datacenters hebben. Dat moeten we echt begin volgend jaar rond hebben. Tot die tijd zullen we waarschijnlijk met een instructieregel komen voor hoe we de komende tijd met datacenters omgaan.

De heer **Jumelet** (CDA):
Nog even over de datacenters en het kunnen voorzien in je eigen energie. Ik weet dat er

moties zijn die gaan over het aanwijzen van plekken voor SMR's, of in ieder geval over het aanjagen daarvan. Kan dat in dit geval, waarbij het gaat om datacenters, gelijk ook meegenomen worden? Ik heb al gezegd: combineer dat beleid nou. Ik denk dat het heel helpend zou zijn, zeker als het gaat om netcongestie.

Staatssecretaris **De Bat**:
Helemaal mee eens. Dat nemen we dus zeker mee, in die combinatie van het geheel.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Ik ben er weer. Ik kreeg de beantwoording van de staatssecretaris wel door. Kan de staatssecretaris iets toelichten? Als wij kerncentrales achter de meter plaatsen, zoals de heer Jumelet terecht stelt, wat scheelt dat dan aan netkosten? Als je op die manier vermogen integreert in een systeem, in plaats van dat je windturbines op zee bouwt, daar stopcontacten moet aanleggen, de stroom naar land moet transporteren en het hele land door moet om de stroom uiteindelijk aan te sluiten, wat scheelt dat dan?

Staatssecretaris **De Bat**:
Nog dit jaar komen we met een brief waarin we de versnellingsagenda voor de SMR's met u delen. Daar zit ook een onderzoek bij over hoe SMR's onderdeel kunnen zijn van het energiesysteem en hoe je die in kunt passen. We kunnen een heleboel dingen uitzoeken, maar we kunnen dit onderdeel pas uitzoeken als we weten dat die vraag daadwerkelijk leeft bij het grotere bedrijfsleven. Op dit moment is dat voor het bedrijfsleven te ver weg, want ze kunnen misschien pas daadwerkelijk ingezet worden na 2035. Daar zit nu hun prioriteit niet. We kunnen het dus uitzoeken, maar dan heb je een getal waar je niks mee kan. Wij draaien het om — ik kom daar in het blokje kernenergie op terug — en zeggen: laten we nu inderdaad aan de slag gaan met waar we de SMR's wel kunnen inpassen. Tegelijkertijd willen we de vraag van het bedrijfsleven in de bredere context van de energievraag oppakken. Zoals ik net tegen de heer Jumelet vertelde, is dat dat deel waarbij we vraag en aanbod in balans brengen.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Laat ik de vraag dan wat simplificeren. Eigenlijk gaan we gewoon terug naar het systeem dat we decennialang hebben gehad: centrale opwek van kolen, olie en gas. We hebben een prachtig systeem opgebouwd, waaraan we direct onze energieclusters en bedrijven koppelden, met minimale transportcapaciteit. Daarom hebben we nu netcongestie, omdat we dat zo moeten uitbreiden. Wat scheelt die oude situatie nou ten opzichte van dit nieuwe systeem van wind op zee, dat we nu aan het opbouwen zijn? Dat moet toch wel inzichtelijk zijn?

Staatssecretaris **De Bat**:
We hebben beide systemen nodig. We hebben een landelijk netwerk, het 380kV-netwerk, waarmee we de stroom door het hele land verplaatsen. We zien inderdaad dat we de oplossingen voor het netcongestievraagstuk steeds meer in de regio vinden en daarmee inderdaad voor een deel teruggaan naar het regionale, decentrale systeem. En ja, dan moet je ook proberen daar je opwek te organiseren. Dan doen we nu al. Je ziet bijvoorbeeld dat men op bedrijventerreinen samenwerkt en samen een deel van de opwek oppakt. Dat kan met zonnepanelen, soms met windmolens. Dan combineert men de opwek ook nog met batterijen, balanceert men het uit en kan iedereen meedoen. Dat is dus echt heel decentraal. Tegelijkertijd hebben we ook ergens nog een nationale opwek nodig — denk aan grotere kerncentrales — omdat we ook die baseload echt nodig hebben.

De **voorzitter**:
Meneer Van den Berg, tot slot.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Ik hoor nog steeds geen antwoord op de vragen. Volgens mij weet de staatssecretaris ook wel dat in FIEN26, dat rapport van de netbeheerders, wordt gesteld dat de uitbreiding van het netwerk voor wind op zee tientallen miljarden euro's kost. Als je dat vergelijkt met de kosten van wind op zee an sich, om energie te produceren, zie je dat de kosten van het netwerk hoger zijn dan die voor de geproduceerde energie op zichzelf. Dus nogmaals, is het nou duurder om de energie van wind op zee te verplaatsen naar land ten opzichte van een ouderwets, centraal aangestuurd systeem?

Staatssecretaris **De Bat**:
We hebben net al geconstateerd dat we van de vraag uit moeten gaan. Daar begint het. We hebben heel veel duurzame elektronen nodig, naast dat we baseload nodig hebben. Die twee zaken hebben we allebei te regelen in dit land. Voor een deel doen we dat doordat we de netwerken voor wind op zee uitbreiden. Voor een ander deel doen we dat doordat we met die projecten ook kerncentrales realiseren. FIEN26 is daar nu een vertaling van. Ik heb zojuist toegezegd dat we, om FIEN daadwerkelijk te doorgronden, echt nog het gesprek zullen voeren om te kijken hoe we de kosten die er nu in zitten voor het totale netwerk, omlaag kunnen brengen, door inderdaad meer van de opwek op een andere manier, wellicht met waterstof, te transporteren. We gaan in ieder geval kijken hoe we de transportkosten omlaag kunnen brengen.

De heer **Dassen** (Volt):
Ik wil even doorgaan op datacenters. We zien namelijk dat die een enorme impact op het klimaat hebben. Dat zien we niet alleen in de Verenigde Staten, maar ook in Europa. Ik las in de beantwoording dat het onduidelijk is of dat dit allemaal verspreid ligt bij de gemeentes en provincies, voor wie we nu datacenters aan het bouwen zijn. Ik vroeg me af of dat wenselijk is. Ik ben benieuwd hoe de staatssecretaris daarnaar kijkt.

Staatssecretaris **De Bat**:
We willen inzicht. Dat is ook de reden dat collega Aartsen en ikzelf, en ook nog de collega van VRO, bezig zijn om dat inzicht te organiseren. We willen weten wat er nu eigenlijk gaande is. Dat betreft al die partijen die nu op de wachtlijst staan. Nog veel belangrijker is dat we, als we kijken naar ons eigen systeem van opslag, rekencapaciteit en alle zaken die daarbij horen, moeten gaan bepalen wat we willen. Als Europa een aantal gigarekenfabrieken nodig heeft, willen wij daar als Nederland dan ook aan meedoen? Ik vermoed dat het antwoord daarop "ja" is. Hoe ga je dat dan met elkaar organiseren? Dat geldt ook voor de hoeveelheid opslag. Je wil daar echt een beeld van hebben voordat je ongebreideld alles toestaat, wat echt een impact heeft op klimaat en energie.

De heer **Dassen** (Volt):
Ik ben heel blij om dit te horen. Ik denk dat het heel belangrijk is dat we dat inzicht inderdaad gaan krijgen. Dan kunnen we ook met elkaar besluiten of we het acceptabel vinden dat we voornamelijk voor Amerikaanse partijen aan het bouwen zijn of dat we juist vinden dat we alleen nog maar voor Europese partijen moeten gaan bouwen. Dan kunnen we ook in Europa afstemmen wat daar gebouwd wordt. Ik ben even benieuwd of die koppeling ook voldoende wordt gemaakt als we het inzicht in Nederland hebben. Wordt dat inzicht ook in andere landen opgeteld en brengen we dat uiteindelijk bij elkaar om te zorgen dat we in Europa een totaalbeeld kunnen maken van de rekenkracht?

Staatssecretaris **De Bat**:
Vanzelfsprekend zal collega Aerdts dit moeten beantwoorden, want zij trekt dit traject. Al deze elementen zitten echt in de zoektocht, omdat wij die keuze uiteindelijk goed willen maken. Daar is Nederland een belangrijk onderdeel van en Europa ook. Daarin moet je ook de relatie met andere werelddelen beschrijven en daar keuzes over maken. Dat gaan we doen.

De **voorzitter**:
Meneer Dassen, tot slot.

De heer **Dassen** (Volt):
Dat is goed om te horen. Mijn laatste vraag gaat meer over de klimaatimpact van datacenters zelf. Ik ben benieuwd hoe dat nu wordt meegewogen. Ik ben ook benieuwd of de partijen die de datacenters neerzetten een bepaalde prijs betalen om ervoor te zorgen dat de klimaatschade die daarmee gepaard gaat, wordt gelijkgetrokken.

Staatssecretaris **De Bat**:
Dit vraagt eigenlijk wel een iets uitgebreider antwoord. Dan moet je namelijk heel goed weten welke datacenters echt kiezen voor de groene optie, voor groene stroom. Je moet ook een antwoord zoeken op de vraag hoe ze daadwerkelijk met koelen omgaan. Gebruiken ze het liefst water of doen ze het met luchtkoeling? Er zitten dus een heleboel vragen omheen. Al die zaken moeten we dus in dit land gaan ordenen. Daarom wordt dit dossier ook door de collega's van VRO meegetrokken; we willen het allemaal in één keer goed organiseren. Dat beleid hadden we nog niet, en dat krijgen we nu dus heel snel wel.

De **voorzitter**:
Gaat u verder met uw betoog.

Staatssecretaris **De Bat**:
Ik denk dat ik naar de vragen bij dit blokje ga, want de andere dingen die ik nog had willen zeggen, zijn al genoemd.

De **voorzitter**:
Dat zijn dus de vragen bij het blokje netcongestie?

Staatssecretaris **De Bat**:
Energiesysteem en netcongestie, ja.

De vraag van mevrouw Teunissen was hoe we in beeld brengen hoeveel energie we nodig hebben ten opzichte van de vraag, hoeveel ruimte er dan nog voor nodig is en wat erbij kan. Ik heb net al geantwoord dat we dat voor een deel natuurlijk hebben gedaan in het NPE, het Nationaal Plan Energiesysteem. Dat hebben we op 15 september verstuurd en we hebben er ook al een wetgevingsoverleg over gehad. Als tweede stap komen we met een nieuw Programma Energiehoofdstructuur, waarbij we dan weer locaties proberen te vinden voor al die ambities die we hebben. Dat zal waarschijnlijk begin volgend jaar naar buiten komen. Daarmee proberen we zo programmatisch en planmatig mogelijk te voorspellen wat er gebeurt. Als je alleen al kijkt naar het verschil is tussen het NPE van 2023 en het huidige NPE, zie je dat er in een paar jaar tijd heel veel kan veranderen.

Mevrouw Müller heeft een vraag gesteld over FIEN. Daar heb ik eigenlijk al op geantwoord.

Ook op een vraag van de heer Van den Berg heb ik al geantwoord. Dat was de vraag hoe je vraag en aanbod bij elkaar brengt. Daar zetten we sterk op in. We hebben toch nog een getal voor u, want daar was u naar op zoek. We hebben TNO een en ander laten uitrekenen: als je het meer decentraal organiseert, zou je 4,5 tot 24 miljard kunnen bezuinigen op de totale netkosten, zij het over een lange looptijd. Dat hebben we op 13 april al aan u gezonden. Het gaat dus om substantiële bedragen. Om die reden gaan we daar daadwerkelijk mee aan de slag.

Dan een vraag van de heer Grinwis. Kunnen de gemeenten voldoende inzicht krijgen om sturing te geven op de netruimte en wil de staatssecretaris zich daarvoor inzetten? Ik wil

mij daar sowieso voor inzetten. We zijn steeds meer bezig om heel regionaal met de netbeheerders alle feiten en data op tafel te krijgen. Er zit wel verschil tussen de gebieden, dus we beginnen met de echt kritieke gebieden. Dit vraagt ontzettend veel rekencapaciteit, ook bij de netbeheerders. Dat kun je niet op een achternamiddag even doorrekenen. De netbeheerders zijn daar echt heel druk mee. Het antwoord is dus ja. Vanuit de FGU-regio, de regio Flevoland-Gelderland-Utrecht, gaan we nu naar Noord-Brabant en Noord-Holland. Op die manier proberen we een werkwijze te vinden voor het hele land.

Kunnen we voor de netcongestie binnen het mkb een oplossing vinden die structureel en laagdrempelig kan worden toegepast binnen het mkb? Dat gaat over de ondersteuningsprogramma's die er zijn. Daar is best al veel voor ontwikkeld. Vanuit het Rijk ondersteunen we de provincies om het mkb daadwerkelijk te kunnen ondersteunen. Er zijn ook samenwerkingen tussen netbeheerders, Techniek Nederland, MKB-Nederland en de RVO, die dat ook ondersteunen. Daarnaast zijn er veel private initiatieven. Hoe mooi zou het zijn als we die dingen nog meer bij elkaar brengen, zodat je de goede initiatieven van de een bij de ander kunt neerleggen en iedereen daaraan gaat trekken en sleuren. Daarmee kun je echt een versnelling bereiken.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Dat zou heel mooi zijn. Daarom heb ik ook een motie voorbereid om daarvoor middelen vrij te maken. Ik hoop dat u die motie straks oordeel Kamer wil geven.

Staatssecretaris **De Bat**:
Als die motie er is, gaan we ernaar kijken. Ik denk dat dit in de basis een goed idee is, omdat we zien dat het mkb misschien een beetje tussen de industrie en de burgers loopt. Het is dus prima om daarnaar te kijken.

De **voorzitter**:
Gaat u verder.

Staatssecretaris **De Bat**:
Dat was het eerste blokje.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Gaat u dan vooral door met het tweede blokje. Maar niet voordat mevrouw Müller nog een vraag heeft gesteld over het eerste blokje netcongestie.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Een van de vragen die ik had, zag op het beter inzicht krijgen in het datadelen. Daar heeft de staatssecretaris schriftelijk op geantwoord. Hij verwees daarbij ook naar zijn brief over het wetgevingspakket netcongestie. In die brief zegt hij: we kijken al een beetje hoe we die data inzichtelijker kunnen krijgen. Daar straalt voor mij nog niet het tempo uit dat moet worden aangehouden, ook omdat in de brief stond: indien het nodig is, kunnen we kijken of er wettelijk iets aangepast moet worden. Volgens mij moet daar iets meer kracht en snelheid achter worden gezet, want dit is de grootste frustratie die ik van iedere bestuurder in de gemeenten en de provincies hoor.

Staatssecretaris **De Bat**:
Die frustratie hoor ik ook heel vaak. Onlangs hadden we met een van de kritieke regio's een gesprek. Dan komt die vraag en dan stel ik maar een vraag terug: benoem mij waar het klem zit, dan kunnen wij daadwerkelijk wetgeving aanpassen. Men komt nu, als het goed is, zeer binnenkort terug met de punten waar het klem zit. Dan ga ik ermee aan de slag. Hier gaat het dus echt om de vraag: welk soort wetgeving zit dan klem? Soms is het privacywetging. Dan moeten we gaan onderzoeken of we daar iets mee kunnen. Soms

ook gaat het om het gevoel dat iets niet kan, maar dan blijkt er meer te kunnen als je met elkaar het gesprek voert. Soms kun je lijsten, door ze meer te objectiveren of te abstraheren, gewoon beschikbaar stellen. Hier is dus geen sprake van onwil van onze kant, maar ik wil graag heel concreet horen waar het klem zit en waar de regelgeving schuurt. Als dat bekend is, lossen we het op.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Dat klinkt goed. Tegelijkertijd hebben we laatst een wetsvoorstel gekregen van de minister over tweerichtingscontracten. Daarin werd een passage opgenomen over het mogelijk maken van datadeling in de Energiewet. Een wettelijke grondslag kan dus meer bieden. Het is goed dat dit nu onderzocht wordt, maar ik wil dat daar toch enige haast mee gemaakt wordt. Dit is een van de dingen waarvan ik denk: het moet kunnen dat we inzicht krijgen in de wachtlijsten. Volgens mij zei de staatssecretaris laatst dat hij zelf ook geen inzicht kon hebben in de wachtlijsten. Maar als de staatsecretaris wil sturen op het verkleinen van die wachtlijsten, zou hij daar toch inzicht in moeten hebben.

Staatssecretaris **De Bat**:
Zeker. Nogmaals, daar waar we zelf een behoefte hebben, gaan we erachteraan en gaan we zoeken naar manieren om die data toch te krijgen, al die niet via wetgevingstrajecten. Voor een deel hebben we dat inmiddels in gang gezet. Daar waar dit opkomt, vragen we door. Waar zit het dan klem en hoe kunnen we dat oplossen? Soms moet ik dan terug, hè, want het kan zijn dat de netbeheerders te maken hebben met de privacywetgeving. In zo'n geval moeten we het via de Autoriteit Persoonsgegevens of anderszins oplossen. Maar bij al die vraagstukken zijn we dus echt op zoek naar hoe we het moeten oplossen.

De **voorzitter**:
Mevrouw Müller, tot slot.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Oké, ik ben enigszins gerustgesteld, maar nog niet helemaal. Ik heb ook een ambitie neergelegd en ik ben wel benieuwd hoe de staatssecretaris daarnaar kijkt. De wachtlijst groeit minder snel. Dat is het positieve nieuws, maar we zouden het nu toch eigenlijk naar nul moeten brengen. En ik denk dat als we daar de komende drie jaar vol op inzetten, we heel ver kunnen komen. Welke ambitie heeft de staatssecretaris?

Staatssecretaris **De Bat**:
We werken met een cockpit om de hele netcongestie voortdurend met externe partijen te bespreken. De industrie en de ngo's zitten daar aan tafel, net als allerlei partijen die adviseren. Daar hebben we op tafel gelegd dat binnen twee jaar de wachtlijst halveren al een enorme uitdaging is, maar daar gaan we wel voor.

De heer **Klos** (D66):
Het kabinet had een Crisiswet netcongestie aangekondigd en na een halfjaar is daarvan het eerste gedeelte naar de Kamer gekomen. Het is zelfs al in werking getreden. Maar er worden in de schriftelijke beantwoording ook nog twee extra delen aangekondigd, die in november of december naar de Raad van State en daarna naar de Kamer gaan. De eerste versnelling heeft anderhalf jaar opgeleverd in de procedures, maar we weten dat die procedures soms wel tien jaar duren. Die volgende twee stukjes: kan de staatssecretaris inschatten hoezeer die de procedures verder gaan versnellen?

Staatssecretaris **De Bat**:
Ja, maar dat is niet met een algemeen jaar te benoemen. Je moet hierbij twee dingen onderscheiden. Bij de grote 380 kV-projecten duren de bouw en de voorbereidingstijd langer en dan zul je ook zien dat het wetstraject langer is vanwege alle participatie die we verplicht moeten doen in het voortraject. Bij de kleinere projecten is dat minder en heb je

bijvoorbeeld de keuze hoelang je dingen ter inzage legt. Daar kun je wel versnellen. Bij elke traject zal het iets verschillen, maar in algemene zin gaan we echt gewoon heel veel sneller. Zo gaat het bij het eerste blok, dat we nu al hebben gedaan, inderdaad om anderhalf tot tweeënhalf jaar. Daar zit echt de grote winst. De andere grote winst zit aan de voorkant door veel sneller de locatie te kiezen en vervolgens versneld door te pakken. Dat kunnen we in de projectprocedure oplossen en dat gaan we begin volgend jaar uitrollen.

De heer **Klos** (D66):
Dat waardeer ik, maar laat ik het dan anders vragen: wat is de ambitie van het kabinet? Een versnelling met anderhalf jaar is goed nieuws, maar we zien nu vaak: tien jaar praten, twee jaar bouwen. Dus hoeveel jaar aan verkorting moet er nog bij en wat moeten die wetswijzigingen, die we het komende jaar gaan zien, wat betreft de staatssecretaris opleveren?

Staatssecretaris **De Bat**:
Het was eerst "acht jaar praten, twee jaar bouwen" en het is nu al "tien jaar praten, twee jaar bouwen"! Als we zo doorgaan, wordt het "heel lang praten en nooit meer bouwen".

De heer **Klos** (D66):
We praten hier ook al een tijdje over.

Staatssecretaris **De Bat**:
Eens. Het enige wat ik kan doen, is het nu aanpakken. We kunnen het ook meten bij de projecten die nu draaien. Maar in algemene zin moet het gewoon … De praattijd mag nooit langer zijn dan de bouwtijd. Dat is de eerste stap, zeker bij die grote projecten. Maar ik denk dat het nog sneller kan en dat zit vooral in het voortraject en in de beoordelingsprocedures daarna. Ik ga me dus niet wagen aan twee jaar of vier jaar, want dat lijkt me vreselijk ingewikkeld. Je zou dat per project moeten doen. Maar het moet en kan gewoon sneller!

De **voorzitter**:
Het verkorten van de praattijd: daar ben ik ook voor. Meneer Klos, tot slot.

De heer **Klos** (D66):
De staatssecretaris eindig met "het kan wel". Dat spreekt mij zeer aan, maar hij zegt tegelijkertijd: het praten mag niet langer duren dan het bouwen. Dan wordt het dus toch twee om twee. Toch?

Staatssecretaris **De Bat**:
U wilt mij vastpinnen op getallen. Dat mag best, maar waar het om gaat, is dat we het moeten hebben over de start van een project. Zodra we met een project starten, moet je een planning op tafel leggen. Die planning prik je met elkaar vast en vervolgens ga je je daar ook aan houden. Dat ligt echt bij ieder project anders. Als je met een project van Zaanstad naar Hollands Kroon gaat, kun je niet op voorhand zeggen dat het zes jaar gaat duren. Dat weet je gewoon niet, want je komt onderweg zó veel zaken tegen. Maar een "eenvoudig" 380 kV-station op één locatie zou echt heel veel sneller moeten kunnen. Ik wil dus graag die variëteit wel benoemen.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Ik heb even niet meer helder in welk blokje dit nou moet, want volgens mij is het blokje overig naar industrie gegaan. Maar ik heb nog een vraag over Norg en Grijpskerk openstaan. Wellicht komt de staatssecretaris er zo nog op terug, maar ik wil nu al wel alvast vragen wie de gesprekken gaat voeren met de NAM. De brief is namelijk

ondertekend door zowel de minister als de staatssecretaris. Dat is mij dus niet helemaal duidelijk.

Staatssecretaris **De Bat**:
De kans is groot dat we dat samen gaan doen, gelet op de belangen die daar spelen. En om dat even heel helder te maken: de Raad van State heeft opdracht gegeven om een beslissing over de aanvraag Norg voor het eind van het jaar definitief te hebben, dus daadwerkelijk rond te hebben, terwijl we nog een beslissing moeten nemen en dan nog de inzageperiode hebben. Dat gaan we dus al niet halen, en toch hebben we die opdracht. Dus dat is al een probleem. Wij moeten beslissen op die aanvraag en dan moet je inhoudelijk beoordelen of de aanvraag tot winning, want die ligt er, überhaupt afgewezen zou kunnen worden.

Daarom vragen wij ook om dat debat over leveringszekerheid zo snel mogelijk te hebben. Dan kunnen wij namelijk de uitkomst van dat debat, dat zeer binnenkort plaatsvindt, betrekken bij het gesprek dat wij hebben met de NAM. Als dat debat begin december is, gaan wij nu die afspraak al inplannen en dan hebben we dan ook heel snel dat gesprek. Overigens is het wel zo dat al zouden wij nu een winningsvergunning afgeven, die sowieso nog zo'n doorlooptijd heeft dat we altijd nog misschien wel meer dan een jaar hebben om alsnog tot een andere afspraak met de NAM te komen.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Ik zie het als een goede oproep om dat debat dan toch vervroegd in te plannen, en dan bedoel ik specifiek het plenaire debat. Maar als wij nu nog moeten besluiten wat we met de gasopslagen doen, een wezenlijk onderdeel van ons energiesysteem, en we door de Raad van State worden gedwongen om een beslissing te nemen, laat dat dan niet zien dat we veel eerder hadden moeten beginnen? Moet zo'n besluit dan uiteindelijk afhangen van een debat dat ikzelf heb aangevraagd? Had het kabinet dat besluit niet al veel eerder kunnen nemen?

Staatssecretaris **De Bat**:
Wij zijn van begin af aan op dit dossier direct begonnen met alles wat er ligt, en dat is gewoon ontzettend veel. Er zijn zo veel kwesties, discussies, procedures waar wij mee te maken hebben, dat we nu maar één ding kunnen doen: ook deze zo snel mogelijk afronden, zoals we een aantal andere ondertussen ook al snel hebben opgepakt. Dus wij gaan echt al heel snel in gesprek met de NAM.

De **voorzitter**:
Meneer Van den Berg, tot slot.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Daar ben ik blij om. Ik wil hier wel een toezegging vragen. Als dat gesprek met de NAM dan eenmaal heeft plaatsgevonden — wat heel goed zal zijn, want het heeft jaren geduurd — en het debat over strategisch gasbeleid ook, mag ik hier dan de toezegging vragen dat het gesprek met de NAM doorlopend gevoerd zal blijven worden? We moeten niet weer in een situatie terechtkomen waarin gesprekken met de NAM niet meer worden gevoerd.

Staatssecretaris **De Bat**:
Dan maak ik toch even een onderscheid, want ik denk dat ik de NAM wekelijks spreek en er zijn veel dossiers waar wij ergens wel een relatie hebben en ook gewoon goed met elkaar in gesprek zijn. De totale overkoepelende oplossing voor alle vraagstukken die er liggen, gaan we nooit in twee, drie maanden tijd vinden. Dat hebben voorgangers al gepoogd en als wij dat nu zouden beloven, dan beloven we iets wat we niet kunnen doen. Wat we wel doen, is die gesprekken starten in het kader van de gasleveringszekerheid,

en misschien pak je dan een onderdeel vast en kun je dat koppelen aan een groter gesprek. Daarom gaf ik namelijk aan dat we in die zin nog tijd hebben dat, al zouden we de winningsvergunning afgeven, er waarschijnlijk niet eerder wordt gewonnen dan over anderhalf jaar.

De heer **Jumelet** (CDA):
Ongeveer een jaar geleden, of bijna een jaar geleden, hebben we een debat gevoerd over netcongestie. Dat was natuurlijk nog met het vorige kabinet. Toen heb ik hier mijn eerste motie mogen indienen, en die ging over data, over inzicht in data. Inzicht in data leidt tot impact. Ik moet zeggen: als het gaat over data delen, is het natuurlijk ook van belang dat we inzicht hebben in data om uiteindelijk iets te kunnen doen — middenspanningsnet, laagspanningsnet. De conclusie was toen: dat is niet altijd duidelijk. Kan de staatssecretaris dat meenemen in zijn aanpak?

Staatssecretaris **De Bat**:
Zeker. Wat dat betreft hebben we enorm veel geleerd van de aanpak Flevoland, Gelderland, Utrecht. We zijn met hele simpele kasboeken begonnen en hebben het gebied opgedeeld in vijf delen, en per deel in het kasboek bijgehouden wat er wordt opgewekt in het gebied, wat er naar het gebied toe komt, wat de vraag is en waar de netveiligheid zit. Daar zijn gewoon getalletjes op geplakt. Die data kunnen we nu prima met elkaar beoordelen en dat doen we dan ook per kritiek deel. Dat zijn de data om dat te doen. De vraag die u stelt, hoor ik ook heel vaak van bedrijven zelf, onderling. We hebben een bedrijventerrein, we weten van elkaar op dat bedrijventerrein niet wie wat heeft. Wisten we dat wel, dan konden we, als iemand wat over heeft, via een groepscontract of anderszins proberen te delen. Daarover is nu de afspraak dat die bedrijven allemaal toe kunnen naar de aanpak van de energiehubs. Daar zitten de netbeheerders bij aan tafel, en als al die bedrijven dat ook willen, ga je met elkaar heel snel die data wel krijgen. Eigenlijk moet het initiatief dan van de bedrijven zelf komen. Dan lukt het ook gewoon. Als we zien dat dat niet voldoende van de grond komt, dan zullen we naar een wetswijziging toe moeten op dat punt.

De heer **Jumelet** (CDA):
Dank u wel voor dit antwoord. Misschien kan de staatssecretaris ook toezeggen dat hij de motie dan afdoet gelijk met de motie over data delen die vanavond ook ingediend gaat worden, want dan weten we waar we staan en wat uiteindelijk te verwachten valt wat betreft: hoe rood is rood? Daar is namelijk nog wel wat meer over te zeggen dan dat heel veel dingen niet kunnen.

Staatssecretaris **De Bat**:
Dat is helemaal waar. Ik denk dat dat bijvoorbeeld in de voortgangsbrief netcongestie kan die in het voorjaar komt, want die van het najaar is net verschenen. Daar kunnen we dit in meenemen. Dan weten we ondertussen ook hoe het zit met het eerder aanvragen en alles wat daaromheen zit. Dan kunnen we dus een heel blokje data maken waarin we dit allemaal meenemen.

De **voorzitter**:
Gaat u verder met uw betoog.

Staatssecretaris **De Bat**:
Dan ga ik nu hopelijk daadwerkelijk naar kernenergie toe. We weten dat dit ook een van de onderdelen is van de energievoorziening van de toekomst. We hebben een doel gesteld, we hebben een routekaart neergelegd en we hebben gepoogd om zowel op het gebied van de grote centrales als de SMR's zo snel mogelijk met voortgang te komen. U weet dat we nog dit jaar een locatiekeuze gaan maken. Let wel — zie ook de antwoorden op de schriftelijke vragen: daarna komt dan nog het hele proces tot een voorlopig

voorkeursalternatief. We zijn wel een land waarin het best lastig plannen is en alles dus ook heel zorgvuldig moet, maar we gaan wel dit jaar in ieder geval een locatiekeuze maken.

De **voorzitter**:
U hield al in, want de heer Vermeer kwam naar de interruptiemicrofoon voor een vraag.

De heer **Vermeer** (BBB):
Ja, over de terminologie en het managen van verwachtingen. De term "voorkeurslocatie" kan je ook opvatten als: ja, dit is de voorkeur, maar het kan ook nog wat anders worden. Kan de staatssecretaris even klip-en-klaar zeggen wat met een voorkeurslocatie bedoeld wordt en hoe anders dat is dan een zoeklocatie of wat dan ook?

Staatssecretaris **De Bat**:
Terecht. Dat is vooral belangrijk voor de mensen die het eventueel raakt. De term "voorkeurslocatie" zou pas in het voorjaar gelden. We zitten daar nu eigenlijk nog voor, namelijk: waar in Nederland gaan we überhaupt zoeken, Groningen of Zeeland? Wij hebben afgesproken dat we vanaf het moment dat we hebben gezegd dat het Groningen of Zeeland wordt, dan ook gelijk het proces starten met de mensen: "Wat wilt u? Hoe kunnen we u helpen? Wilt u verkopen, dan gaan we dat nu regelen." Anders ga je mensen nog heel lang aan het lijntje houden en dan maak je de onrust alleen maar groter. Daarvan hebben we gezegd dat we dat niet kunnen maken. Daar is het te groot voor. Dat proces gaan we dus ook gelijk op een goede manier in gang zetten.

De heer **Vermeer** (BBB):
Als de staatssecretaris de vraag stelt "wat wilt u?", dan bedoelt hij niet "wilt u het wel of niet?", maar dan bedoelt de staatssecretaris: wat wilt u, gegeven de situatie, dat we hier gaan doen?

Staatssecretaris **De Bat**:
Exact. Dat doen we natuurlijk op een heleboel momenten, want we gaan ook met grote verbindingen het land door, met 380kV-stations van 40 hectare, dus dat maken we vaker mee. In dit specifieke geval, gelet op de impact, zullen we dan ook direct proberen de mensen zo goed mogelijk te ontzorgen, wat niet kan in de zin van alles wat dat met mensen doet. Dat beseffen wij heel goed. Dat vraagt dus ontzettend veel zorgvuldigheid.

De heer **Vermeer** (BBB):
Ik wil ook een dringende oproep doen aan het kabinet, aan de staatssecretaris, om het niet te doen zoals gebeurd is bij TenneT in de omgeving Moerdijk, dat brieven op een ander moment bezorgd zijn dan men dacht en zo. Mijn oproep is dus dat het uitermate zorgvuldig gaat en bovenal dat de terminologie klip-en-klaar is en geen ambtenarentaal, met alle respect voor de ambtenaren, maar dat er gewoon in eenvoudige bewoordingen staat: wij gaan dit hier doen; daar is geen discussie over, maar we willen het met u hebben over wat dit voor u betekent. Anders gaat dat weer helemaal fout.

Staatssecretaris **De Bat**:
Eens.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Ik ben toch wel benieuwd hoe de staatssecretaris kijkt naar de ereschuld aan de Groningers, want in de parlementaire enquête hebben we natuurlijk afgesproken dat het belang van de Groningers vooropstaat. Er zijn ook duidelijke afspraken gemaakt in Nij Begun, over de energietransitie. De plannen voor die kerncentrale doorkruisen die plannen wel. Hoe kijkt de staatssecretaris daarnaar?

Staatssecretaris **De Bat**:
Dit hebben we in het commissiedebat Kernenergie ook met elkaar gewisseld. Dit is een ingewikkeld vraagstuk. Dat zullen we in het kabinet moeten wegen op het moment dat we alle informatie voorhanden hebben. Dan weegt dit als onderdeel van het totale vraagstuk enorm zwaar mee.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Iets wat natuurlijk niet helpt, zijn de informatiesessies die de afgelopen tijd hebben plaatsgevonden in de provincie. Als ik de verhalen hoor, was het erg chaotisch en was er weinig plek voor de vragen en zorgen van de inwoners. Hoe denkt de staatssecretaris dat dit soort sessies helpen en bijdragen aan het draagvlak in Groningen?

Staatssecretaris **De Bat**:
We proberen in dit project zo goed mogelijk overal dezelfde soort informatie te delen. We hebben dus informatiesessies gehad in Groningen, in Zeeland en zelfs in Vlaanderen, vanwege de verplichtingen die we hebben in relatie tot de mogelijke bouw daar. Het beste is als je dat helemaal samen met de regio kunt doen. In Groningen hebben we daar iets meer zelf de lead in moeten nemen. Dat is helemaal niet erg. We hebben die avond geconstateerd dat de ruimte te beperkt was. De opkomst was hoger dan op basis van de van de vorige keer was ingeschat. Er was ook nog wat meer aan de hand vanwege andere zaken in de omgeving. Daar hebben we met de wethouder over gesproken. We hebben gezegd: als we weer een keer langskomen, hebben we een grotere zaal nodig en gaan we het gewoon op die manier weer oppakken.

De **voorzitter**:
Mevrouw Van Oosterhout, tot slot.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Waarom zijn die zalen te klein? Dat komt omdat er zo ontzettend veel zorgen leven en die zorgen leven niet alleen Groningen. Die zorgen leven ook in Zeeland. Er is geen draagvlak. Kan de staatssecretaris zeggen dat een mogelijke uitkomst in de brief zou kunnen zijn dat er zowel geen grote kerncentrales komen in Zeeland als in Groningen?

Staatssecretaris **De Bat**:
We gaan een locatiekeuze maken en dat betekent dat er twee grote kerncentrales komen in Nederland, maar we zitten wel aan de voorkant van het proces. We gaan nu het proces in en we zullen die keuze maken. Waar het gaat om draagvlak, moet je denk ik goed onderscheiden om wat voor draagvlak het gaat. Je hebt draagvlak van mensen die voor of tegen kernenergie zijn en je hebt mensen die zich grote zorgen maken om een enorm groot project in hun achtertuin. Dat zijn twee verschillende dingen, die allebei aandacht behoeven. Dat laatste, een groot project in je achtertuin, raakt iemand meer en daar zullen we dus ook ontzettend zorgvuldig in proberen te opereren.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Allereerst complimenten aan de staatssecretaris. JA21 pleit al langere tijd voor het versnellen van de kernenergieambitie en de staatssecretaris heeft dat verwoord in de routekaart voor 2050. Er wordt nu gesproken over Groningen, Terneuzen of Zeeland an sich. Is het niet zo dat dat hoe dan ook op enig moment toch wel ter sprake komt, omdat we het juist in spoor 2 gaan hebben over verdere opschaling? Dus is het niet gewoon nu bijvoorbeeld in Terneuzen of op een andere locatie en de volgende keer in Groningen?

Staatssecretaris **De Bat**:
Dat was is een vraag die de heer Klos ook ongeveer gesteld heeft. We komen dus in december met een brief waarin we de voorkeur voor een locatie weergeven en ook een doorkijk zullen geven naar het vervolg, want dat is er ook nog. Dat zal ook afhangen van

redenen waarom een locatie wel of niet kan. In die brief zullen we dan ook aangeven hoe we met dat vervolg en ook de afgevallen locatie omgaan.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Zou het niet simpelweg verstandig zijn als we niet alleen maar op Groningen en Terneuzen inzetten, maar in de toekomst kijken naar allebei en wellicht ook naar de Maasvlakte als we iets minder wind zouden doen of Borssele, dat we op meerdere locaties aan de slag gaan in plaats van dat we ons zo focussen op één locatie? Is het niet gewoon een kwestie van en-en-en in plaats van van of-of-of?

Staatssecretaris **De Bat**:
Als we de ambities waar willen maken, zullen we de zoektocht naar locaties voort moeten zetten. Dat doen we ook in het Programma Energiehoofdstructuur II, dat ik net al noemde. Daarin kijken we weer een keer wat er kan in dit land, waar nog plek is en hoe je het in zou kunnen passen. Dat is alleen nog maar een beeldvorming. Dat is nog niet heel gericht, maar het geeft wel weer welke mogelijkheden er zijn en wat dan de randvoorwaarden zijn die daarbij horen. Vervolgens — dat is een van de vragen die ik ook nog wil beantwoorden — moeten we wel proberen om te versnellen. Een van de vragen was: zou je dan niet alvast met provincies kunnen samenwerken? Ik denk dat dat heel goed kan. We hebben met de provincie Gelderland, gedeputeerde Mol en de wethouder in Neder-Betuwe, heel goed contact om te kijken of we niet toch op een plek alvast met een projectprocedure kunnen beginnen, hoe we dat kunnen vormgeven, om niet helemaal het hele proces van die zoektocht naar alle locaties door te lopen. Daar kom ik in de brief over de versnellingsagenda die we zullen sturen op terug.

De **voorzitter**:
Dan meneer Dijk. Ik dacht dat u er drie had gehad, meneer Van den Berg. Nou, u zal het vast beter weten. Meneer Van den Berg.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Ik weet het heel zeker. Kan de staatssecretaris niet alsnog beloven dat we hoewel we nu in eerste instantie een keuze moeten maken — daar sta ik achter — in de toekomst in spoor 2 alsnog voor een andere locatie kunnen gaan voor extra uitbreiding? Sluit de staatssecretaris niet uit dat het zowel Terneuzen als Groningen kan worden?

Staatssecretaris **De Bat**:
Daar heb ik ook in het commissiedebat al op geantwoord dat dat afhangt van de redenen waarom een locatie afvalt. Als een locatie afvalt omdat het niet kan, valt die af en kan die ook niet in een vervolgprocedure nog aan bod komen. Dat hangt dus af van de besluitvorming die we gaan doen.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Ik merk dat de staatssecretaris blijft volhouden dat Groningen een optie is.

Staatssecretaris **De Bat**:
Ja. Ik heb daar een maand geleden in het commissiedebat op geantwoord en dat antwoord is niet veranderd.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Ik vind dat heel stuitend, omdat we aan de ene kant een minister zien die over de gaswinning in Groningen zeer terecht "daar ging gas boven Groningers" zegt, maar we hier vervolgens een staatssecretaris zien die een verhaal staat te houden waarin kernenergie boven Groningers gaat. Begrijpt u het niet? Snapt u het idee niet helemaal? Mensen willen het gewoon niet. Daarom zijn die bijeenkomsten zo drukbezocht. Mensen

zijn door uw kabinet en door uw voorgangers constant besodemieterd. Nu zeggen Groningers: ga eens even weg met je gekke plannetjes.

De **voorzitter**:
Uw vraag?

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Snapt u het niet? Wat is er dan voor nodig om te zorgen dat Groningers, en anders zijn het Zeeuwen, u in dit verband moeten overtuigen van het feit …

De **voorzitter**:
Meneer Dijk, uw vraag is duidelijk.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
… dat u met dit soort plannen even iets anders moet gaan doen?

Staatssecretaris **De Bat**:
Ik heb net, in antwoord op een eerdere vraag, al geschetst dat je dat draagvlak echt moet scheiden in twee aparte vragen. Je hebt mensen die voor of tegen kernenergie zijn; dat is een meer ideologisch debat en daar kun je met elkaar heel lang over doen. Nederland heeft ervoor gekozen om verder aan de slag te gaan met kernenergie. Dit kabinet werkt dat verder uit. Dat vraagt om een locatie. Dan kom je uiteindelijk op een plek terecht. Alle bezwaren rondom Groningen zijn bekend en die wegen we mee, maar als we grote kerncentrales willen bouwen, moeten we wel een locatie kunnen vinden.

De **voorzitter**:
Meneer Dijk, tot slot.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Uw voorgangers, bestuurders, zeg ik tegen de staatssecretaris, kwamen ook met dit soort verhalen. Het was premier Rutte die zei: misschien moeten we een kerncentrale in Groningen gaan doen. Vervolgens trok hij terecht zijn keutel in en zei: nee, dat gaan we echt niet doen. Nu komt dat toch iedere keer weer op tafel. Ik herhaal dus mijn vraag: wanneer leren jullie eens een keer om te luisteren naar mensen? Het klinkt namelijk inderdaad heel mooi, hè, zo'n kerncentrale: ergens een fabriek neerzetten waar onbeperkt energie uit komt. Maar jullie hebben niet eens geld gereserveerd voor het afval.

Staatssecretaris **De Bat**:
Dat laatste klopt niet, want er is in Nederland nu eenmaal een wet, de Kernenergiewet, die gewoon regelt dat iedere producent zelf alle middelen en alle kosten voor het afval moet dragen. Dat onderdeel is dus gezekerd. Nou, dat is echt zo, meneer Dijk. Dat is gezekerd, dus daar hoeven we ons in die zin geen zorgen om te maken. Tegelijkertijd is het wel zo dat je voor het afval programma's moet ontwikkelen, en dat is ook de reden dat het vorige kabinet de zoektocht naar de eindberging al naar voren heeft gehaald. Daar wordt nu al in geïnvesteerd, om daar op die manier ook tijdig mee aan de slag te zijn. Tot die tijd is kernafval op een hele goede manier te borgen. En of we niet leren? Wij gaan aan de slag met de weging. Ik heb u al gezegd dat we daar alles dat u noemt en ook de sentimenten die spelen, zeker in meenemen. Daar nemen we de komende maand een beslissing in.

De **voorzitter**:
Gaat u verder met uw betoog.

Staatssecretaris **De Bat**:
De heer Klos vroeg of we de ontwikkelaars ondersteunen om tot voorspelbare

vergunningverlening te komen. Dat heeft, zoals ik net al zei, ook te maken met het zoeken naar een locatie waar je misschien versneld aan de slag kan. Daar komen we op terug in de versnellingsagenda. Uiteindelijk zullen we ergens een keuze moeten maken voor locaties, maar ook voor ontwikkelaars. Er zijn misschien wel honderden initiatieven die aankloppen, maar je wilt ook niet met te veel verschillende modellen met te veel verschillende reactoren werken. Je moet namelijk wel een brandstofketen en een afvalketen ontwikkelen, bijvoorbeeld. We moeten dus kiezen en dat gaan we via de versnellingsagenda ook doen. Daar zullen we u dus nog dit jaar over informeren.

Mevrouw Müller vroeg onder andere naar Neder-Betuwe; daar heb ik op geantwoord.

Meneer Vermeer vroeg of het grotere plan, het originele plan, ondertussen niet achterhaald is en of SMR's niet een slimmer energiesysteem zouden kunnen zijn. Wij denken dat het en-en is. Dat heeft ermee te maken dat de grote kerncentrales, de generatie III, een bekend systeem zijn, een bekende techniek, die je ook nu kunt uitrollen. Ik ben een enorm voorstander van de SMR's, al jarenlang. We denken ook dat dat heel snel kan. Desondanks zien we dat ontwikkelaars niet denken dat de eerste al voor 2035 afgerond is. Dat betekent dus dat die ontwikkeling tijd nodig heeft. We zullen die ontwikkeling zeker volgen. Daarom doen we en-en.

Gezondheid, voorzitter!

De **voorzitter**:
Ik moest niezen. Excuus.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Ik hoor de staatssecretaris heel goed. Hij gaf in een interruptiedebat met de heer Van den Berg een kort antwoord op de vraag over Neder-Betuwe en de provincie. Ik vind dit een perfect voorbeeld waarbij de seinen qua draagvlak redelijk op groen staan. Gaat het Rijk actief aan de slag om met hen te kijken hoe er snel tot een locatie gekomen kan worden, zodat we de vervolgstappen, die nog even zullen duren, zo snel mogelijk kunnen nemen?

Staatssecretaris **De Bat**:
Zeker. Ik spreek gedeputeerde Mol hier heel vaak over. Dat zal ik ook blijven doen.

De heer **Vermeer** (BBB):
Gaat de staatssecretaris nog iets zeggen over mijn vragen over de bemoeienis van het Rijk bij die provinciale en lokale projecten?

Staatssecretaris **De Bat**:
Ja, dat wilde ik nu gaan doen. Dat was namelijk het vervolg. Aan de ene kant wil je een goed landelijk kader schetsen. We hebben ook een marktconsultatie gedaan. Die komt mee met de brief over de versnellingsagenda. In die versnellingsagenda zullen we weergeven dat er bij de private partijen echt nog niet zomaar een-twee-drie heel veel enthousiasme is om dit zelf op te pakken. Het Rijk zal dus ergens nodig zijn. De gesprekken met onder andere Gelderland en Neder-Betuwe leveren op dat ze ons echt niet weg willen duwen en zeggen: we doen het zelf wel. Nee, ze willen juist samenwerken met het Rijk. Die handschoen pakken we graag op. We gaan niet opleggen wat wij willen, maar we zoeken naar een samenwerking waarin we zo snel mogelijk tot realisatie kunnen komen. Dat geldt ook voor andere plekken, waar we wat mij betreft dezelfde werkwijze gaan hanteren.

De heer **Vermeer** (BBB):
Ik interpreteer dat als volgt. Als lokale en provinciale bestuurders dit anders ervaren dan de staatssecretaris, dan moeten ze zich direct melden. Het is namelijk niet de bedoeling

dat het Rijk dit overneemt of allerlei barrières opwerpt. Het is precies zoals ik vroeg: de bemoeienis van het Rijk moet leiden tot versnelling en zekerheid, en niet tot vertraging.

Staatssecretaris **De Bat**:
Zeker, dat moet sowieso altijd ons handelen zijn, proberen te versnellen. Maar dan wel realistisch. Wij krijgen natuurlijk heel veel gemeentes langs die met een initiatief rondlopen. Dan is wel heel belangrijk: heb je een locatie, heb je een financier, weet je ook al ongeveer welk type technologie je nodig denkt te hebben? Dan is Gelderland een voorbeeld waaraan al veel is gewerkt. Dat soort voorbeelden hebben we dan nodig. Heel eerlijk: we kunnen de komende jaren echt niet tien initiatieven gaan ondersteunen. Dat is te veel. We moeten dus kiezen met elkaar hoe we het snelst tot de realisatie van een of twee komen en dan verder uitrollen. Dan heb je nog even het verschil tussen de SMR's en de nog kleinere AMR's.

De **voorzitter**:
Meneer Vermeer, tot slot.

De heer **Vermeer** (BBB):
Ik vroeg het eigenlijk wat concreter, want ons bereiken signalen dat als het Rijk erbij betrokken is, het Rijk het over wil nemen, in plaats van alleen maar ondersteunen. Wij vragen niet om meer ondersteuning, we vragen eigenlijk om minder bemoeienis en om alleen een faciliterende rol.

Staatssecretaris **De Bat**:
Ik ben heel benieuwd waar de vraag vandaan komt, want over het algemeen horen we juist — we hebben onder andere een bevoegdgezagdiscussie gehad — dat men het liefst heeft dat wij dat blijven. Laten we dat even bilateraal doen, zodat ik weet waar ik eventueel het gesprek aan moet gaan.

De **voorzitter**:
Gaat u verder met uw betoog.

Staatssecretaris **De Bat**:
Ik denk dat ik de vragen over kernenergie wel beantwoord heb.

De **voorzitter**:
Gaat u dan verder met het laatste blokje: industrie/overig. Maar niet voordat mevrouw Müller u een vraag heeft gesteld.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Ik heb gevraagd naar de 200 miljoen. Hoe snel wordt duidelijk wat de voorwaarden daarvoor zijn, zodat partijen weten wat het vervolg is?

Staatssecretaris **De Bat**:
Zo snel mogelijk. Het is een Europese regeling. Voor een deel hebben we die te volgen, maar voor zover ik weet, hebben we heel goed contact met partijen die denken te kunnen gaan aanvragen om op die manier zo snel mogelijk het geld op de goede plek te krijgen, zodat het ook past in het investeringsritme van die partijen die denken hiermee aan de slag te kunnen.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Oké, ik ben heel blij om dat te horen. Een andere vraag in mijn inbreng ging over de locatie voor een eerste AMR of in ieder geval een AMR. Ik noemde Borssele, omdat daar alle positieve dingen aanwezig zijn: infrastructuur, kennis en draagvlak. Gaat de

staatssecretaris in gesprek met Zeeland en de gemeente om te kijken wat daar mogelijk is?

Staatssecretaris **De Bat**:
Zeker, ook die gesprekken voeren we. Uiteindelijk kiest een organisatie wel zelf waar ze denken dat het het beste past. Daar moet je ook respect voor hebben. Maar we voeren die gesprekken zeker.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
We hebben het hier ook over draagvlak voor kerncentrales. De staatssecretaris deed heel makkelijk over Zeeland, alsof daar wel draagvlak zou zijn. Er ligt een aangenomen motie van de Provinciale Staten waarin heel duidelijk staat dat er geen kerncentrales moeten komen in de Paulinapolder. Hoe reflecteert de staatssecretaris daarop?

Staatssecretaris **De Bat**:
Die motie kennen wij, vanzelfsprekend. In ieder geval geeft die motie ook weer dat er wel degelijk ruimte is voor kernenergie op andere locaties. Maar dat moet dan wel kunnen, en dat gesprek zullen we moeten voeren.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Maar dat was natuurlijk niet een van de twee opties die uit dat TenneT-onderzoek kwamen.

Staatssecretaris **De Bat**:
Het TenneT-onderzoek wijst geen locatie aan. Het TenneT-onderzoek gaat over het net in Zeeland, het bredere net dat vol zit. Dat wijst geen locatie aan, bijvoorbeeld Terneuzen; het zegt niet waar wel of niet. Dat zal afhangen van het ruimtebeslag dat er is.

De **voorzitter**:
Mevrouw Van Oosterhout, tot slot.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Sluit de staatssecretaris de Paulinapolder dan uit als locatie, gezien deze motie die is aangenomen in de Provinciale Staten?

Staatssecretaris **De Bat**:
Nee, dat kan ik niet, omdat de Paulinapolder in de projectprocedure zit en net als Groningen op voorhand niet uitgesloten wordt.

De **voorzitter**:
Gaat u verder met het volgende blokje: industrie/overig.

Staatssecretaris **De Bat**:
Ja, voorzitter, dat zal ik zeker doen. Er is over industrie al heel veel gezegd, ook over de toch wel ingewikkelde opdracht die we hebben om te verduurzamen. Ik zal daar vooral van zeggen dat we met de clusteraanpak die we hebben — zowel met de industrieclusters die we in Nederland kennen als met wat "cluster 6" heet, dus de verzameling van grotere bedrijven die door het land verspreid zitten — proberen te komen tot goede plannen, plannen waarmee de clusters zelf denken te kunnen verduurzamen richting 2050. Dan gaat het over wat daarvoor nodig is qua infrastructurele voorwaarden, maar ook over hoe investeringsruimte gemaakt kan worden en wat er verder aan afspraken nodig is. De eerste clusterplannen zijn ondertussen bekend bij ons en we hopen dat alle clusters dat de komende tijd gaan doen, waardoor we ook aan die kant van het spectrum … We hebben een aanbodkant van energie en we hebben een vraagkant nodig die heel duidelijk doordacht is en die moeten bij elkaar gebracht worden. Dat zal

tussen nu en volgend jaar zomer een heleboel informatie opleveren die we kunnen benutten om bij de besluitvorming over de totale klimaatplannen goede beslissingen te kunnen nemen.

Voorzitter. Daar zijn een paar vragen over. De heer Van den Berg vroeg juist ook om coördinatie hierop. We hebben besloten om die clusteraanpak uit te rollen, om in ieder geval overal daadwerkelijk te kunnen zijn. De industrieclusters willen ook samenwerken. Het moeilijkste is dan toch cluster 6, omdat dat zo verspreid is. Dan komen ook al die bekende voorbeelden langs van bedrijven die het moeilijk hebben. Daarbij wil je heel graag helpen, maar je moet soms ook zoeken wat je überhaupt kunt doen als overheid, binnen het totale kader en de financiële mogelijkheden die we hebben. Dat is echt niet zo makkelijk. Er zullen dus ook industrieën verdwijnen. Dat is iets wat we met z'n allen proberen te voorkomen, maar wat gewoon zal gebeuren, ook door autonome ontwikkelingen. Daarbij is het heel erg van belang om in beeld te brengen welke industrie voor Nederland zo cruciaal is dat je die in ieder geval wilt behouden en daar misschien zelfs meer middelen voor over zou hebben. Het mooie is dat de SER dit voorjaar met een industrierapport komt waarin ook voor een groot deel hiernaar gekeken zal worden. Dat geeft ons hopelijk houvast om daarna goede beslissingen te nemen.

De **voorzitter**:
Gaat u verder.

Staatssecretaris **De Bat**:
Ja, ik ga door. Dan is er nog een vraag van de heer Jumelet, maar ik zie dat ik die al beantwoord heb.

Ik dacht dat ik twee amendementen had. Dan zou ik die willen appreciëren.

De **voorzitter**:
U begint met de beantwoording van de amendementen. Ik zie dat er eerst nog een interruptie is van de heer Van den Berg, en misschien nog wel meerdere.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Ik maak me wel wat zorgen als ik de staatssecretaris hier de beantwoording hoor doen, want hij zei: "Er zullen bedrijven uit Nederland gaan verdwijnen. Tegelijkertijd willen we ook inzichtelijk maken welke bedrijven zo cruciaal zijn voor Nederland dat je die niet kwijt zou willen raken." Hebben wij voldoende inzicht in die hele verwevenheid in de industrie? Ik gaf het voorbeeld van een bedrijf als Nyrstar, dat zinklegeringen produceert, dat weer verbonden is aan roestvast staal. Dat is allemaal met elkaar verweven, soms met hele kleine bedrijven. Hebben we dat inzichtelijk?

Staatssecretaris **De Bat**:
Dat hebben we niet honderd procent inzichtelijk. Dat proberen we natuurlijk wel zo snel mogelijk inzichtelijk te maken, zodra vragen bij ons komen. Dat doen we dan ook heel graag samen met de regionale en lokale overheden. Bedrijven hebben altijd op meer manieren impact. Het zijn bedrijven die iets toevoegen aan ons bruto nationaal product, aan onze totale belastingopbrengsten en hopelijk ook aan materialen die eruit komen, maar die ook lokaal ontzettend belangrijk zijn, in gemeenschappen. Al die zaken moet je met elkaar wegen. Op dit moment lopen we wel een klein beetje achter alles aan, omdat we nu eenmaal geconfronteerd worden met, soms ook onverwachte, ontwikkelingen op de elektriciteitsmarkten. Dat zijn allemaal ingewikkelde vragen. We zijn met heel veel van die bedrijven in gesprek. We proberen al die bedrijven te helpen, maar er zit een grens aan wat we kunnen als overheid. Dat is altijd erg ingewikkeld.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Dat is zeker ingewikkeld. Ik heb ook begrip voor die situatie. Hoor ik nou de staatssecretaris zeggen dat we vooral ook moeten kijken of ze Europees cruciaal zijn? Nyrstar specifiek zit namelijk vlak bij de grens met België. 30 kilometer verderop zit een andere vestiging, in België. Begrijp ik dan goed dat het in dat geval ook gewoon zou kunnen eindigen met dat zij 30 kilometer verderop hun boeltje gaan neerzetten, dat Nederland het dan kwijtraakt, maar dat Europa alsnog gediend is? Zou dat kunnen?

Staatssecretaris **De Bat**:
Laten we hopen dat we met elkaar genoeg argumenten kunnen vinden waarom dat niet de einduitkomst is. Daar werken we hard aan, ook samen met de medeoverheden en het bedrijf.

De heer **Jumelet** (CDA):
Ik wil nog twee punten maken, allereerst als het gaat om de locatie van de kolencentrales. We weten dat het in 2030 eindigt voor de kolencentrales. Ik heb in mijn bijdrage gisteren ook gevraagd om toch ook wat duiding te krijgen op die locaties. Die zijn er nou eenmaal en daar is denk ik heel veel infrastructuur omheen. Kan de staatssecretaris daar nog eens op ingaan met betrekking tot de mogelijkheden die er zijn en of die gesprekken over wat er mogelijk is op dit moment ook aan de gang zijn?

Staatssecretaris **De Bat**:
Die gesprekken worden wel gevoerd, maar uiteindelijk is dat ook een gesprek van eigenaren zelf. Welke ambitie hebben ze zelf, waar willen ze heen en, vooral ook, hoe kunnen ze in een nieuwe situatie alsnog bijdragen aan de vraagstukken, bijvoorbeeld elektriciteitsproductie of anderszins, die we hebben? Dus die gesprekken worden wel gevoerd, maar hebben nog niet die diepgang dat we nu al kunnen melden dat we al precies weten waar we heen willen. Maar het zijn natuurlijk vaak locaties die juist zeer waardevol zijn in de industrieclusters.

De heer **Jumelet** (CDA):
Daar ben ik het van harte mee eens. Het gaat in Nederland om schaarse ruimte. Vervolgens zien we toch hele bijzondere plekken, waar de infrastructuur al ligt, waarvan je zou moeten zeggen dat ze van nationaal belang zijn. Ik zou de staatssecretaris willen oproepen daar iets actiever op te zijn. Ik ga naar mijn tweede punt. Dit was namelijk geen vraag, maar een oproep. Mag dat, voorzitter?

De **voorzitter**:
Het valt wel binnen het blokje van 30 seconden.

De heer **Jumelet** (CDA):
Ik zal heel snel praten. Ik heb gevraagd om aanvullende mogelijkheden wat betreft ijzerpoeder. Over die innovatie heb ik net ook iets gevraagd aan de minister. In de schriftelijke beantwoording zien we dat er eigenlijk geen mogelijkheden zijn. Dat vind ik zeer betreurenswaardig. Kan de staatssecretaris daarop reflecteren?

Staatssecretaris **De Bat**:
Dat had ik beloofd en dat moet ik dan ook doen, dus bij dezen. We kennen ijzerpoeder als een van de vele oplossingen die bij ons langskomen voor opslag en als een hele kansrijke optie. Wij zullen zo snel mogelijk uitpuzzelen waarom die niet past in de regelingen die we kennen, waar andere wel in passen. Dat zullen we dus zo snel mogelijk doen, zodat we kunnen zien of het niet alsnog meekan in een bestaande regeling. Dat is toch vaak de snelste route naar middelen. Er is ook een hele batterij ontwikkelingen die met Europese regelingen mee kan doen. Ik doe de toezegging dat we heel snel uitzoeken hoe we het inpasbaar kunnen maken.

De **voorzitter**:
U heeft een toezegging.

De heer **Jumelet** (CDA):
Jazeker, die wilde ik nog even bevestigen. Dank u wel daarvoor. Het gaat er ook om dat bestaande bedrijven die er al mee werken op dit moment aangeven dat ze wat betreft financiering tegen de lamp gaan lopen, want ze kunnen straks niet verder. Ik hoor de toezegging van de staatssecretaris. Ik ga ervan uit dat hij in ieder geval voor het einde van het jaar ook al contact met ze heeft, om te kijken wat er dan mogelijk is.

Staatssecretaris **De Bat**:
Voor het einde van het jaar hoort u daarvan.

De **voorzitter**:
Hij komt op de toezeggingenlijst.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):
Ik heb nog wat vragen doorgaand op het punt over kolencentrales dat collega Jumelet aan de orde stelde. We maken ons steeds meer zorgen over leveringszekerheid. Een capaciteitsmechanisme hebben we nog steeds niet. De staatssecretaris zei net: we zijn in gesprek. Maar wat is de inzet precies? Is de inzet om biomassa weer in genade aan te nemen of is de inzet iets anders? Ik ben een beetje op zoek naar wat de inzet van het kabinet is wat betreft een goede energiemix, ook na 2030.

Staatssecretaris **De Bat**:
Minister Van Veldhoven zegt weleens: je moet het niet hebben over kolencentrales, maar over centrales. Ik denk dat dat een goede term is. Daarmee kun je uitstralen dat je de centrale als een plek in een industriecluster ziet waar je iets mee kan. Die zoektocht doen we. Hoe kunnen we in de totale clusteraanpak de centrale benutten om daadwerkelijk het energiesysteem op orde te brengen? Dat kan op allerlei manieren.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):
Dat weet ik. Ik ben blij dat het kabinet er op die manier naar wil kijken. Ik ben wel benieuwd wanneer dat tot een conclusie gaat leiden. Het is inderdaad een ragfijn samenspel tussen marktpartijen en overheid. Ik wil mijn tweede interruptie gelijk benutten. We zijn pas samen op bezoek geweest bij Delta21, althans, bij een uitkijktoren op de plek waar die zou moeten komen te liggen. Het is een prachtig initiatief met meerwaarde voor het energiesysteem, waterveiligheid, zoetwatervoorzieningen, natuur, alles. Alleen Natura 2000 is de grote showstopper. Is de staatssecretaris nog verder gevorderd in zijn denken wat betreft: het kan toch niet zo zijn dat we ons land laten lamleggen doordat we ooit gebieden hebben aangewezen als Vogel- en Habitatrichtlijn-gebied?

Staatssecretaris **De Bat**:
Daar zou je een hele mooie discussie over kunnen voeren. Laat ik het houden bij de toezegging die u al had van onze voorganger. Die heb ik in september direct opgepakt, namelijk het uitvoeren van het onderzoek naar dit project. Als het goed is, kunnen we dat onderzoek in het voorjaar opleveren. Dan kunnen we het gesprek voeren. Dat gaat niet alleen over hoe het zit met de Natura 2000-richtlijnen — ter plekke werden er best al wat oplossingen voor bedacht — maar ook over hoe het project überhaupt rendabel te maken is. Dit voorjaar krijgt u daar meer informatie over.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):
Daar dank ik de staatssecretaris voor. Ik ga graag met hem in gesprek. Volgens mij moeten we dat dan ook verbreden naar IenW en LVVN, want iedereen heeft daarin een verantwoordelijkheid. Dat is de staatssecretaris met mij eens; dat weet ik.

Nog even terug naar de vraag die ik net stelde. Wanneer gaat dat open gesprek over de centrale in dat systeem, in dat gebied, tot een conclusie leiden? Wanneer kunnen wij daar meer over verwachten? Af en toe word ik namelijk wel een beetje zenuwachtig. Dan denk ik: oei, het strategische gasbeleid stelt nog niet zo veel voor. We hebben een gigantische importkloof en geopolitieke onzekerheid, maar tegelijkertijd hebben we allemaal data staan en stoppen er kolencentrales. We moeten op een gegeven moment conclusies trekken en handelen.

Staatssecretaris **De Bat**:
Voor een deel zal dat al zijn in de clusterplannen die gemaakt worden. Dan wil je namelijk ook perspectief hebben op de beschikbare assets. Daar zal het dus in terugkomen. Bij sommige gevallen zal het ook een langer gesprek vragen over de vraag hoe je überhaupt een centrale weer nuttig gaat benutten. Ik vind het lastig daar een datum op te plakken, maar die clusterplannen komen successievelijk in het komende jaar al.

De **voorzitter**:
Meneer Van den Berg, zullen we afspreken dat dit de laatste interruptie is? We moeten namelijk echt naar de appreciatie van de amendementen, want ergens vanavond moeten we ook nog eten, denk ik.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Zeker, voorzitter; ik lust wel een hapje. Het was eigenlijk een nabrander. Ik was hem vergeten bij het blokje kernenergie, dus met uw toestemming stel ik de vraag nu, voorzitter.

Ik wilde de staatssecretaris nog bedanken voor de brief die ik heb ontvangen over NRG PALLAS en het belang van NRG PALLAS in ons nucleair ecosysteem. Ik snap dat de staatssecretaris nog meer tijd nodig om verder te verkennen hoe het kan bijdragen aan het systeem, maar is het dan geen goed idee om in de tussentijd een soort van bijdrage vast te stellen voor NRG PALLAS, zodat we in de tussentijd ook kunnen bijdragen aan opleiding en kennis voor het systeem?

Staatssecretaris **De Bat**:
Dat is wel echt een enorme vernauwing van het vraagstuk dat op tafel ligt. Er liggen op dit vlak heel veel vraagstukken op tafel. We stellen een aantal regelingen open, waar ook NRG PALLAS aan mee kan doen. We hebben heel goed contact met ze. Als het echt heel erg zou gaan knellen bij hen, dan weet ik zeker dat we daar ook weer een oplossing voor vinden, want we zien dat ze naast bijvoorbeeld COVRA of andere organisaties die bijdragen aan het geheel van de ontwikkeling, gewoon essentieel zijn. Voor een deel is dat natuurlijk ook nog eens samen met onze collega's van VWS, want ook daar hebben ze een belangrijke relatie mee.

De **voorzitter**:
Gaat u verder met de appreciatie van de twee amendementen.

Staatssecretaris **De Bat**:
Ik heb er drie, als het goed is, voorzitter. Mag dat?

De **voorzitter**:
O, drie. Ja, hoor, dat mag.

Staatssecretaris **De Bat**:
Het amendement op stuk nr. 4 (37020-M) is een amendement van mevrouw Teunissen om, kort gezegd, alle middelen voor kerncentrales in het Klimaatfonds anders te gaan

inzetten. U kunt zich voorstellen, gelet op wat ik zojuist allemaal heb toegelicht, dat dat ontraden wordt.

Het amendement op stuk nr. 8 (37020-XXIII), over IPCEI Kernenergie, is van de heer Flach en de heer Van den Berg. Mag ik vragen daar schriftelijk op terug te komen? Ik heb namelijk even wat denktijd nodig voor hoe dat uit kan pakken. Het is sympathiek, maar ik wil even checken of de bredere vraag die er ligt wat betreft kernenergie, daarin te passen is. Het zou namelijk ook zonde zijn als we nu geld wegzetten dat we eigenlijk nodig hadden voor iets anders. Als ik er schriftelijk op terug mag komen, dan kunnen we wellicht nog ergens een brug maken.

De **voorzitter**:
Ik zie geknik bij de heren. U komt daar schriftelijk op terug.

Staatssecretaris **De Bat**:
Heel goed.

Dan heb ik hier nog het amendement op stuk nr. 9 (37020-XXIII), over Flex-e XL. Dat is een regeling om meer flexibiliteit richting de industrie te brengen, een flexibel arrangement in een XL-variant. Dat klinkt allemaal ontzettend technisch en leuk, maar volgens mij helpt het om het netcongestievraagstuk en alles wat daaromheen zit, op te lossen. Dat amendement kan wat ons betreft oordeel Kamer krijgen.

De **voorzitter**:
Dat was het amendement op stuk nr. 9 (37020-XXIII). Dank u wel, staatssecretaris. We zien u zo meteen, na de dinerpauze, terug voor de tweede termijn. Ik wil graag opnieuw het woord geven aan minister Van Veldhoven, voor haar appreciatie van de amendementen.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Dank u wel, voorzitter.

Het amendement op stuk nr. 5 (37020-M), van de leden Teunissen en Kostić, over het anders inzetten van de reservering voor de maatwerkaanpak van Tata, moet ik ontraden. We hebben die middelen hard nodig voor deze maatwerkafspraak.

Dan het amendement op stuk nr. 10 (37020-XXIII) van de heer Grinwis, en er was ook nog een vraag. "Er is een subsidie beschikbaar gesteld. Kan het geld dat nog moet worden ingezet, worden ingezet om de energietarieven, de nettarieven, verder te verlagen?" Het klopt dat er volgens de cijfers nog 2,5 miljoen over is. Ik gaf het al aan. Technisch is het mogelijk om de netbeheerkosten en daarmee de energierekening verder te verlagen, zoals ook aangegeven in de feitelijke beantwoording. "Kunnen die middelen dan worden gebruikt om de netkosten voor kleine aansluitingen verder te verlagen?" Dit laatste kan bevestigd worden als de ACM in het najaar de tarieven voor 2027 publiceert. We kunnen dat technisch gezien dus inzetten.

Het probleem dat ik heb met het amendement op stuk nr. 10 (37020-XXIII) is dat het wordt gedekt uit de SDE+ en dat daarin een link wordt gelegd met de energiequote. Ik wil de heer Grinwis hierbij toch het volgende in overweging geven. Als ik nu twee sauna's en een bubbelbad in mijn tuin zet — het zou niet passen, denk ik, maar vooruit — dan zou de energiequote weleens heel erg omhoog kunnen gaan. Toch hoor ik dan, denk ik, niet bij de doelgroep waaraan de heer Grinwis denkt. Hij zal niet zeggen: als we iets doen voor de verlaging, dan moet dat terechtkomen bij die mevrouw die twee sauna's en een bubbelbad in haar tuin zet. Volgens mij wil de heer Grinwis echt dat dat terechtkomt bij de mensen die dat het hardst nodig hebben. De verdere verlaging van de tarieven is dus

mogelijk binnen het budget waar hij een vraag over heeft gesteld. Het amendement moet ik in zijn huidige vorm ontraden met deze toelichting, maar wellicht is er op basis van een aanpassing nog te komen tot iets waarin we elkaar kunnen vinden.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):
Kijk, deze dekking — flankerend beleid SDE+ — is vorig jaar ook gebruikt. Dat was toen geen probleem. Dat is dus één. Alleen, het bedrag was toen 2,2 miljoen in plaats van 3. Dus als het bedrag naar 2,2 miljoen moet: prima. Maar er is nog een punt. Ook als die 2,5 miljoen, die waarschijnlijk vrijvalt, wordt ingezet voor lagere nettarieven of om de energierekening anderszins te verlichten, is er nog steeds een kloof, een klein beetje met Bonaire en Sint-Eustatius, maar met name met Saba, waar de energiequote nog steeds beduidend hoger is. Dat zit mij nog wel een beetje dwars. Ik snap dat de minister zegt dat je vooral mensen in nood moet helpen. Tegelijkertijd is de energiequote op Saba in generieke zin een stuk hoger. Om dat allemaal op bubbelbaden te steken … Dat deed de minister niet, maar dat is een beetje lastig. Kunnen we niet tot een vergelijk komen, misschien met een lager bedrag?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
De ruimte, ook in het potje flankerend beleid, kan van het ene op het andere jaar wel variëren. Daardoor is het mogelijk dat iets in het ene jaar wel kan, maar in het andere jaar niet, ondanks dat het technisch wel kan. Volgens mij zijn de heer Grinwis en ik het met elkaar eens dat er nog 2,5 miljoen over is waar we in ieder geval mee kunnen werken. Hij zegt: dan resteert er nog een probleem. Ik zeg: laten we ervoor zorgen dat we het echt besteden aan de mensen die het nodig hebben en voorkomen dat we met de energiequote gaan werken, want dat heeft misschien een heel brede uitstraling. Daarom zei ik al dat in een nadere appreciatie … Ik hoor graag nog iets nader wat de heer Grinwis voor ogen heeft, maar er zijn dus redenen waarom ik denk dat een link met de energiequote niet verstandig is. Dat heeft niet te maken met de mensen op Saba; dat begrijpt de heer Grinwis. Ik dank hem voor zijn inzet voor het Caribisch gebied. We weten immers dat de energiesituatie daar anders is en dat ook de mogelijkheden anders zijn. Ik ga graag verder met hem in gesprek, maar het amendement dat er nu ligt, moet ik ontraden. We praten graag door.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):
Je mag geen tweede keer, geloof ik, bij amendementen, of wel? Ik weet het niet. In ieder geval zeg ik tegen de voorzitter, en daarmee ook tegen de minister, dat wij achter de schermen nog even kijken of wij eruit kunnen komen, en dan komt er eventueel een gewijzigde versie voor de stemming.

De **voorzitter**:
Ja. Ik zag u al knikken. Meneer Dijk.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Ik heb een goede tip. Gisteren hebben we urenlang gedebatteerd over vermogensbelasting. Iemand die twee sauna's en een bubbelbad in zijn tuin heeft, kan dat betalen, en dan kun je de tarieven verlagen.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
De heer Dijk heeft vast begrepen dat het gewoon een illustratie was.

De **voorzitter**:
Dat was het debat van gisteren. We hebben het nu over het debat van vandaag.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ook dit zei ik natuurlijk om te illustreren hoe een energiequote anders dan bedoeld kan uitpakken. Het is geen bestaand voorbeeld.

De **voorzitter**:
Nee. U zei ook al dat het niet in uw achtertuin paste.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Zeker niet! Neeneenee. Het staat ook echt niet bij mij; dat kan ik u beloven. Het was om te illustreren hoe een energiequote kan werken.

De **voorzitter**:
Was u daarmee aan het einde gekomen van de amendementen?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ja.

De **voorzitter**:
Dan zijn we ook aan het einde gekomen van de eerste termijn aan de kant van het kabinet. Dan is het nu eindelijk tijd voor de dinerpauze: drie kwartier. Wij zijn hier dus terug om iets voor kwart voor negen. Eet smakelijk allemaal.

De vergadering wordt van 19.58 uur tot 20.45 uur geschorst.

De **voorzitter**:
Ik heropen de vergadering. Aan de orde is de begroting voor Klimaat en Groene Groei. We zijn aangekomen bij de tweede termijn van de Kamer. Ik wil graag als eerste het woord geven aan mevrouw Van Oosterhout, namens de fractie van Progressief Nederland. Ga uw gang.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Dank u wel, voorzitter. We hebben deze week gesproken over de klimaatplannen van dit kabinet. Er is wel extra geld voor Shell en Total, maar niet voor gewone mensen die hun energierekening zien oplopen. De minister compenseert stroomprijzen en $CO_2$-kosten voor bedrijven die overwinsten maken, maar investeert niet in koplopers die willen groeien en vergroenen. De minister constateert dat ze meer geld nodig heeft, maar geeft 1,2 miljard weg aan Eelco Heinen. Het mag duidelijk zijn dat PRO die plannen onvoldoende en oneerlijk vindt. Over overwinsten is in het voorjaar al een motie aangenomen, maar daarover is sindsdien één keer één zin in een brief van het kabinet beland. Dat is geen uitvoering van die motie. Ik zou daarom de minister willen verzoeken om een brief over hoe zij de motie-Paternotte/Klaver over het belasten van overwinst precies aan het uitvoeren is.

PRO zou andere keuzes maken dan dit minderheidskabinet. Voor ons is de heetste zomer ooit reden genoeg. Maar klimaatactie is geen doemscenario; ze is gelukkig ook een enorme kans, en inmiddels zelfs een noodzaak. Sinds de blokkade van de Straat van Hormuz bespaarde Nederland door duurzame energie al meer dan 9 miljard euro aan fossiele import — om over schonere lucht en gezondere mensen maar te zwijgen. Mensen die kunnen investeren in een warmtepomp, elektrisch rijden of zonnepanelen, besparen algauw honderden euro's per jaar. Maar die moeten dat dan wel kunnen. Daarvoor verwachten wij van deze minister echt meer actie.

Voorzitter. Schone technologie zoals zon, wind en batterijen wordt zo'n 20% goedkoper per verdubbeling. Deze revolutie zorgt in Nederland nu al voor meer economische groei, banen en investeringen dan fossiel. Een geweldige kans voor onze maakindustrie, maar

ook voor nieuwe projecten en bedrijven in de energie-intensieve industrie. Ik dien daarom zo met de heer Dassen een motie in om deze bedrijven beter te betrekken bij het klimaat- en industriebeleid, in het bijzonder richting het voorjaar.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de maatregelen en koers van het voorjaarspakket cruciaal zijn voor een duurzame en toekomstbestendige industrie;

constaterende dat er structureel overleg plaatsvindt met de grote bestaande industriële bedrijven en deze niet automatisch de belangen van groene koplopers vertegenwoordigen;

verzoekt het kabinet om start- en scale-ups in de groene chemie en schone technologie proactief en structureel te betrekken bij de vormgeving van het industriebeleid in het algemeen en het voorjaarspakket in het bijzonder,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Van Oosterhout en Dassen.

Zij krijgt nr. 11 (37020-XXIII).

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Voorzitter. Dit kabinet doet nu veel te weinig, maar belooft ons wel een groen voorjaar. Dit doet mij denken aan een uitspraak die mijn neefje van 2 onlangs in de supermarkt deed. Hij zei "het kan wel, maar we doen het niet" toen we langs het snoepschap liepen. Een uitspraak die helaas iets te toepasselijk is op het klimaatbeleid van dit kabinet: een $CO_2$-heffing voor grote vervuilers kan wel, maar we doen het niet; het verlagen van de energierekening van gewone mensen kan wel, maar doen we niet; overwinsten van Shell, BP en Exxon belasten kan wel, maar we doen het niet. Om dit kabinet in beweging te krijgen, de volgende motie.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat in het regeerakkoord staat dat het kabinet in het voorjaar indien nodig met aanvullende nationaal geborgde maatregelen komt;

overwegende dat het PBL constateert dat Nederland niet op koers ligt voor de klimaatdoelen van zowel 2030 als 2040;

constaterende dat de Raad van State het kabinet adviseert een inhaalslag te maken om de klimaat- en energietransitie te versnellen;

verzoekt de regering:

- om met de Voorjaarsnota maatregelen te presenteren om het doel van 2040 te halen;
- om maatregelen te treffen met een positief effect op de haalbaarheid van het doel van 2030;

- om deze maatregelen voorafgaand aan de publicatie door te laten rekenen door een onafhankelijk onderzoeksbureau;
- om de Kamer tot aan de presentatie van het pakket tweemaandelijks te informeren over de planning, het proces en de stand van zaken,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Van Oosterhout.

Zij krijgt nr. 12 (37020-XXIII).

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Voorzitter. Dan tot slot nog een laatste motie.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat het kabinet de Eemshaven onderzoekt als mogelijke locatie voor twee grote nieuwe kerncentrales;

overwegende dat het opnieuw in beeld brengen van de Eemshaven ingaat tegen eerdere toezeggingen van het Rijk aan Groningen en het vertrouwen in de overheid verder ondermijnt;

overwegende dat het kabinet met Nij Begun heeft erkend dat herstel van vertrouwen vraagt om een overheid die zich houdt aan haar toezeggingen;

constaterende dat de bouw van kerncentrales in Groningen hierdoor geen begaanbaar pad is;

verzoekt de regering Groningen uit te sluiten als locatie voor de bouw van twee grote nieuwe kerncentrales,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Van Oosterhout.

Zij krijgt nr. 13 (37020-XXIII).

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel, mevrouw Van Oosterhout. Ik heb het idee dat er nog een interruptie is van mevrouw Müller.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Mevrouw Van Oosterhout heeft zelf een aantal keer aan de heer Van den Berg en ook aan de minister gevraagd hoe zij een meerderheid denken te behalen. Ik ben eigenlijk ook wel heel erg benieuwd hoe PRO er zelf in staat. Gaat zij de begroting steunen?

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Dat is een vraag die gisteren ook al aan mij gesteld is. Daar heb ik het volgende over gezegd. PRO wil nog altijd een overkoepelende deal als het gaat om die begroting. Mocht dat niet het geval zijn, dan gaan we deze begroting naast ons verkiezingsprogramma leggen.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Wat betekent "deze begroting naast ons verkiezingsprogramma leggen" precies? Er zitten namelijk volgens mij hartstikke mooie dingen in, die voor uw partij ook belangrijk zijn. Ik ben dus benieuwd welke dingen u dan gaat uitzoeken en naast uw verkiezingsprogramma gaat leggen.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Wij zijn kritisch op deze begroting; laat dat duidelijk zijn.

De **voorzitter**:
Mevrouw Müller, tot slot.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Tegelijkertijd is er hartstikke veel geld vrijgemaakt voor de SDE++, de VEKI en de ISDE. Dat zijn dan allemaal dingen die dus niet verder kunnen als de begroting geen meerderheid krijgt.

Mevrouw **Van Oosterhout** (PRO):
Het is aan deze minister om een meerderheid te regelen.

De **voorzitter**:
Dank u wel. We gaan verder met de heer Klos namens de fractie van Democraten 66.

De heer **Klos** (D66):
Dank u wel, voorzitter.

De **voorzitter**:
Gaat uw gang.

De heer **Klos** (D66):
Dank aan de bewindspersonen voor de beantwoording. Dank aan de collega's voor het mooie, inhoudelijke debat. Ik heb daarvan genoten.

Ik heb nog een aantal moties, die ik wil meegeven vanuit de Kamer.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de afhankelijkheid van geïmporteerd aardgas de energierekening van Nederlandse huishoudens kwetsbaar maakt voor internationale prijsschommelingen;

overwegende dat huishoudens met een warmtepomp kunnen profiteren van lagere energielasten, maar dat de aanschafkosten voor huishoudens een drempel vormen;

overwegende dat een sociale huurconstructie met een aanbod van financiering, installatie en onderhoud de toegang tot warmtepompen verbetert door huishoudens te ontzorgen en direct te laten profiteren van hogere baten dan kosten;

verzoekt de regering om in samenwerking met warmtepompleveranciers, energieleveranciers en andere relevante partijen social-leaseopties voor de aanschaf of huur van een warmtepomp te onderzoeken, inclusief de rol die social lease kan spelen in wijken die op termijn overgaan op een warmtenet, met extra aandacht voor ontzorging en de laagste inkomens,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Klos, Van Oosterhout en Kröger.

Zij krijgt nr. 14 (37020-XXIII).

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de versnelling van alle schone energietechnologieën, waaronder windenergie, zonne-energie en kernenergie, nodig is om de $CO_2$-uitstoot en de afhankelijkheid van fossiele energie terug te dringen;

constaterende dat het kabinet verwacht dat de eerste small modular reactors (SMR's) in Nederland rond 2040 gerealiseerd kunnen zijn;

overwegende dat Nederlandse bedrijven en industriële partijen mogelijkheden zien om SMR's eerder te realiseren;

verzoekt de regering om de uitrol van SMR's in Nederland te versnellen door:

- te starten met locatieverkenningen voor SMR's in het nationale energiesysteem en daarbij provincies te betrekken om binnen twee jaar tot nieuwe locaties te komen;
- een passend financieringspakket, vergelijkbaar met het government support package voor grootschalig, te verkennen om de ontwikkeling van SMR's mogelijk te maken in Nederland;
- vergunningverlening te versnellen door voorspelbare doorlooptijden te bevorderen en waar nodig de capaciteit en het budget van de Autoriteit Nucleaire Veiligheid en Stralingsbescherming (ANVS) te versterken;
- snel de meest relevante SMR-technologieën voor toepassing in het nationale energiesysteem te identificeren en voorbereidende stappen te zetten voor de technologieselectie;
- de vorming van een orderportefeuille voor meerdere SMR's en AMR's te bevorderen door samenwerking tussen ontwikkelaars en afnemers en door nationale en internationale samenwerking te stimuleren;

verzoekt de regering om de Kamer voor de zomer van 2027 te informeren over de voortgang, de benodigde maatregelen en de mogelijke aanvullende financiering,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Klos, Jumelet, Grinwis, Dassen en Van den Berg.

Zij krijgt nr. 15 (37020-XXIII).

De heer **Klos** (D66):
Tot slot een motie over de balkonzonnepanelen.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat 35% van de Nederlandse huishoudens zonnepanelen heeft geïnstalleerd om zelf duurzame elektriciteit op te wekken;

constaterende dat zonnepanelen op balkons ook huishoudens zonder een geschikt eigen dak de mogelijkheid bieden om zelf duurzame elektriciteit op te wekken en de rekening te verlagen;

overwegende dat in Duitsland de normen zijn veranderd rondom kleine zonnepaneelinstallaties die onder voorwaarden via een stopcontact kunnen worden aangesloten;

verzoekt de regering om voor het voorjaar van 2027 tot een kader te komen waarmee balkonzonnepanelen veilig kunnen worden aangesloten en in kaart te brengen welke relevante normen en regelgeving hiervoor aangepast moeten worden,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Klos.

Zij krijgt nr. 16 (37020-XXIII).

De heer **Klos** (D66):
Dank u wel, voorzitter.

De **voorzitter**:
Dank u wel, meneer Klos. Dan geef ik graag het woord aan uw fractiegenoot, de heer Huidekooper. Hij spreekt namens de fractie van D66.

De heer **Huidekooper** (D66):
Dank, voorzitter. Ook namens mij hartelijk dank aan de Kamerleden en de bewindspersonen voor het goede debat. Twee moties van mijn hand nog.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de afhankelijkheid van niet-Europese landen voor zeldzame aardmetalen en kritieke grondstoffen een direct risico vormt voor onze nationale veiligheid, verduurzaming en economische soevereiniteit;

overwegende dat hoogwaardige materialen en e-waste na gebruik nu nog te vaak de Europese Unie verlaten, waardoor waardevolle grondstoffen voor de Nederlandse en Europese maakindustrie verloren gaan;

overwegende dat de Europese Critical Raw Materials Act de ambitie stelt dat in 2030 ten minste 25% van de strategische grondstoffen uit recycling moet komen;

verzoekt de regering om in het voorjaar van 2027 het volgende mee te nemen in de Nationale Grondstoffenstrategie:

- hoe de Rijksoverheid via haar inkoopkracht als launching customer optreedt voor producten met gerecyclede kritieke grondstoffen van Europese bodem;
- welke juridische en financiële maatregelen mogelijk zijn om het weglekken van kritieke grondstof- en afvalstromen uit Nederland en de EU te voorkomen;
- hoe de verwerkings- en recyclingcapaciteit voor zeldzame aardmetalen in Nederlandse industrieclusters versneld kan worden opgeschaald,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Huidekooper en Dassen.

Zij krijgt nr. 17 (37020-XXIII).

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat Frankrijk met de wet van 8 juli 2026 als eerste land een wettelijke definitie van ultrafast fashion heeft vastgelegd, en daar onder meer een reclameverbod en oplopende milieuheffingen per kledingstuk aan heeft gekoppeld;

constaterende dat ook Italië werkt aan nationale wetgeving tegen ultrafast fashion;

overwegende dat de Kamer met de motie-Stoffer c.s. (32852, nr. 372) heeft gevraagd om een actieplan tegen ultrafast fashion;

overwegende dat het kabinet aangeeft dat een juridische afbakening van ultrafast fashion ontbreekt;

overwegende dat een Europese definitie de voorkeur heeft, maar dat een goed onderbouwde nationale definitie nodig is om niet afhankelijk te blijven van langlopende Europese trajecten;

verzoekt de regering een onderzoek te laten doen naar een werkbare en juridisch houdbare nationale definitie van ultrafast fashion en in kaart te brengen voor welke maatregelen de definitie kan dienen;

verzoekt de regering de Kamer hierover vóór de zomer van 2027 te informeren,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Huidekooper en Teunissen.

Zij krijgt nr. 18 (37020-XXIII).

De heer **Huidekooper** (D66):
Precies op tijd.

De **voorzitter**:
Ja. Dank u wel. We gaan door met de heer Kops namens de fractie van de PVV. U heeft een uitdaging, maar dat weet u.

De heer **Kops** (PVV):
Dank, voorzitter. Dank ook voor de beantwoording.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat huishoudens in "verborgen" energiearmoede die de verwarming uit angst voor de kosten niet meer durven aanzetten en daarmee niet aan de energiequote van het Noodfonds Energie voldoen, geen tegemoetkoming krijgen;

verzoekt de regering vóór openstelling van het Noodfonds Energie te regelen en te garanderen dat ook alle huishoudens in "verborgen" energiearmoede een tegemoetkoming kunnen krijgen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Kops.

Zij krijgt nr. 19 (37020-XXIII).

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de regering voornemens is per 2029 de installatie van een warmtepomp verplicht te stellen bij vervanging van de cv-ketel;

verzoekt de regering de voorgenomen warmtepompplicht te schrappen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Kops.

Zij krijgt nr. 20 (37020-XXIII).

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat energie een basisbehoefte is;

verzoekt de regering de btw op energie te verlagen naar 9%,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Kops.

Zij krijgt nr. 21 (37020-XXIII).

De heer **Kops** (PVV):
Dank u wel.

De **voorzitter**:
Nou, drie moties in nog geen minuut. Dat vind ik knap. Het woord is aan mevrouw Müller, namens de fractie van de VVD. Gaat uw gang.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Dank u wel, voorzitter. Ook ik vond het een mooi debat. Dank aan de beide bewindspersonen voor hun goede beantwoording.

In mijn inbreng heb ik stilgestaan bij het belang van energie voor iedereen: de industrie, het mkb, maar ook de huishoudens. Energie raakt iedereen. Het kabinet werkt aan een goed klimaat- en energiebeleid. Ik wil het kabinet daarbij op het hart drukken altijd de driehoek van economie, weerbaarheid en klimaat in het oog te houden. Ik ben blij dat de minister ook heeft gezegd dat zij aan de slag gaat om te kijken of er ook concrete doelen voor die andere twee pijlers gezet zijn. Ik moedig haar aan om die te betrekken bij de maatregelen die eventueel in het voorjaar zullen volgen.

Ik heb stilgestaan bij drie prioriteiten van de VVD. De eerste daarvan, een van de belangrijkste, is het oplossen van de netcongestie, omdat die ons land op dit moment op slot zet. Ik heb de staatssecretaris daar goede antwoorden op horen geven.

Ook ben ik blij dat het kabinet gezamenlijk gaat bekijken hoe we ervoor kunnen zorgen dat vraag en aanbod dichter bij elkaar gebracht worden, zodat we de grote investeringen van 235 miljard euro kunnen verkleinen.

Ik heb twee moties over twee andere punten die ik naar voren heb gebracht, om die punten daarmee wat kracht bij te zetten. De eerste motie luidt als volgt.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat het midden- en kleinbedrijf veel problemen ervaart door netcongestie en dat netbeheerders voorrang geven aan essentiële voorzieningen, woningbouw en grote verbruikers;

overwegende dat het gevolg hiervan is dat veel mkb-ondernemers geen zicht hebben op een nieuwe of zwaardere aansluiting, waardoor zij ongewild niet kunnen uitbreiden of verduurzamen en op een wachtlijst terechtkomen;

van mening dat het kabinet de komende drie jaar zich maximaal moet inzetten om de wachtlijst tot nul te brengen en daarbij speciaal oog te hebben voor het mkb;

verzoekt de regering om de komende drie jaar jaarlijks 2 miljoen euro beschikbaar te stellen voor projectvoorstellen om het mkb te ondersteunen bij oplossingen voor netcongestie en de dekking hiervoor te vinden in de middelen die gereserveerd zijn voor energiebesparingsleningen, gezien de onderuitputting die daarvan wordt verwacht,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Müller.

Zij krijgt nr. 22 (37020-XXIII).

Mevrouw **Müller** (VVD):
Dan de tweede motie.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de aanpak van netcongestie vraagt om intensieve samenwerking en slimme lokale oplossingen, waarbij inzicht in capaciteit en behoefte cruciaal is;

constaterende dat netbeheerders, lokale overheden en andere relevante partijen aangeven dat de wettelijke grondslag in de huidige regelgeving en de Energiewet momenteel ontbreekt om de benodigde datadeling mogelijk te maken;

overwegende dat er voldoende juridische precedenten zijn om gegevensdeling mogelijk te maken en dat dit onderdeel zou moeten zijn van het crisiswetgevingspakket;

verzoekt de regering om zo snel als mogelijk te voorzien in een wettelijke grondslag die noodzakelijke datadeling tussen netbeheerders, lokale overheden en andere direct betrokken partijen in het kader van de netcongestieaanpak toestaat, en de Kamer op korte termijn te informeren over het tijdpad,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Müller, Grinwis en Jumelet.

Zij krijgt nr. 23 (37020-XXIII).

Mevrouw **Müller** (VVD):
Dan had ik ook twee andere prioriteiten namens de VVD: het behouden en het verduurzamen van de industrie. Gelukkig worden er goede stappen gezet op de IKC en zijn er ook een aantal toezeggingen over gedaan. Ik ben ook blij met de toezegging dat de minister samen met VNO gaat kijken naar de knelpunten die de industrie heeft geïdentificeerd.

Tot slot was de derde prioriteit het werken aan een betrouwbaar en betaalbaar energiesysteem. Daarvoor heb ik nog één motie.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat het huidige proces om tot een locatiekeuze te komen voor nieuwe kerncentrales jaren duurt en dat eenzelfde vertraging voor de uitrol van SMR's voorkomen moet worden;

overwegende dat SMR's en AMR's enorme potentie hebben voor lokale en decentrale opwek van schone elektriciteit en dat het vooroplopen in deze ontwikkeling grote kansen biedt voor het Nederlandse bedrijfsleven;

overwegende dat Borssele niet langer in aanmerking komt als locatie voor de eerste twee grote kerncentrales, maar dat de locatie door de aanwezige nucleaire kennis, infrastructuur en het aanstaande meerderheidsbelang van de Staat in EPZ interessant blijft voor de ontwikkeling van innovatieve nucleaire technologieën;

constaterende dat in de begroting voor 2027 200 miljoen beschikbaar is gesteld voor de IPCEI Kernenergie om dit soort technologieën versneld richting toepassing te ondersteunen;

verzoekt de regering met welwillende provincies zo snel als mogelijk te starten met twee concrete locatieverkenningen voor SMR's in het nationale energiesysteem, en voor de zomer 2027 hiervoor het te doorlopen ontwikkelpad te presenteren;

verzoekt de regering om samen met de provincie Zeeland en EPZ in kaart te brengen welke mogelijkheden Borssele specifiek biedt voor de ontwikkeling, demonstratie en commerciële toepassing van AMR's, en de Kamer voor de zomer 2027 over de uitkomsten te informeren,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Müller, Van den Berg, Jumelet en Grinwis.

Zij krijgt nr. 24 (37020-XXIII).

Dank u wel, mevrouw Müller. Nu kunt u even op adem komen. Ik geef de heer Van den Berg graag de gelegenheid voor zijn tweede termijn namens de fractie van JA21.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Dank, voorzitter. Gisteren werd ons gevraagd wat JA21 nodig heeft om deze begroting te steunen. Zoals ik daar zei, steunen wij de begroting nog niet zoals die nu voorligt. We beoordelen het geheel en het hangt dus af van het totale pakket. Voor ons zijn de kernvragen toch vooral de volgende. Kan een fabriek hier blijven produceren? Kan een ondernemer volgend jaar investeren? Is er voldoende stroom en gas als we het nodig hebben? Dat is de hele essentie van waar dit om zou moeten gaan, samen met natuurlijk de belangen van de industrie. Daarbij heb ik een aantal moties.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat het kabinet in 2027 150 miljoen wil inzetten voor compensatie van industriële elektriciteitskosten over 2026;

overwegende dat bedrijven tijdig moeten weten hoeveel steun zij kunnen ontvangen en wanneer deze wordt uitbetaald;

verzoekt de regering uiterlijk 15 december 2026 een uitvoeringsplanning aan de Kamer te sturen, gericht op openstelling in de eerste helft van 2027 en uitbetaling in '27;

verzoekt de regering daarbij per representatief bedrijfsprofiel het aanvullende voordeel boven op IKC en de verplichte investeringen inzichtelijk te maken, en uiterlijk bij de Voorjaarsnota '27 een voorstel voor steun over het kostenjaar 2027 voor te leggen, inclusief een alternatief als de tijdelijke verruiming van de samenloop met IKC vervalt,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Van den Berg, Vermeer, Müller, Flach en Jumelet.

Zij krijgt nr. 25 (37020-XXIII).

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat Duitsland een afzonderlijke heffing voor het net op zee kent, met Europees goedgekeurde vrijstellingen voor elektriciteitsintensieve bedrijven;

overwegende dat de bekostiging van het net op zee grote invloed heeft op de concurrentiepositie van de Nederlandse industrie;

verzoekt de regering te onderzoeken of een heffingsvariant dan wel een variant met begrotingsbekostiging kan bijdragen aan het dempen van de nettarieven, en daarbij ook in te gaan op de doelgroep en de rekening voor huishoudens en industrie,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Van den Berg, Müller en Flach.

Zij krijgt nr. 26 (37020-XXIII).

De heer **Van den Berg** (JA21):
Voorzitter. Ik wil een lans breken voor een specifieke sector in de industrie: de afvalstoffensector. Deze sector wordt ook geconfronteerd met hogere kosten voor het verwerken van zijn producten en dat leidt indirect weer tot hogere heffingen bij de huishoudens. Ik wil de minister of de staatssecretaris, maar het liefst beiden, oproepen om met de sector in gesprek te gaan en met de sector een convenant te sluiten, zodat zij op de lange termijn geholpen worden. Deze sector hebben wij keihard nodig en bovendien produceren ze echt hernieuwbare warmte. En dat zou iedereen hier deugd moeten doen.

De **voorzitter**:
Voordat u het spreekgestoelte verlaat, zie ik een interruptie van de heer Klos.

De heer **Klos** (D66):
Ik heb nog één vraag. De heer Van den Berg heeft heel veel gezegd tijdens deze klimaatbegroting, maar eigenlijk helemaal niks over het klimaat. Ik vraag me af of JA21 de klimaatdoelen van 2030 en 2040 wil halen.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Meneer Klos weer dat wij heel kritisch zijn over de klimaatdoelen. Wij denken dat het onhaalbaar is om het in zo'n korte tijdsspanne te doen. Daarom roepen wij op tot tempering van de klimaatdoelen. Maar wij willen uiteindelijk wel verduurzamen, want dat is een goed punt. Maar wij willen dat dan wel doen op een manier die haalbaar is voor de industrie, de huishoudens en onze bedrijven. Als we het op een goede manier doen, voor mijn part met een paar jaar extra, dan komen we er ook. Ik denk dat wij in Nederland die

stap uiteindelijk best kunnen maken. Maar wat ik al zei: het is onacceptabel dat je in het proces daarnaartoe industrie, huishoudens en bedrijven kwijtraakt.

De **voorzitter**:
Dat was een helder antwoord.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Dank u wel, ook voor het compliment.

De **voorzitter**:
Dan geef ik graag het woord aan de heer Jumelet, die spreekt namens de fractie van het Christen Democratisch Appèl.

De heer **Jumelet** (CDA):
Voorzitter. Dank voor de beantwoording door de minister en de staatssecretaris. Het is onze opgave om de energievoorziening te verduurzamen zonder de basis onder onze welvaart en onze bedrijvigheid weg te slaan. We hebben voldoende schone, betaalbare en betrouwbare energie nodig.

Ik heb twee moties.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat effectief klimaatbeleid uitvoerbaar en betaalbaar moet zijn, het Nederlandse verdienvermogen moet beschermen en de weerbaarheid moet versterken;

verzoekt de regering bij nieuwe klimaatmaatregelen, waarover indien nodig in het voorjaar wordt besloten, de uitvoerbaarheid, betaalbaarheid en gevolgen voor het verdienvermogen en de weerbaarheid te waarborgen;

verzoekt de regering tevens een impactanalyse uit te voeren naar de economische en maatschappelijke gevolgen van verschillende alternatieven, zodat deze aspecten volwaardig worden meegewogen in de besluitvorming,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Jumelet, Müller, Van den Berg en Grinwis.

Zij krijgt nr. 27 (37020-XXIII).

De heer **Jumelet** (CDA):
Nog een motie, voorzitter.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de leveringszekerheid van elektriciteit geen vanzelfsprekendheid is;

overwegende dat tijdige duidelijkheid over een techniekneutraal capaciteitsmechanisme essentieel is voor het borgen van de leveringszekerheid en voor de zekerheid die nodig is om te investeren in $CO_2$-vrij regelbaar vermogen;

verzoekt de regering de contouren van het capaciteitsmechanisme voor besluitvorming over de Voorjaarsnota 2027 met de Kamer te delen, het volledige voorstel uiterlijk juli 2027 aan de Kamer voor te leggen en in het mechanisme zo veel mogelijk lange termijnzekerheid te bieden voor investeringen in regelbaar vermogen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Jumelet, Müller, Van den Berg en Grinwis.

Zij krijgt nr. 28 (37020-XXIII).

De heer **Jumelet** (CDA):
Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel, meneer Jumelet. Ik zie dat de heer Van Meijeren van Forum niet aanwezig is en daarom geef ik graag het woord aan de heer El Abassi. Hij spreekt namens de fractie van DENK. Hij heeft precies dezelfde uitdaging als de heer Kops. Ik wens hem daar veel succes mee.

De heer **El Abassi** (DENK):
Voorzitter, dank. Ik ga meteen beginnen.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat hoge belastingen en heffingen op gas bewust worden gehanteerd om mensen te prikkelen andere energiebronnen te gebruiken;

overwegende dat de betaalbaarheid van energie voor huishoudens niet afhankelijk mag worden gemaakt van het financieel afdwingen van de energietransitie;

verzoekt de regering te stoppen met het bewust hoog houden van belastingen en heffingen op gas om mensen daarvan af te houden,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid El Abassi.

Zij krijgt nr. 29 (37020-XXIII).

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende meer dan de helft van de Nederlanders aangeeft bang te zijn voor een koud huis;

overwegende dat die huishoudens behoefte hebben aan daadwerkelijk betaalbare energiealternatieven en maatregelen die passen bij hun financiële draagkracht;

verzoekt de regering te onderzoeken hoe de betaalbaarheid van energie wettelijk kan worden verankerd en een verplichte betaalbaarheidstoets kan worden ingevoerd, om onevenredige financiële lasten voor huishoudens met lage inkomens te voorkomen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid El Abassi.

Zij krijgt nr. 30 (37020-XXIII).

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat met de huidige gasprijzen een gemiddeld huishouden ongeveer €1.540 per jaar voor gas moet betalen;

constaterende dat het overgrote deel van de energierekening wordt gevormd door belastingen en heffingen, en dat Duitsland een aandeel van 31,6%, Frankrijk 30,5% en België 16,5% hanteert;

verzoekt de regering om ook het Nederlandse aandeel procentueel te verlagen in lijn met de landen om ons heen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid El Abassi.

Zij krijgt nr. 31 (37020-XXIII).

De heer **El Abassi** (DENK):
Dank u wel, voorzitter.

De **voorzitter**:
Dank u wel, meneer El Abassi. Dan is al onderweg naar het spreekgestoelte de heer Flach namens de fractie van de SGP. Gaat uw gang.

De heer **Flach** (SGP):
Voorzitter. Het nadeel van de beperkte spreektijd is dat je nauwelijks de tijd hebt om de bewindslieden te bedanken, maar dat doe ik bij dezen toch, en ook alle ambtenaren die achter de schermen veel werk hebben verricht.

Twee moties.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

verzoekt de regering vóór de behandeling van de Voorjaarsnota 2027 in overleg met de sector een ontwerp uit te werken voor een capex-investeringssubsidie voor ten minste diepegeothermieprojecten om, gecombineerd met het SDE++-instrumentarium voor productie van hernieuwbare warmte, deze technologie toekomstbestendig te stimuleren,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Flach, Grinwis, Vermeer, Müller, Jumelet en Klos.

Zij krijgt nr. 32 (37020-XXIII).

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

verzoekt de regering om:

- de Kamer vóór het kerstreces te informeren over mogelijkheden binnen het bestaande financiële instrumentarium voor opex-subsidie ten behoeve van opschaling van de toepassing van ijzerpoedertechnologie, en zo nodig vóór de behandeling van de Voorjaarsnota een voorstel te doen voor het creëren van adequate mogelijkheden binnen generieke regelingen als de VEKI en de NIKI, via de Maatwerkafspraken Verduurzaming Industrie en/of via de volgende openstellingsronde van het Nationaal Groeifonds;
- vóór de zomer van 2027 afspraken te maken met de betrokken marktpartijen over opschaling van de toepassing van de ijzerpoedertechnologie in het kader van de Versterkte Aanpak Nieuwe Industrie,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Flach en Jumelet.

Zij krijgt nr. 33 (37020-XXIII).

Dank u wel, meneer Flach. Dan zouden mensen nu misschien verwachten dat mevrouw Teunissen zou komen, maar zij wordt vervangen door het lid Kostić. Mevrouw Teunissen heeft namelijk bijna geen stem meer, en daar wensen wij haar heel veel sterkte en beterschap mee. Ik geef dus graag het woord aan het lid Kostić namens de Partij voor de Dieren. Gaat uw gang.

Kamerlid **Kostić** (PvdD):
Dank, voorzitter, en dank aan de Kamer dat ik hier toch mag staan namens mijn collega Teunissen. Ik doe namens haar vier voorstellen, die ervoor zorgen dat onze mooie aarde leefbaar blijft voor iedereen en dat de vervuilers eindelijk gaan betalen.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de verkoop van ultrafast fashion de Nederlandse circulaire textielketen onder druk zet en leidt tot oneerlijke concurrentie voor Nederlandse ondernemers;

constaterende dat de Kamer met de motie-Stoffer c.s. (32852, nr. 372) en de motie-Kostić c.s. (21501-08, nr. 1017) de regering heeft verzocht een actieplan met concrete maatregelen op te stellen voor een voortvarende nationale aanpak van ultrafast fashion,

waaronder voorbereiding van nationale regelgeving in lijn met de Franse wetgeving;

overwegende dat inmiddels verdere stappen zijn gezet in Frankrijk en dat het wenselijk is de ervaringen daarmee te benutten;

verzoekt de regering de uitvoering van de motie-Stoffer c.s. (32852, nr. 372) te concretiseren in een actieplan met een tijdpad en concrete maatregelen, waaronder een uitwerking van een bonus-malussysteem waarbij producten met een korte levensduur en beperkte repareerbaarheid zwaarder worden belast, en aantoonbaar herbruikbare en repareerbare producten worden beloond, en de Kamer hierover uiterlijk in het eerste kwartaal van 2027 te informeren,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Kostić, Teunissen, Flach, Grinwis, Zwinkels, Huidekooper en Zalinyan.

Zij krijgt nr. 34 (37020-XXIII).

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat woningcorporaties voldoende investeringsruimte moeten hebben voor de bouw, verduurzaming en betaalbaarheid van sociale huurwoningen;

overwegende dat het afbouwen van fossiele subsidies de mogelijkheid biedt om middelen vrij te maken;

verzoekt de regering te onderzoeken of het schrappen van enkele fossiele subsidies extra investeringscapaciteit voor woningcorporaties kan opleveren, en de Kamer te informeren over de mogelijkheden vóór de behandeling van de Voorjaarsnota,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Kostić, Teunissen en Jimmy Dijk.

Zij krijgt nr. 35 (37020-XXIII).

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat energiecentrales groter dan 100 megawatt momenteel niet in aanmerking komen voor SDE++-subsidie voor BECCS;

overwegende dat de duurzaamheid van geïmporteerde houtige biomassa en de daadwerkelijke netto $CO_2$-verwijdering onvoldoende onafhankelijk zijn aangetoond;

overwegende dat de Kamer met de aangenomen motie-Teunissen (36725-XXIII, nr. 11) reeds heeft uitgesproken dat BECCS met houtige biomassa voor elektriciteitsproductie niet gestimuleerd of gefaciliteerd moet worden, maar deze motie niet wordt uitgevoerd;

verzoekt de regering geen subsidieregelingen of andere vormen van publieke financiële ondersteuning open te stellen voor BECCS op basis van houtige biomassa en de bestaande grens van 100 megawatt voor BECCS binnen de SDE++ niet te verruimen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Kostić en Teunissen.

Zij krijgt nr. 36 (37020-XXIII).

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat onder andere het PBL oproept tot duidelijkheid over de toegestane restemissies voor de landbouw tot 2050;

overwegende dat boeren langetermijnperspectief en duidelijkheid mogen verwachten;

verzoekt de regering concrete klimaatdoelen en tussendoelen voor de landbouw tot 2050 uit te werken, in lijn met de emissiebudgetten die worden uitgewerkt binnen het Bonairevonnis, voorzien van een reductiepad en bijbehorend beleid, en de Kamer hierover binnen zes maanden te informeren,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Kostić, Teunissen, Van Oosterhout en Bromet.

Zij krijgt nr. 37 (37020-XXIII).

Kamerlid **Kostić** (PvdD):
Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel, lid Kostić. Dan gaan we over naar de heer Grinwis namens de fractie van de ChristenUnie. Gaat uw gang.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):
Voorzitter, dank. Eerst maar de moties.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat er pilots zijn waarbij netbeheerders en gemeenten samenwerken om, met inzicht in de maximale hoeveelheid beschikbare netcapaciteit, door middel van sturing ruimte te kunnen bieden aan ruimtelijke ontwikkelingen;

overwegende dat het nog niet de standaard is dat overheden in gebieden met een aansluitstop inzicht krijgen in de geprognosticeerde netbelasting en hoe sturing netruimte kan creëren, maar dat dit wel gewenst is;

verzoekt de regering om in overleg met de ACM en netbeheerders te bezien hoe in

gebieden met een aansluitstop of dreigende aansluitstop standaard inzicht in de netbelasting kan worden gegeven met de optie om door sturing te zorgen voor zo veel mogelijk (net)ruimte voor ruimtelijke ontwikkelingen, zoals voor woningbouw,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Grinwis, Müller, Klos, Van Oosterhout, Jumelet, Flach en Dassen.

Zij krijgt nr. 38 (37020-XXIII).

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):
De tweede motie.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat EBN, met instemming en subsidie van het kabinet, jaarlijks gas kan opslaan wanneer marktpartijen dat onvoldoende doen, maar geen onverkochte voorraad kan aanhouden en voor 1 april de gasopslagen leeg moet opleveren;

overwegende dat het wenselijk is, en bij een milde winter logisch, gas in de opslagen te behouden voor de volgende winter, zeker als EBN voor het daaropvolgende jaar weer diezelfde vultaak heeft gekregen;

verzoekt de regering de vultaak van en afspraken met EBN zo in te richten dat het gas over meerdere opslagjaren kan aanhouden, en de Kamer zo spoedig als mogelijk en in ieder geval ruim vóór 1 april 2027 te informeren over de wijze waarop deze flexibiliteit wordt ingevuld,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Grinwis, Jumelet, Van den Berg, Flach, Müller, Jimmy Dijk, Klos en Dassen.

Zij krijgt nr. 39 (37020-XXIII).

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):
Voorzitter. Dank aan beide bewindspersonen voor de beantwoording en ook voor het werk van alle ambtenaren daarachter. Wij gaan nog in gesprek over het amendement over Bonaire, Sint-Eustatius en Saba. Ik heb er hoop op dat we eruit gaan komen. Dan zal ik, denk ik, mijn fractie gaan adviseren om zeker voor deze begroting te stemmen. Ik denk: ik zeg het er vandaag maar bij. Het schijnt tegenwoordig nieuws te zijn.

Tot zover.

De **voorzitter**:
Dank u wel, meneer Grinwis. Voor u het spreekgestoelte verlaat, is er nog een interruptie van de heer Van den Berg.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Ik wou net zeggen: stop de persen! Maar het is goed om te horen. Ik was toch even

benieuwd naar de eerste motie. Ik dacht altijd dat dit juist niet mogelijk was in de praktijk, omdat je daarmee juist concurrentiegevoelige gegevens zou vrijgeven, en dat de netbeheerder daarom altijd zo voorzichtig omgaat met die netcongestiegevoelige gebieden. Hoe kijkt de heer Grinwis daarnaar?

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):
Het is heel raar dat de netbeheerder informatie heeft die een publiek orgaan als een gemeente niet zou hebben of niet zou mogen krijgen, en dat gemeenten vervolgens enerzijds de prikkel hebben om zo zuinig mogelijk met de ruimte op het net om te gaan, en anderzijds zelf de beloning mogen incasseren voor hun inwoners en bedrijven om die netruimte elders nog in te kunnen zetten en daarmee ook ruimtelijke ontwikkeling mogelijk te maken zoals woningbouw en de bijhorende bouw van een huisartsenpraktijk en een supermarkt. Het is toch raar dat dat nu niet kan? Ik proefde in de beantwoording van de staatssecretaris de ruimte om de kant op te gaan van datadeling en dan ook een soort netgebiedsruimte te creëren voor gemeenten. Deze motie is een duwtje. Wat nog niet zo is, kan toch komen?

De **voorzitter**:
Dank u wel. Dan geef ik graag het woord aan de heer Dijk namens de fractie van de Socialistische Partij en ook hij heeft een flinke uitdaging.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Als ik iets uitloop, dan loop ik iets uit.

De **voorzitter**:
Dat is uiteindelijk aan u. Alles van de begroting wordt bij elkaar opgeteld en u heeft er nog een paar te gaan. Gaat uw gang.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Dank u wel, voorzitter. Ik begin met drie moties.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de energierekening voor huishoudens fors oploopt;

constaterende dat een groot deel van die rekening bestaat uit belastingen;

verzoekt de regering de btw op energie te verlagen van 21% naar 9% en dit te dekken door de expatregelingen te versoberen, de bankenbelasting te verhogen en te bezuinigen op externe inhuur,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Jimmy Dijk.

Zij krijgt nr. 40 (37020-XXIII).

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de energierekening voor huishoudens fors oploopt;

constaterende dat de huidige gasprijs per kuub hoger is dan tijdens de invoering van het prijsplafond in 2023;

verzoekt de regering een voorstel voor een permanent energieplafond uit te werken, en de Kamer hier voor het eind van 2026 over te informeren,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Jimmy Dijk.

Zij krijgt nr. 41 (37020-XXIII).

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de Europese Commissie onderzoek doet naar de mogelijkheden voor een EU-brede overwinstbelasting op energiebedrijven en raffinaderijen;

constaterende dat Nederland ook een eigen mogelijkheid moet hebben om overwinsten van energiebedrijven te belasten;

verzoekt de regering een Nederlandse belasting op overwinsten in te voeren,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Jimmy Dijk en Teunissen.

Zij krijgt nr. 42 (37020-XXIII).

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Tot slot. Ik heb het in interrupties al gehad over de 90% van de huurders die hard geraakt worden door het afschaffen van de salderingsregeling. Het is verwerkt in de huur en het is verwerkt in de servicekosten. Daar zullen wij een amendement voor gaan schrijven, want we vinden dat huurders niet drie keer langs de kassa moeten voor het afschaffen van de salderingsregeling.

Tot slot moet me nog één ding van het hart en dat houdt hier verband mee. Ik kijk even naar de heer Klos, want ik zat net te twijfelen of ik hem moest gaan interrumperen. U deed net voorstel voor zonnepanelen op balkons. Ik vind het een uitermate sympathiek voorstel, maar ik wil u wel vragen hoe u denkt dat z'n voorstel overkomt. U hoeft mij niet te antwoorden. Ik vraag u om erover na te denken: hoe komt dat over op mensen? Huurders zijn aangezet om zonnepanelen op hun dak te doen via woningbouwcorporaties, zijn ervan overtuigd dat het goed is voor hun portemonnee en dat het goed is voor het klimaat om die slag te maken, vervolgens is 90% van die mensen fors in de kosten gestort en dan komt u hier met zo'n raar voorstel dat mensen zonnepanelen op hun balkon moeten gaan plaatsen. Ik kan het gewoon niet begrijpen.

Het is hetzelfde systeem dat ik hier ook zie als het gaat om het verhogen van de belastingen op gas en het verlagen van die op elektriciteit. Mensen hebben die keuze niet zelf. Mensen hebben niet zelf de keuze om over te gaan van gas op elektriciteit, zeker huurders niet. Hoe komen dan dit soort voorstellen over op mensen die hiernaar zitten te

kijken? Het maakt van klimaatbeleid, zoals net ook al werd gezegd door een andere partij, inderdaad een elitaire aangelegenheid. De mensen die het vermogen hebben om wel hun huis te verduurzamen, die profiteren van klimaatbeleid en een lagere belasting op elektriciteit. De mensen die dat vermogen niet hebben, dat startkapitaal, om hun huis te verduurzamen, die betalen een hogere gasrekening. Het zorgt voor tweedeling. Het zorgt voor klimaatonrechtvaardigheid.

Dat geldt ook voor kerncentrales in Zeeland en Groningen. Constant zien we dat. Kijk naar de plaatjes van energiearmoede. Dat zijn dezelfde plaatjes van historisch gevormde sociaal-economische achterstelling. En dan ging dit debat daar niet over. In dit debat is niets veranderd aan het isoleren van de slechtst geïsoleerde woningen, niets, maar er gaan miljarden naar kernenergie en er is geen geld geregeld voor het totaal oplossen van het afvalprobleem. Daar is geen enkele oplossing voor, maar het gebeurt wel.

Gisteren zagen we het ook gebeuren in het debat. Er is 20 miljard voor de grootvermogenden. En jullie hebben het hier over zonnepanelen over balkons.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel, meneer Dijk. We gaan door met de volgende spreker en dat is de heer Vermeer namens de fractie van de BoerBurgerBeweging.

De heer **Vermeer** (BBB):
Voorzitter. BBB wordt benaderd door bewoners die zich zorgen maken over windturbineprojecten net over de Duitse grens. Dan zou je toch verwachten dat je bij je eigen overheid terechtkunt, maar wat gebeurt er? Bewoners kloppen aan bij het ministerie van KGG en dat verwijst ze weer door naar IenW of naar BiZa. Dan worden ze weer terugverwezen. Uiteindelijk weet niemand wie er verantwoordelijk is. Dat is toch de omgekeerde wereld? Omdat die windturbines toevallig aan de andere kant van de grens staan, lijkt niemand zich verantwoordelijk te voelen voor de gevolgen aan onze kant van de grens. Een windturbine stopt niet met geluid maken omdat er een landsgrens tussen staat. Een Nederlandse inwoner mag toch gewoon verwachten dat de Nederlandse overheid voor zijn belangen opkomt? Daarom heb ik een simpele vraag aan de minister: wie pakt hier de verantwoordelijkheid? Ik heb de brief gelezen, en dan kom je ook weer in een soort loop terecht. Inwoners hebben helemaal niets aan een overheid die vooral weet uit te leggen waarom iets níét onder haar verantwoordelijkheid valt. We hebben een overheid nodig die zegt: wij pakken dit op. Daarom dien ik de volgende motie in.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat energieprojecten vlak over de Nederlandse grens, waaronder Duitse windparken, gevolgen kunnen hebben voor Nederlandse inwoners, hun leefomgeving en toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen;

constaterende dat inwoners die hierover bij de Nederlandse overheid aankloppen, te maken krijgen met onduidelijkheid over welk ministerie verantwoordelijk is voor de behartiging van hun belangen;

verzoekt de regering één duidelijk rijksbreed aanspreekpunt aan te wijzen waar inwoners en belangenorganisaties terechtkunnen met zorgen over grensoverschrijdende energieprojecten;

verzoekt de regering de Kamer hierover te informeren,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Vermeer.

Zij krijgt nr. 43 (37020-XXIII).

De heer **Vermeer** (BBB):
Voorzitter. Ze krijgen nu te horen: u moet zich in Duitsland melden. En waar dat precies is, weet ik ook niet.

De **voorzitter**:
Dank u wel, meneer Vermeer. Dan gaan we over naar de heer Dassen namens de fractie van Volt. Gaat uw gang.

De heer **Dassen** (Volt):
Dank, voorzitter. Dank aan de bewindspersonen. Ik heb twee moties.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat studies laten zien dat klimaatverandering kan leiden tot een verzwakking van de Atlantic Meridional Overturning Circulation, oftewel de AMOC, met potentieel ingrijpende gevolgen voor Nederland;

constaterende dat deze manier van organiseren en financieren onder grote druk staat en zeer onzeker is;

constaterende dat het rondetafelgesprek van 23 september 2026 de noodzaak en het belang van deze structurele financiering heeft bevestigd;

verzoekt de regering om richting de voorjaarsbesluitvorming met een voorstel te komen om tot en met 2033 het Koninklijk Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee voor AMOC-onderzoek en metingen structureel te financieren,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Dassen en Van Oosterhout.

Zij krijgt nr. 44 (37020-XXIII).

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de minister van KGG verantwoordelijk is voor het vergroten, verduurzamen en robuuster maken van het verdienvermogen van Nederland door de implementatie van circulair economisch beleid;

constaterende dat het voor de transitie naar circulaire economie van groot belang is dat veelbelovende bedrijven in chemie, bouw en elektronica kunnen doorgroeien naar een

schaal waarop ze echt verschil maken;

verzoekt de regering om nu uit de elektriciteitsenvelop 1 miljoen toe te voegen aan het begrotingsartikel voor circulaire economie, bestemd voor de opstart en ondersteuning van de circulaire schaalsprong voor de chemie, bouw en elektronica,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Dassen, Zalinyan en Huidekooper.

Zij krijgt nr. 45 (37020-XXIII).

De heer **Dassen** (Volt):
Dank u wel, voorzitter.

De **voorzitter**:
Dank u wel, meneer Dassen.

Dan zijn we daarmee aan het einde gekomen van de tweede termijn van de Kamer, want het lid Keijzer is niet aanwezig voor de tweede termijn.

Ik heb van de bewindspersonen begrepen dat ze twintig minuten nodig hebben voor de appreciatie van de moties en de beantwoording van de vragen, dus hierbij schors ik de vergadering voor twintig minuten.

De vergadering wordt van 21.29 uur tot 21.50 uur geschorst.

De **voorzitter**:
Ik heropen de vergadering. Aan de orde is het debat over de begroting Klimaat en Groene Groei. We zijn aangekomen bij de tweede termijn van de zijde van het kabinet. Ik wil graag de minister het woord geven voor de appreciatie van de moties en om te antwoorden op een enkele vraag die nog is gesteld. Gaat uw gang.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Dank u wel, voorzitter. Ik begin met de vragen. Er was de vraag van mevrouw Van Oosterhout om te checken of er meer te melden is over de garantieregeling. Ik zal in december een brief sturen en zal daarin ook ingaan op de Garantieregeling Warmtenetten. Ik zal haar vragen daarin betrekken. Ik heb eerder al toegezegd dat de regeling in het eerste halfjaar opengesteld wordt. Dat is echt een heel uitdagend tijdspad. Het streven is er, maar het vraagt ook om het correct doorlopen van alle processen die nodig zijn. Ik heb die stappen genoemd in het commissiedebat: consulteren, staatssteunkaders checken et cetera. Ik zet me hard in voor de garantieregeling en zal de Kamer daar voor het kerstreces over informeren.

Dan is er een vraag van de heer Kops over de verborgen energiearmoede. Hij heeft ook een motie ingediend. De minister van SZW werkt hard aan een oplossing en komt voor het einde van deze maand met een brief. Dat geeft dan alvast wat context.

Dan heb ik nog een antwoord aan mevrouw Van Oosterhout over de overwinsten en de uitvoering van de motie-Paternotte/Klaver. De minister van Financiën informeert nog voor het einde van het jaar hierover.

De heer Van den Berg vroeg: wil de minister in gesprek gaan met de afvalsector? Zeker, dat doen we. We zijn continu in gesprek met hen. Ook in de context van de circulaire

economie spelen zij een belangrijke rol. Ik onderstreep dus zeker ook graag het belang van deze sector. We zijn dus met hen in gesprek.

Voorzitter. Dan kom ik bij de moties. Om het tempo erin te houden ga ik bij een oordeel Kamer waar we geen kanttekening bij hebben alleen snel "oordeel Kamer" zeggen en niet alles oplezen.

De motie op stuk nr. 11, van het lid Van Oosterhout, over start-ups, scale-ups en groene chemie: oordeel Kamer.

De motie op stuk nr. 12, van Van Oosterhout, verzoekt om bij de voorjaarsnota maatregelen te presenteren. Oordeel Kamer.

De motie op stuk nr. 14 — de motie op stuk nr. 13 wordt door de staatssecretaris gedaan — van het lid Klos, over social-leaseopties: oordeel Kamer.

De motie op stuk nr. 15 wordt door de staatssecretaris gedaan.

De motie op stuk nr. 16, van de heer Klos, over de balkonzonnepanelen: oordeel Kamer.

De motie op stuk nr. 17, van de heer Huidekooper, over een grondstoffenstrategie, circulair en financiële maatregelen: oordeel Kamer.

De motie op stuk nr. 18 is ook van de heer Huidekooper en gaat over ultrafast fashion. Oordeel Kamer.

Dan de motie van de heer Kops, op stuk nr. 19. Daarover komt dus een brief voor het einde van de maand. Ik verzoek de heer Kops dus om deze motie even aan te houden totdat hij de brief heeft gezien. Die komt in ieder geval voor het einde van de maand. Hij vraagt namelijk ook om garanties en dergelijke en daarvoor moet hij toch even de brief van de collega lezen. Daarom verzoek ik hem om de motie aan te houden.

De **voorzitter**:
Meneer Kops denkt daarover na.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Als ie niet wordt aangehouden is ie ontijdig en moet ik hem ontraden, maar ik dacht: we kunnen het misschien oplossen vanavond.

De **voorzitter**:
Meneer Kops denkt daarover na en als hij hem in stemming brengt, weet hij dat ontijdig de appreciatie is.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Voorzitter. Dan de volgende motie van de heer Kops, op stuk nr. 20. Die moet ik ontraden, want dat is een afspraak in het coalitieakkoord.

De motie op stuk nr. 21 moet ik ontraden, want die is ongedekt.

Dan zijn er een aantal moties die de staatssecretaris gaat doen. Ik ga door naar de motie op stuk nr. 25. Daarbij moet ik twee kanttekeningen maken. We doen er alles aan om het zo snel mogelijk open te stellen, maar we zijn ook afhankelijk van de Europese Commissie voor de staatssteungoedkeuring. Op dat tempo hebben wij natuurlijk geen invloed. We zullen voor 15 december zo veel mogelijk delen, maar er kunnen wel nog wat open punten zitten. Het is nu nog niet zeker welke bedrijfsprofielen representatief zijn en

welke typen investeringen de bedrijven mogen gaan doen. We moeten ook zorgen dat we geen gegevens delen die herleidbaar zijn naar individuele bedrijven. We kunnen uitsluitend ramingen voor sectoren delen. Met die kanttekeningen geven ik de motie oordeel Kamer.

Voorzitter. De motie op stuk nr. 26, van de heer Van den Berg, over meerdere varianten onderzoeken: oordeel Kamer. We bekijken voor het voorjaar integraal welke opties er zijn om elektrificatie aantrekkelijker te maken en nettarieven te beperken.

Voorzitter. De motie-Jumelet op stuk nr. 27 verzoekt de regering om bij nieuwe maatregelen ook goed te kijken naar uitvoerbaarheid, betaalbaarheid en weerbaarheid. Hij doet daarbij een verzoek over de gevolgen van de maatregelen. De precieze formulering die hij nu heeft, met die impactanalyse en de dingen die erachter komen, kan potentieel heel veel administratieve lasten en capaciteit vragen. Ik zou dus graag even samen met de heer Jumelet willen duiden wat hij daar exact mee bedoelt. Dat kan misschien nog tot een lichte aanpassing van de motie leiden, zodat we samen weten wat we verwachten van elkaar. Als de heer Jumelet bereid is om de motie even aan te houden, zodat we in overleg kunnen treden, dan komen we er vast voor de stemmingen uit.

De heer **Jumelet** (CDA):
Er stond eerst "impactassessment" in. Met de reden die u aangeeft, heb ik er "impactanalyse" van gemaakt. Als dat weer een ander woord moet worden, dan wil ik daar graag naar kijken.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Dat vind ik heel fijn. Heel fijn dat we nog even kunnen overleggen. Dan komen we tot iets wat niet meteen een heleboel mensen vraagt. Volgens mij is dat ook niet de bedoeling van de heer Jumelet.

De **voorzitter**:
Maar dit leidt wel tot een interruptie van de heer Dassen.

De heer **Dassen** (Volt):
Ja, vanwege de uitleg van de minister. Ik snap dat er dan in overleg getreden moet worden. De uitleg van de minister is: dit heeft nogal wat consequenties op administratief gebied et cetera. Ik hoop dan wel dat de motie dusdanig duidelijk wordt en dat dit er allemaal in meegenomen wordt. Anders weten we immers nog steeds niet waarover we straks precies stemmen.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Uiteraard. Daarom vroeg ik de heer Jumelet ook om nog even in overleg te treden en om de motie misschien nog iets te wijzigen. Die kunt u dan allemaal zien, en dan is het ook voor iedereen duidelijk.

De **voorzitter**:
Gaat u verder.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Voorzitter. De motie-Jumelet op stuk nr. 28 over de contouren van het capaciteitsmechanisme krijgt oordeel Kamer.

Voorzitter. De motie-El Abassi op stuk nr. 29 gaat over de belastingen. Wij kiezen hier niet voor. Wij kiezen namelijk voor gerichte ondersteuning. Ik ontraad deze motie dus.

Voorzitter. De motie-El Abassi op stuk nr. 30 gaat over de betaalbaarheidstoets. Deze motie ligt op het terrein van de minister van SZW. Ik kan hem vragen om deze motie te appreciëren. Dan moet u 'm aanhouden. Als u nu een oordeel wil, dan moet ik 'm dus ontraden, omdat ik 'm op deze wijze vanuit mijn portefeuille niet kan steunen.

Voorzitter. De motie-El Abassi op stuk nr. 31 …

De **voorzitter**:
Een ogenblik, minister. Ik kijk even naar de heer El Abassi … Oké, dan is de motie op stuk nr. 30 ontraden.

Nog even voor de helderheid: de motie op stuk nr. 27, van de heer Jumelet, is voor nu aangehouden, omdat die hoogstwaarschijnlijk wordt aangepast.

Op verzoek van de heer Jumelet stel ik voor zijn motie (37020-XXIII, nr. 27) aan te houden.

Daartoe wordt besloten.

De **voorzitter**:
Dan hebben we de administratie op orde. Gaat u verder.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Dan de motie op stuk nr. 31. Die is ongedekt, met grote financiële consequenties. Die motie moet ik ontraden.

Dan de motie op stuk nr. 34. De indienster daarvan vraagt om een actieplan. Eigenlijk verzoekt zij om een uitbreiding van het actieplan, want er is al een actieplan. Daarover hebben we al wat naar de Kamer gestuurd, maar deze motie verzoekt om een uitbreiding van het actieplan, bijvoorbeeld vanwege de relaties met de Fransen en consequenties die daar eventueel uit zouden kunnen volgen voor het opstellen van een wetsvoorstel. Daar zal ik zeker over informeren. Daarin zal ik ook meenemen wat de producentenorganisatie eventueel kan met een bonus-malussysteem, want dat doen wij niet zelf, dat is aan de producenten. Ik zie het lid Kostić ook knikken. Als we de motie op die manier kunnen begrijpen, kan ik 'm oordeel Kamer geven. Het gaat dus om een uitbreiding van het actieplan en we gaan informeren over wat een producentenorganisatie eventueel kan met een bonus-malussysteem.

Dan, ook van het lid Kostić, de motie op stuk nr. 35, over de investeringscapaciteit van de woningbouwcorporaties. Ik moet deze ontraden, want ik kan niet vooruitlopen op de voorjaarsbesluitvorming en de afspraken die de minister van VRO met woningcorporaties maakt.

Dan de motie op stuk nr. 36, over de bestaande grens voor BECCS. Over BECCS is veel te zeggen, dus ik snap dat het lid Kostić namens de Partij voor de Dieren een motie indient die eigenlijk zegt: wees daar nou voorzichtig mee. Wij inventariseren nu eerst breed, en een integrale afweging vindt plaats in het voorjaar. Koolstofverwijdering is ook een hele grote opgave die wij hebben om ervoor te zorgen dat we de klimaatdoelen halen. Ik ga de motie voor nu ontraden, maar dat is vooral omdat we nog aan het afwegen zijn en de beleidsvorming nog loopt.

Dan de motie …

De **voorzitter**:
Voordat u verdergaat, minister, is er een vraag van de heer Van den Berg.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Het is niet mijn motie, maar desondanks. We hebben jarenlang discussies gevoerd over biomassa, over het subsidiëren ervan. Op een gegeven moment is er wel 12 miljard euro naar biomassa gegaan. Ik dacht dat we die discussie toch echt hadden afgerond, maar ik begrijp nu dat die wordt heropend door dit kabinet?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Nee. Er wordt nog steeds biomassa gebruikt. Dat is dus nog steeds aan de gang. We hebben ook een biomassakader. Dat vertelt eigenlijk hoe je zo zorgvuldig mogelijk omgaat met biomassa in de hele breedte van de economie. Het is een schaars goed, dus moeten we ervoor zorgen dat we het daar inzetten waar het de hoogste toegevoegde waarde heeft. In de hele ontwikkeling die we nog moeten doormaken met elkaar kun je op enig moment tot wegingen komen. Het is dus niet zo dat er nu niets wordt gebruikt. Het is ook niet zo dat we zeggen: we gaan het doen. We hebben immers maar een beperkte hoeveelheid biomassa. Daar moeten we voorzichtig mee omgaan en inzetten op een hoogwaardige inzet in de economie. Dat is ook de inzet van het kabinet; daar hebben we net allerlei brieven over gestuurd. Dit loopt eigenlijk vooruit op gesprekken die lopen.

De **voorzitter**:
Heel kort.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Helder, dank u wel. Kan ik dan wel vaststellen dat het grootschalig verstoken van houtige biomassa in elektriciteitscentrales, zoals het geval is in de Eemshaven, een gepasseerd station is? Even los van wat nu wordt gebruikt, nieuw subsidies aangaan voor dat soort type verbranding is uitgesloten, toch?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ik ben er geen voorstander van.

De **voorzitter**:
Gaat u verder.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
We gaan verder. Het lid Kostić verzoekt in haar motie op stuk nr. 37 de regering concrete klimaatdoelen en tussendoelen voor de landbouw tot 2050 uit te werken en de Kamer binnen zes maanden hierover te informeren. We komen naar aanleiding van het post-2030-EU-pakket met een goede aanpak richting 2040 voor alle sectoren. Ik ga niet op één doel vooruitlopen, dus daarom ontraad ik de motie op stuk nr. 37.

Dan de motie op stuk nr. 39. Het is interessant, want er staat een brede meerderheid onder de motie, maar deze is meer ongedekt dan u wellicht denkt. Het budget van EBN wordt nu gebruikt om tegen hele hoge prijzen gas in te kopen. Als EBN dat niet kan verkopen tegenover ongeveer eenzelfde prijs, wordt er een verlies gemaakt. Dat verlies betalen wij dan met z'n allen. EBN heeft een budget. Er zijn dus ook spelregels voor het inkopen en verkopen van gas, waarbij het binnen een bepaalde bandbreedte moet blijven. Deze motie zegt eigenlijk: rol gewoon door. Het zou weleens om hele forse bedragen kunnen gaan. Dan heb ik het niet over tientallen miljoenen, maar eerder over nog een nulletje erbij. Ik weet niet of dat beoogd is. Ik denk dat beoogd is: als het past binnen de vultaak en de budgetten die daarvoor beschikbaar zijn, maak het dan mogelijk om door te rollen. Ik ben graag bereid om dat te bekijken, want ik denk dat het technisch gezien al wel kan. Ik snap ook waarom u zegt dat het verstandig is om een hele lage vulgraad te voorkomen. Ik kom graag bij u terug met een briefje over wat er binnen de vultaak van EBN kan. Ik kan helaas niet meegaan met de motie zoals die nu is, met deze ongedekte

randen. Maar misschien is het zo helemaal niet bedoeld. De heer Grinwis komt het toelichten.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):
Er staat duidelijk in het verzoek "de vultaak van en afspraken met EBN zo in te richten dat het gas over meerdere opslagjaren kan aanhouden". Dat impliceert dat er tot een nieuw afsprakenkader met EBN moet worden gekomen en dat er financiële consequenties aan kunnen hangen. Dat betekent ook dat je anders gaat kijken naar de huidige manier van het invullen van de vultaak, namelijk dat EBN gas inkoopt en het gelijk weer verkoopt met bijna altijd een negatieve spread. Nu is het per definitie een verlieslatende bezigheid.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ik snap waar de heer Grinwis op doelt. Hij zegt eigenlijk: stel je voor dat je het goedkoop kunt inkopen en op een ander moment met winst kunt verkopen; dat zou mogelijk moeten kunnen zijn. Ik wil daar best naar kijken. Het punt is alleen dat de gasprijzen nu drie keer zo hoog zijn als normaal. Als ik nu meerjarig moet doorrollen, dan lopen we echt gigantisch uit de plaat. Dat gaat echt over honderden miljoenen. Dat kan ik niet doen. Als de heer Grinwis mij vraagt om een brief te sturen waarbij ik inga op de vraag of de vultaak nog eens kan worden bezien op de mogelijkheid om doorrollen mogelijk te maken met een positief resultaat voor de belastingbetaler, dan kijk ik daar graag naar. Dat punt snap ik, maar zoals de motie er nu staat, heeft die echt forse budgettaire consequenties. Die zijn ongedekt. Daarom moet ik 'm ontraden. Dat is volgens mij niet wat de heer Grinwis wil.

De **voorzitter**:
Meneer Grinwis, ik geef u het woord. Gaat uw gang.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):
Ik heb er geen probleem mee dat de motie wordt ontraden, want ik hecht aan de tekst zoals die hier staat. We kunnen namelijk niet doorgaan zoals we nu doorgaan. Het is aan Nederland toch niet uit te leggen dat als EBN na 1 april weer een vultaak krijgt, het eerst leeg moet opleveren en daarna weer opnieuw moet beginnen en we dan iedere keer met een vulgraad van likmevestje zitten? Ik wil echt de motie indienen, zodat er een ander afsprakenkader komt met EBN. Ik kan erin komen dat de minister zegt: het lukt ons niet om het in te laten gaan met het oog op 1 april '27, gelet op de huidige extreme marktomstandigheden. De bedoeling van de motie is klip-en-klaar. In het dictum staat niet voor niets dat er afspraken met EBN gemaakt moeten worden en dat het inderdaad consequenties kan hebben.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Dan is de motie echt ongedekt. Dan is het ook een blanco cheque. De heer Grinwis zegt: het kan financiële consequenties hebben; ik zeg niet hoeveel en ik zeg ook niet waartoe het beperkt is. Dat is niet de zorgvuldigheid die ik van de heer Grinwis ken. De motie zegt om voor 1 april 2027 te informeren over hoe de flexibiliteit kan worden ingevuld. Als hij daar iets aan toe kan voegen, bijvoorbeeld over bekijken wat er binnen het budget dat voor volgend jaar gereserveerd staat mogelijk is, dan is er meer mogelijk. Zoals de motie er nu staat, kunnen er echt forse negatieve consequenties uit voortkomen. Dat betekent ook weer een opslag op de energierekening voor ons allemaal. Daar gaat het naartoe. Dat wordt verdisconteerd. Natuurlijk mag veiligheid een prijs hebben. Dat gesprek gaan we hebben bij het debat over de gasleveringszekerheid. Ik snap echt wel de intentie van de heer Grinwis. Ik denk alleen dat de verwoording hier zo is dat het een blanco cheque is, en dat doen we in dit huis doorgaans niet. Ik ontraad in ieder geval blanco cheques.

De **voorzitter**:
Ik kijk nog voor een laatste keer naar de heer Grinwis, want er kwam een voorstel van de minister. Wie weet heeft u daar een positieve reactie op.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):
Ik heb de minister al ruimte gegeven. Idealiter zou het al in moeten gaan met het oog op 1 april volgend jaar, zodat de gasopslagen dan niet leeg opgeleverd hoeven te worden door EBN. Ik kan me voorstellen dat er meer tijd nodig is — dat heb ik al gezegd — gezien de huidige marktomstandigheden. Dat is de ruimte die ik de minister bied. Verder is de motie klip-en-klaar. Dat is helemaal geen blanco cheque. Een gasopslag leeg opleveren en op 1 april weer opnieuw beginnen heeft ook zijn financiële consequenties. Ik vind het dus heel bijzonder dat de minister hier bij voorbaat de blanco cheque gigantisch oppompt, terwijl we nog niet eens het begin van een herinterpretatie, een nieuw afsprakenkader en een andere invulling van de taak door EBN hebben gezien, terwijl er alle reden is om het anders te doen dan we het nu doen.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Maar we gaan begin december met elkaar een debat hebben over gasleveringszekerheid. Daarbij gaan we een aantal dingen bij elkaar nog eens tegen het licht houden. Laat ik het volgende voorstellen aan de heer Grinwis. Is hij bereid de motie aan te houden, zodat we nog eens kunnen kijken wat er binnen het kader van de flexibiliteit die hij biedt, wél mogelijk is? Als hij die uitwerking heeft gezien, dan kan hij altijd nog zeggen: nou, ik vind dat het toch onvoldoende is; er moet extra geld voor komen. Hij zegt namelijk ook zelf nadrukkelijk: dit kan budgettaire consequenties hebben. Hij laat zelf dus ook open dat het niet kan binnen de bestaande middelen. Daarmee is dan de motie ongedekt en daarmee moet ik die dan dus ontraden. Als hij 'm aanhoudt, ben ik wel bereid om eerst nog eens te gaan kijken hoever wij al tegemoet kunnen komen aan de essentie van wat hij vraagt, want daar kunnen we heus een gesprek over voeren. Dat kunnen we dan misschien doen bij dat debat. Die brief komt dan voor dat debat.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):
Het is al de vierde keer; ik zal het heel kort houden. Het spijt me. Ik heb een tegemoetkoming gedaan. Ik vind het prima als de motie ontraden wordt, want daarmee geldt de tekst van de motie zonder herinterpretatie; dat is belangrijk. Dan zie ik wel een brief tegemoet van de minister over hoe ze de motie wel en niet wil uitvoeren. Laten we het dan zo doen. Dan kunnen we zorgvuldig dat gesprek hebben bij het debat over strategisch gasbeleid, dat we nog gaan hebben met elkaar.

De **voorzitter**:
Helder. De motie op stuk nr. 39 is dus ontraden, maar wordt niet aangehouden en komt gewoon in stemming, met de tekst zoals die er staat.

De heer **Van den Berg** (JA21):
Ik wil hier toch ook even benadrukken dat EBN een vultaak voor een aantal terawattuur krijgt van de Staat. Het is natuurlijk de vraag of het die maximale vultaak ook heeft gebruikt of zal gaan gebruiken. Bovendien heeft EBN ook een lening van de Staat gekregen: dit jaar 22 miljard euro en volgend jaar 8 miljard euro. Ze hebben dus al een bevoegdheid. Als zij binnen die ruimte kunnen lenen om dit soort zaken te kunnen doen en op later moment te kunnen verkopen, zie ik eigenlijk geen reden waarom het niet binnen het huidige kader zou kunnen passen, zonder extra financiële consequenties.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Het punt is niet dat het niet binnen de huidige kaders zou kúnnen passen, maar dat de opdracht niet per se binnen de huidige kaders past. Dat is het probleem.

De **voorzitter**:
Zullen we doorgaan?

De heer **Van den Berg** (JA21):
Dan mogen we doorgaan, voorzitter, want dan is bij dezen het financiële punt afgehecht. Dat is wat ik hoor van de minister.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Neeneenee …

De **voorzitter**:
We doen het wel even via de voorzitter. Ik geef de minister nog een laatste keer het woord. Dan hebben we, denk ik, helderheid over deze motie, al bent u het misschien niet met elkaar eens. Maar ja, dat hoeft ook niet altijd hier in dit huis.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Het budgettaire punt is dat het zo kán zijn dat de gasprijs zich over meerdere jaren zo ontwikkelt dat het per jaar niks uitmaakt. Het kan echter ook zo zijn dat de gasprijs zich over meerdere jaren zo ontwikkelt dat het wél wat uitmaakt. Deze motie zet niet die financiële kaders voorop, maar zet het doorrollen voorop. Soms zal het dus passen en soms zal het niet passen. Omdat ik dat nu niet kan beoordelen, kan ik nu geen oordeel Kamer geven op de motie. Ik snap wel de vraag en we gaan daar in het gasdebat met elkaar over spreken, maar deze motie, zoals die er nu ligt, is potentieel ongedekt. We hebben hier een begrotingsbehandeling. Daarbij is het goed gebruik dat je de voorstellen ook dekt. Dat is hierbij gewoon echt een risico. Nogmaals, punt, voorzitter. Daarom is ie ontraden.

De **voorzitter**:
Punt en gaat u verder.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Dan de motie-Dijk op stuk nr. 40, over het verlagen van de btw op energie naar 9%. Ook deze is ongedekt en moet ik dus ontraden.

Een permanent energieplafond is ongericht. Omdat de motie op stuk nr. 41 ook ongedekt is, moet ik haar ontraden.

De SP wil een overwinstbelasting binnen Nederland. Wij kijken naar een Europese aanpak. Daarom moet ik de motie op stuk nr. 42 ontraden.

Dan de motie-Vermeer op stuk nr. 43. Deze motie heeft vooral betrekking op de begrotingsbehandeling van VRO, vanwege de koppeling met ruimtelijke ordening. Ik zou de heer Vermeer dus willen vragen om bij die begroting ook de minister van VRO hier nog eens naar te vragen. Wel zeg ik hem dat ik snap dat hij wil dat er voor de mensen in die regio helderheid komt over waar ze nou terechtkunnen. Dat zullen wij met de collega's van VRO bespreken, zodat er vervolgens niet bij die begroting weer terugverwezen wordt naar een ander departement, want er moet gewoon helderheid komen. Ik was in een vorige periode als staatssecretaris bij IenW verantwoordelijk voor nucleaire veiligheid. Toen speelde ook zoiets. Het is belangrijk dat mensen weten hoe zij deel kunnen nemen aan die procedures.

De heer **Vermeer** (BBB):
Dit is precies het probleem dat ik schets. Nu worden we doorverwezen naar VRO. De vorige keer moesten we naar Binnenlandse Zaken. Daarna moesten we weer naar Buitenlandse Zaken, omdat het een Berlijnse kwestie zou zijn. In de ene brief wordt

gezegd zus, in de andere brief zo. Ik ben het gewoon helemaal spuugzat. Als dit kabinet, dat met één mond moet spreken, dit niet eens intern op kan pakken en dit elke keer weer naar de Kamer verplaatst, zet dan alsjeblieft alle ministers in vak K en laten we dan alle begrotingen tegelijk behandelen; dan hebben we dat hele gedoe gehad. Dit kan gewoon echt niet. Ik vind dat een kabinet in staat moet zijn om te zeggen: dat zit bij ons wat ingewikkeld, maar wij zorgen gewoon dat u hier antwoord op krijgt.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Wij gaan met de collega van VRO overleggen en we zorgen daarvoor. Dat antwoord hebben we dus nu niet, maar ik vind net als u dat er wel een antwoord op moet komen. Mensen in de regio moeten gewoon weten waar ze terechtkunnen en wat ze moeten doen. We zorgen er dus voor dat u bij de begroting van VRO ook echt een antwoord krijgt.

De heer **Vermeer** (BBB):
Ik ga die motie voortzetten, want er staat nergens dat de minister van KGG moet zorgen voor één aanspreekpunt. Het kabinet moet het maar regelen en klaar ermee.

De **voorzitter**:
De motie op stuk nr. 43 is ontraden, maar komt wel in stemming. We gaan naar de motie op stuk nr. 44.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
De motie op stuk nr. 44, over de AMOC, geef ik oordeel Kamer.

De motie op stuk nr. 45, over de ondersteuning van circulaire economie, geef ik oordeel Kamer.

De **voorzitter**:
Minister, zou u dan misschien nog heel even terug willen gaan naar de motie op stuk nr. 35? Aan onze kant is namelijk niet helemaal duidelijk wat uiteindelijk de appreciatie was. Was dat "ontraden"? Hebben we dat goed genoteerd?

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Ja, de motie op stuk nr. 35 heb ik ontraden.

De **voorzitter**:
Ontraden dus. Oké.

Minister **Van Veldhoven-van der Meer**:
Die motie loopt vooruit op de voorjaarsbesluitvorming en de begroting van VRO.

De **voorzitter**:
Dan dank ik u heel hartelijk. Ik geef graag het woord aan uw collega, staatssecretaris De Bat.

Staatssecretaris **De Bat**:
Dank, voorzitter. Allereerst, de motie op stuk nr. 13, over het uitsluiten van Groningen. Gelet op het debat en zeker gelet op de brief die komt binnen nu en hopelijk anderhalve maand, ontraad ik deze motie.

Dan de motie op stuk nr. 15: oordeel Kamer.

De motie op stuk nr. 22: oordeel Kamer.

De motie op stuk nr. 23: oordeel Kamer.

De **voorzitter**:
De motie op stuk nr. 22: oordeel Kamer.

De motie op stuk nr. 23: oordeel Kamer.

We bladeren met u verder.

Staatssecretaris **De Bat**:
De motie op stuk nr. 24: oordeel Kamer.

De **voorzitter**:
De motie op stuk nr. 24: oordeel Kamer.

Staatssecretaris **De Bat**:
De motie op stuk nr. 32: oordeel Kamer.

De motie op stuk nr. 33 van de heer Flach. Daar heb ik net natuurlijk al over gezegd dat we daar echt mee aan de slag willen. De vraag is of die motie zo aangepast kan worden, dat ik de Kamer informeer en bij de vormgeving kijk hoe we gezamenlijk ijzerpoeder ergens kunnen inpassen. De motie zegt dat we de regeling vooraf moeten aanpassen. Dat lukt niet, want deze instrumenten bestaan al. Ik moet dus wel een beetje bewegingsvrijheid hebben; ze is nu gewoon net iets te strak geformuleerd. Dus als we daar nog eens het gesprek over aangaan, net zoals bij de heer Jumelet, dan zouden we kunnen kijken hoe we eruit zouden kunnen komen. Anders moet ik deze motie ontraden.

De heer **Flach** (SGP):
Waar zit het dan precies op, zou dan even mijn vraag zijn.

Staatssecretaris **De Bat**:
Voor de Voorjaarsnota regelingen aanpassen … Die regelingen lopen nu. Wat ik net heb toegezegd in het debat, is dat ik ga kijken hoe we ze kunnen inpassen, dus wat er moet gebeuren om bepaalde initiatieven binnen de regelingen te krijgen. Die zoektocht wil ik doen. Dat kan betekenen dat je misschien later ook nog naar regelingen moet gaan kijken, maar het kan niet meer als die regelingen al openstaan; dat is ingewikkeld. Dus we gaan zoeken hoe we de initiatieven zodanig kunnen plooien dat ze in een regeling passen. Eigenlijk is de vraag: waarin plooien?

De heer **Flach** (SGP):
Als de staatssecretaris aanknopingspunten ziet om in de geest van de motie uit te komen bij een tekst die hem ook past, dan wil ik deze motie nu wel even aanhouden.

Staatssecretaris **De Bat**:
We gaan daarover puzzelen.

De **voorzitter**:
Dus de motie op stuk nr. 33 wordt aangehouden en er wordt nog een keer naar de tekst gekeken.

Op verzoek van de heer Flach stel ik voor zijn motie (37020-XXIII, nr. 33) aan te houden.

Daartoe wordt besloten.

Staatssecretaris **De Bat**:
En de motie op stuk nr. 38 krijgt ook oordeel Kamer, voorzitter.

De **voorzitter**:
De motie op stuk nr. 38 krijgt ook oordeel Kamer.

Nou, dan zijn we daarmee aan het einde gekomen van de tweede termijn van de begroting van KGG.

De algemene beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**:
Ik wil de Kamerleden heel hartelijk danken voor twee dagen mooi debat. Ik wil uiteraard de minister en de staatssecretaris heel hartelijk danken voor hun aanwezigheid, de beantwoording van alle vragen en de appreciatie van alle moties en amendementen. De stemming over de moties zal aanstaande dinsdag zijn. De stemming over de amendementen zal uiteraard tegelijkertijd met die over de begroting zijn. Fijne avond, hartelijk dank.

## 2 Sluiting

Sluiting 22.18 uur.